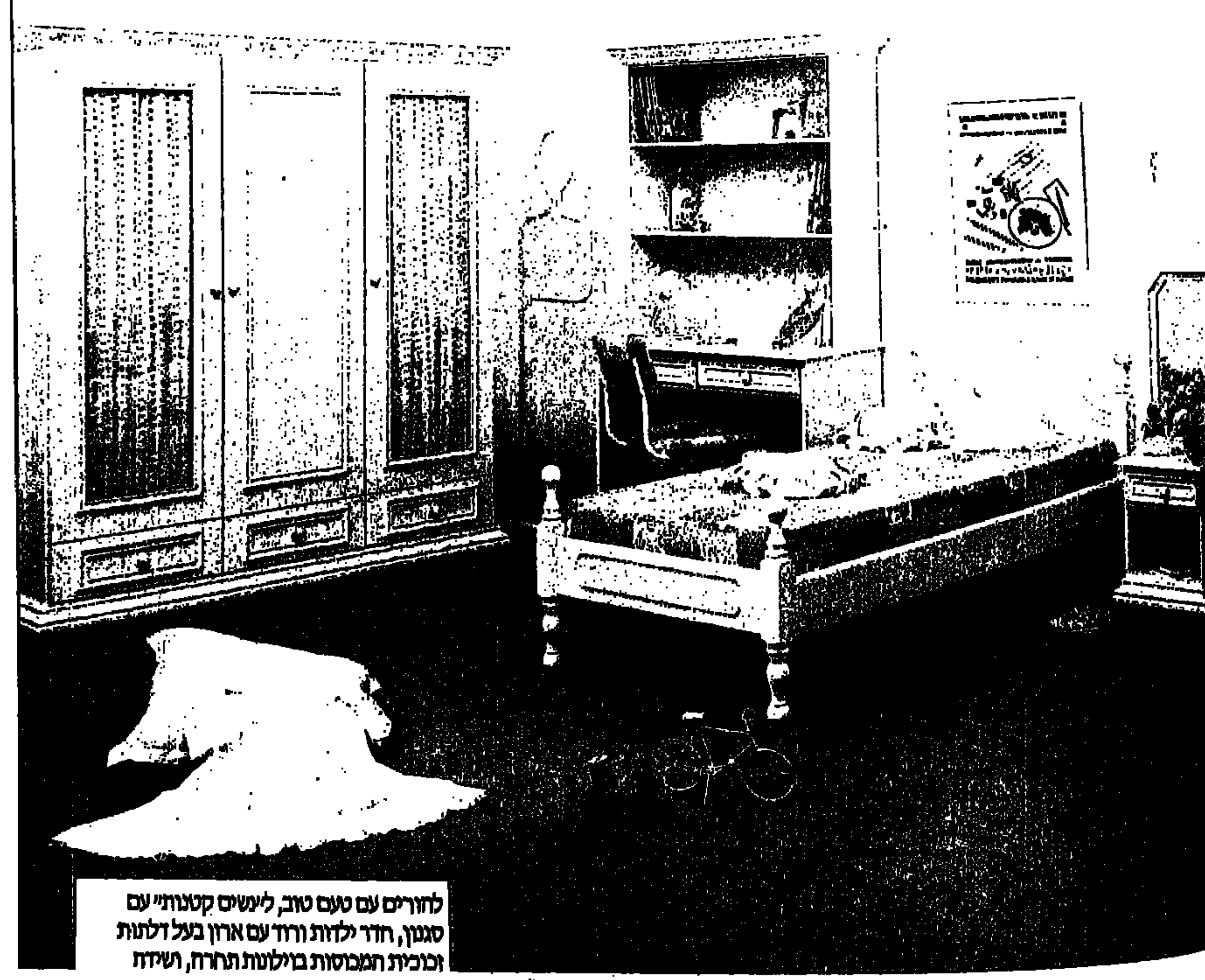

סופשבוע
כ"ג בתמוז, תשמ"ח 8.7.1988
בר שלי,
ייקל דוקאקיס
צא יקרה ומרביצה
יירס: מתים להיות
REVLON
VISA- הויזה שלך לעולם
■ בזכות כרטיס הויזה שלך אתה לקוח אמין ב־6 מליון בתי עסק, מסעדות ובתי מלון בעולם. כבר בארץ, אתה יכול לרכוש באמצעותו את כל הדרוש לנסיעתך. ויזה מאפשר לך שימוש גם בארץ וגם בחו"ל – בכרטיס אחד.
ראה והיווכח בעצמך איך כרטיס אחד ומיוחד – כרטיס ויזה בינלאומי – הופך אותך לאזרח מכובד בעולם.
■ רק כרטיס ויזה בינלאומי מאפשר לך לשלם עבור כל קניותיך והוצאותיך בחו"ל בתשלומים עד 33 חודשים ואף יותר באמצעות „ויזה עדיף לחו"ל".
■ אתה מקבל חינם ביטוח תאונות RISK בגובה $50,000 ובנוסף שרותי סיוע רפואיים למקרי חרום, 24 שעות ביממה. כדי ליהנות מכך, רכוש את כרטיסי הטיסה, הרכבת או כל כרטיס אחר לתחבורה ציבורית בכל העולם באמצעות הויזה שלך. (כפוף לתנאי הפוליסה).
■ רק כרטיס ויזה בינלאומי מאפשר לך למשוך מטבע מקומי ב־25,000 כספומטים ברחבי העולם, 24 שעות ביממה, עם הקוד הסודי שלך. כרטיס ויזה מאפשר לך למשוך מזומנים גם בקרוב ל־200 אלף סניפי בנק בעולם.

"היופי והסגנון בהם גדלה ילדתך,
יעניקו לה טעם מעודן יותר. MORE".

קארין דונסקי

לחורים עם טעם טוב, ליגשים קטנותי' עם סגנון, חדר ילדות ורוד עם ארון בעל דלתות זכוכית המכוסות בוילונות תחרה, ושידה קטנה עם מראה מחודדת.
ל'מור' מגוון חדרי ילדים מקסימים, בהם מיטות נוער, שולחנות כתיבה, שידות, ספריות, ארונות בגדים ועוד.
רהיטי "מור" מיוצרים בשיטת היישליף לקי' הנהוגה אצל יצרני הרהיטים המובילים באירופה.
ניתן לרכוש את החדר כמערכת אחת, או לקנות פריטים אחדים ממנו. אפשר בצבע אחד או בשילוב של מספר צבעים. הכל לפי טעמך והסגנון המתאים לך.

לאומיים ע"י מובטחת אספקה לפני תחילת שנת הלימודים

אפשרות עד 24 תשלומים

רהיטי MORE
אנחנו משקיעים יותר.

ניתן לשלם בויזה/ ישראכרט, ועד 12 תשלומים ב"ויזה עדיף" ובישראכרט בחנויות המפעל.

חנויות המפעל: פתח-תקוה, קרית אריה, רח' אמעל 31, 03-9221216 (פתוח במוצ"ש).
תל-אביב, שלבים 20, בנין מרכזים. 03-827291. נתניה, הרצל 29, טל. 053-22028 (רהיטי ברמן).

ימי מוצר

יום ג' 12.7.88	יום ב' 11.7.88	יום א' 10.7.88
כוסות לשתיה קלה, ליין למשקאות חריפים (כולל סטים) 25%	חליפות ובלייזרים קיציים לנשים וגברים 25% הנחה	נעלי בד וסנדלים לנשים, גברים וילדים 25% הנחה

לילדים ותינוקות
מכנסיים קצרים
בגדי-ים
חולצות בד וטריקו
שמלות וחצאיות
כובעי קיץ וים
כותנות לילה
ופיג'מות
20% הנחה

מצעי מיטה "נולד" 25% הנחה

מגבות רחצה DUNDEE CANNON תוצרת ארה"ב 40% הנחה

tefron chica תפרון-שיקה
תחתונים וגופיות לנשים גברים וילדים
הלבשת תינוקות
25% הנחה

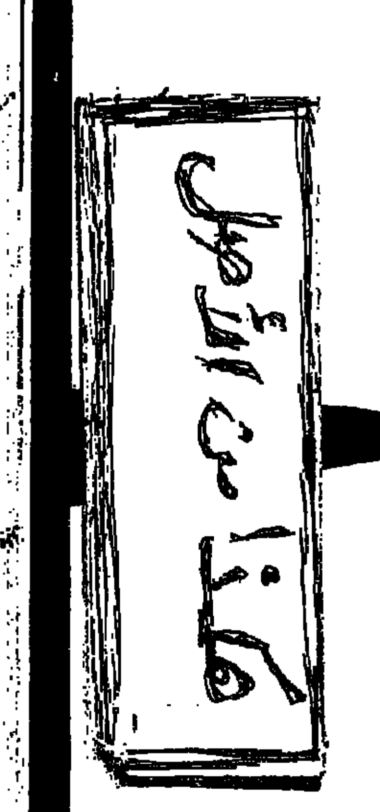
"רבלון שווה ממון"
מבצע הנחות ומתנות של רבלון/אולטימה

▪רוכשי מוצרי רבלון/אולטימה מ-30 ש"ח ותקבלי תלוש זיכוי עד 20% מערך הקניה

▪על קניה מ-150 ש"ח תקבלי יום כיף ברבלון-יעוץ, איפור, טיפוח וכן בושם "ביל בלאס" חינם!

REVLON

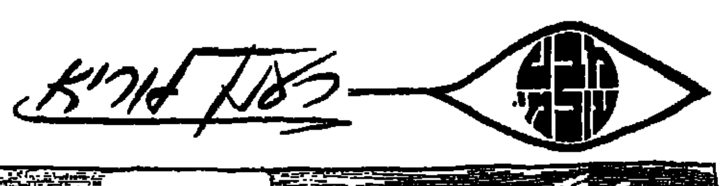
שרות ללקוחות המשביר לצרכן קניה באשראי עד 12 תשלומים   פרטים בבתי הכל-בו

סופשבוע

כ"ג בתמוז, תשמ"ח 8.7.1988

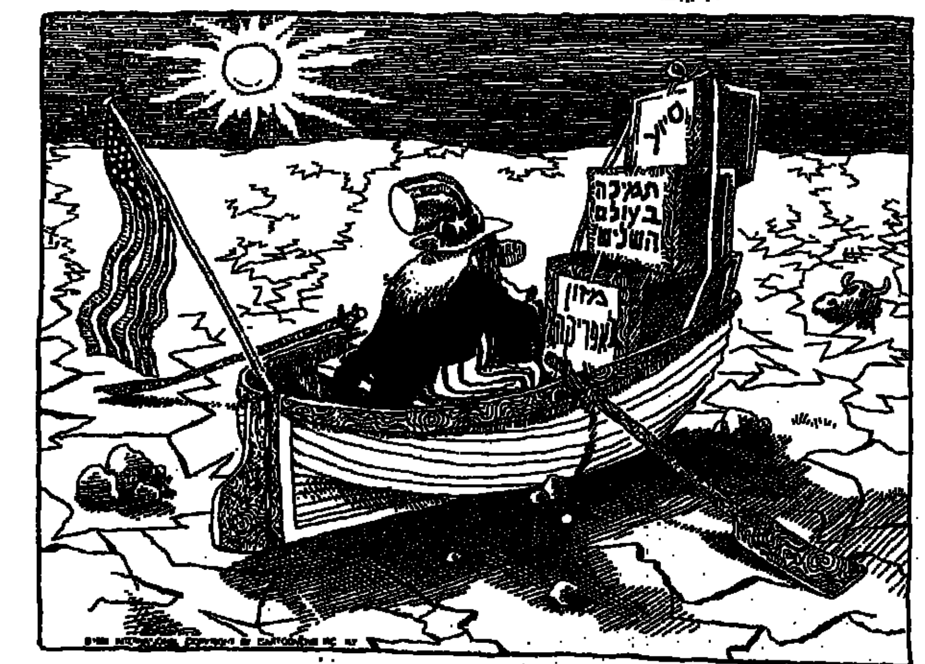
This Magazine is a Supplement to
Maariv International Edition

בשער: עם הכרישים, במעמקי ים סוף. ראיון עם החוקרת פרופ' יוג'ין קלרק, עמ' 28.

עורך: עמי דור־און
סגנית עורך: דניאלה בוקשטין
סגנית עורך: אורית הראל
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבות: אורלי אנשל, יעל חורן, נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

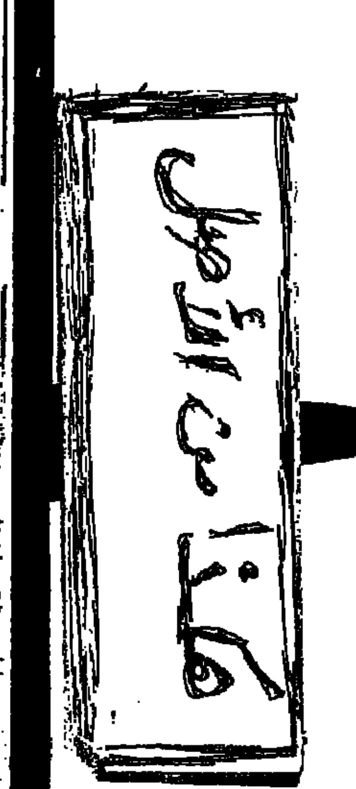

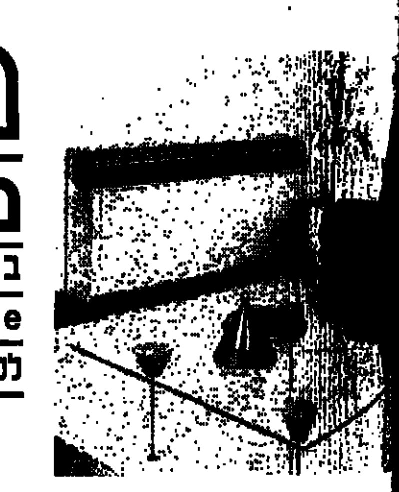
בצורת באמריקה

"איך זה שאינך הופך לנסיך אחרי שנישקתי לך?!"

מזגן מפוצל

בשיטת

multi-blade

לקרירות מקסימלית

קיץ 88 ...הולך להיות קר. מזגני קונקורד נוחתים. על צוות הפיתוח של חברת "אירוס" הוטלה משימה לפתח וליצר את דור העתיד של המזגנים המפוצלים. הקונקורד הינו פרי מחקר ופיתוח בן 4 שנים – מזגן מדהים!

בתכנון הקונקורד שולבו ידע בינלאומי ולקחים שנלמדו מתנאי מזג האויר הישראלי. לקונקורד עיצוב חדשני־פונקציונלי והוא מיוצר במגוון דגמים עד 3 כ"ס.

המזגן בנוי בשיטה מודולרית ומתאים לכל גודל חדר או אולם, והינו המזגן המפוצל היחיד המתאים לחדרים קטנים וחדרי שינה.

הקונקורד משלב פעולה שקטה במיוחד עם רמת קירור גבוהה ביותר המתאימה גם לאיזורים החמים ביותר בישראל.

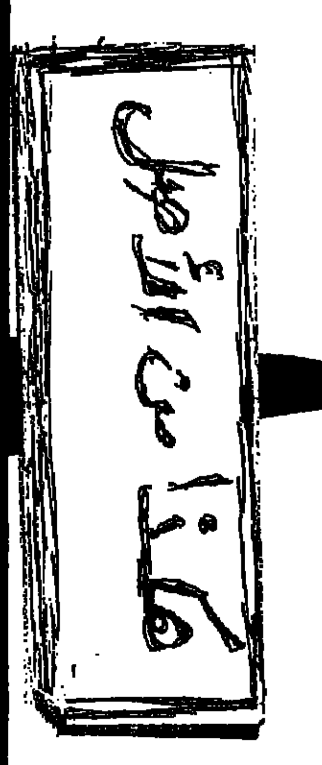

Conkord

מזגן המחלקה הראשונה

בית המזגן

כוכב הקור

אלימל'א שלי

מאת סימה קדמון צילם: שמואל רחמני

לפני כשבועיים הגיעה ילדה בת 15 לתחנת המשטרה בראשון לציון. על גופה ופניה היו שריטות, חבורות וסימני כוויות. היא היתה מפוחדת מאוד ונראתה מורעבת. בתדרותה שליוותה אותה, סיפרה לשוטרים שהילדה הוחזקה בחדר סגור, ואמה ואחיה היו מתעללים בה בקביעות. מכים אותה, שופכים עליה מים רותחים, מכבים עליה סיגריות. מרעיבים אותה. פעם זרקו על רגלה משור.

השוטרים האכילו את הילדה. החלה חקירה משטרתית. האם והאח נעצרו ושוחררו בערבות.

"התופעה של אשה אלימה", אומרת ד"ר שרה בן־דוד, קרימינולוגית קלינית, "לא מסתדרת עם הדימוי שיש לנו על נשים. היא נתפסת כתופעה חריגה, מוזרה. אנחנו הרי גדלנו על הדימוי של האשה הרכה, החלשה, העדינה, המטפלת ומשגיחה". אבל ד"ר בן־דוד, מרצה לקרימינולוגיה באוניברסיטת בר־אילן, קרימינולוגית קלינית בכירה במרכז לבריאות הנפש, עוסקת בטפול נפשי באסירות בבית הכלא "נוה תרצה" ובטפול בעברייני מין, היתה עדה לתופעות רבות של אלימות של נשים, ובין נשים, והופתעה – היא אומרת – מהמידה הרבה של האכזריות שהיתה בה. "ראיתי שערות נתלשות, נשיכות, שריטות וצביטות. זה הפתיע אותי. בספרות, הנושא של אלימות נשים כמעט ולא קיים. והמעט שנכתב – נכתב בידי נשים. כשהתחלתי לקרוא בנושא של ויקטימולוגיה (תורת הקורבן), גיליתי, שבנושא של הכאת ילדים, במרבית המקרים המכה היא האם, ולא האב".

גילוי זה, מודה ד"ר בן־דוד, הפתיע אותה מאד. "יש בתופעה הזו משהו פרדוכסלי. קודם כל, בתפיסה שלנו את המין הנשי, הרך, הפאסיבי. ומעבר לזה, בעובדה שיש אחוז כליכך גבוה יחסית של נשים שהן אלימות בבית, בתוך המסגרת המשפחתית, ואינן אלימות בחוץ. בחברה הרי בדרך־כלל, אם אדם הוא אלים, זה יבוא לידי ביטוי בכל מיני מסגרות של חייו".

ד"ר חניתה צימרין, יו"ר האגודה להגנת הילד, מאשרת את קביעתה של בן־דוד. "רוב הפגיעות של ילדים נעשות בידי נשים. אמהות, ולא על־ידי האבות. אפשר לומר שלמעלה מ־60 אחוז של פגיעות בילדים נעשות על־ידי אמהות. 60 אחוז מכמה? מ־24 אלף ילדים מוכים. ואלה הם רק המקרים שאנחנו יודעים עליהם. יש הרבה מאוד מקרים שאינם מדווחים". אבל לדבריה של ד"ר צימרין, אין זה מפתיע שהאלימות נעשית בתוך הבית ולא מחוץ לו. "רובנו אלימים יותר במסגרת אינטימית, ופחות בחוץ. באוכלוסיה שלנו יש לחץ ואחריות גדולה על נשים כלפי הילדים. התפקיד החינוכי של גידול הילדים מוטל על האם, וכשהגברים עוזרים, זו הרי עשיית טובה לנשים. זהו סיר לחץ נורא שבתוכו נמצאת האשה".

סיבה נוספת לכך, שיש יותר שכיחות של אלימות נשים כלפי ילדיהן מאשר של אבות, נובעת, לדעת צימרין, מהעובדה שנשים, הרבה יותר מגברים, היו קרבנות של פגיעות מיניות בילדותן והן סוחבות את הפגיעה הזו במהלך חייהן. "אחת הדרכים להתמודד עם תחושת הפגיעה, היא הזדהות עם התוקפן, אתה הנסך לפוגע, זוהי הדרך של הרבה מהנשים שהיו קורבנות של אלימות להתמודד עם תחושות הפחד, רגשות האשם, הכעס, הבושה והסוד הנורא".

לפני ארבע שנים התקשרה אשה לאגודה להגנת הילד, היא סיפרה על מעשים איומים שנעשים בבית שכניה. האם מכה את ילדיה, צועקת עליהם ומזניחה אותם. היא התקשרה בפעם זו, משום שהאם פצעה את בתה עם שבר של בקבוק. ד"ר חניתה צימרין הזמינה את האם. "זו היתה אשה צעירה, בת 27, שבאישיותה היתה ממש ילדה. אשה שלא לוקחת אחריות. לבן שלה היה תור לרופא שחיכו לו זמן רב – היא לא הלכה. ההסבר שלה היה 'שכחתי'. או מה? או 'שכחתי להכין ארוחת צהריים'. היא לא שלחה את בתה לגן, כי היה לה משעמם לצפות לבד בטלוויזיה. טפול שעברה האשה העלה, שהאשה היתה ילדה מוכה. ילדה שתמיד נדרשה לתת. אביה ואחיה דרשו שתשרת אותם. אם לא עשתה את זה, חטפה מכות. בגיל 17 ברחה מהבית ונישאה, כדי לקבל חום ואהבה. אלא שבעלה, גם הוא טפוס ילדותי, שבזמן לחץ היה בורח אל אמו. היא חשבה שאם יהיו לה ילדים, יהיה מי שיאהב אותה".

לדבריה של ד"ר צימרין, זהו מקרה טיפוסי של אם אלימה, שבו נעשה היפוך של תפקידים. במקום שהאם תתמוך, תאהב ותחוק, היא ציפתה שילדיה יעשו את זה לה. ילדיה לא עמדו במטלה הכבדה. ההתפרצות של האם היתה בנקודה שבה לקח האב את הילדה ללונה־פארק. "היא אמרה לעצמה: עד שהילדה נולדה הוא אהב אותי ופינק אותי, ולקחה את הבקבוק בכוונה להרוג את הילדה. כן, ממש נסיון לרצח. במחשבה, שאם הילדה לא תהיה, בעלה יאהב אותה שוב".

הסטטיסטיקה הפלילית, לדברי הד"ר בן־דוד, מצביעה על כך שחלקן של הנשים בקרב העבריינים הוא נמוך מאוד. שכיחות הנשים שביצעו עבירה בארצות־הברית קטנה פי חמש משכיחות הגברים, ובישראל קטנה פי שבע. בשנת 1986, למשל, היו בישראל 7000 אסירים גברים לעומת 100 אסירות. "ומפתיע", אומרת בן־דוד, "הוא סוג העבירות".

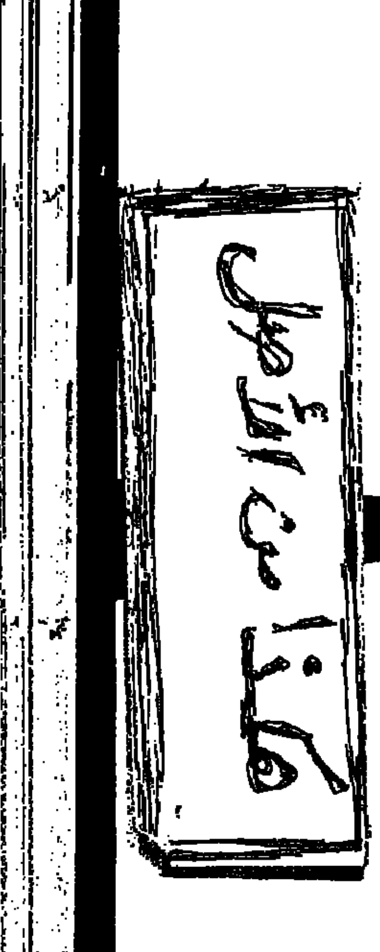
בישראל, בשנת 1985, הגיע שיעור הנשים שהואשמו בעבירות הריגה ורצח ל־6.5 אחוזים מכלל הנשים העברייניות, כעור ששיעור המואשמות בשוד הוא רק 3.8 אחוזים. המשמעות של נתון זה היא, שעבירות האלימות אצל נשים, בניגוד לגברים, גבוהות כמעט פי שניים מעבירות של רכוש. "נכון שמדובר על שכיחות נמוכה של עבירות המבוצעות על־ידי נשים", אומרת בן־דוד, "אבל ממצאים לגבי תופעות חברתיות אחרות הקשורות לאלימות נשים, כמו הכאת ילדים ואפילו בעלים, מצביעים על כך שאין מדובר בתופעה שולית שניתן להתעלם ממנה. הפער הגדול בין אלימות של נשים בתוך המשפחה לבין אלימות מחוץ למסגרת המשפחתית, המריץ אותי לבדוק את התופעה וסיבותיה".

ד"ר בן־דוד עשתה עבודת מחקר בנושא אלימות נשים, בה היא בודקת תאוריות שונות בספרות ובפסיכולוגיה, שעוסקות בתופעה של אלימות אצל נשים ובסיבות לה.

התופעה של ילדים המוכים בידי אמהותיהן, נחקרה, לדבריה, בארצות הברית. מירגם מייצג שנעשה ב־1980, מעלה, כי על כל 100 ילדים מוכים, ב־17.7 אחוזים מהמקרים האמהות הן המכות, לעומת 10.1 אחוזים של אבות מכים. "זה אומר", מסבירה ד"ר בן־דוד, "ששיעור האמהות המכות גבוה ב־75 אחוזים משיעור האבות המכים. גם במחקר שנעשה בקנדה ב־1980, נמצא שרוב הפגיעות הפיסיות הרציניות בילדים מבוצעות בידי נשים".

(המשך בעמוד הבא)

הן שורטות, נושכות, תולשות שערות וצובטות. הן הולמות ודוחפות ומכבות סיגריות על ה[illegible]שות מכות, נשים אלימות, הסטטיסטיקה מלמדת: יש יותר אמהות מכות מאבות מכים. וכשהן מכות, הן עושות זאת מאכזריות הרבה יותר גדולה מהגברים. כי האשה, כך אומרת התיאוריה, היא בעל[illegible] ואין היא יודעת איך לפרוק אלימות. מה יש לאמא שהיא מרביצה – הסברים אחרים לאמת מזועזעת.

ד"ר חניתה צימרין: "על גבר אלים אומרים שהוא תוקפן. על אשה אומרים שהיא היסטרית"

(המשך מהעמוד הקודם)

רונית לב־ארי, קרימינולוגית ומנהלת מרכז נעמת לאלימות במשפחה, אומרת שדבריה של ד"ר בן־דוד הקפיצו אותה. "השאלה היא", היא אומרת, "מי עשה את כל המחקרים האלה ובאילו שיטות בדקו אותם. וזה סימן שאלה גדול מאוד". לדבריה, מתוך 1200 פניות טלפוניות בשנה שמגיעות למרכז נעמת, יש ארבע פניות בלבד של גברים המתלוננים על אלימות של נשותיהם. ומתוך הארבע האלה, 50 אחוזים (שתי פניות) מדברות על אלימות נפשית, ו־50 אחוזים על אלימות פיסית. "וגם אם נצא מנקודת הנחה", אומרת לב־ארי, "שגברים מתביישים לפנות, הרי שהפרופורציות מדברות בעד עצמן. במיוחד אם נביא בחשבון שמתקבלות גם פניות טלפוניות אנונימיות".

גם לאגודה להגנת הילד לא מגיעות פניות של גברים. פעם התקשר לאגודה גבר, שאמר שהוא יודע שהוא לא התקשר למקום הנכון, אבל סיפר שאשתו מכה את הילדים. הוא הלך להתלונן במשטרה, וכשחזר, חטף גם הוא מכות ממנה. "בחברה שלנו קיים עדיין הטאבו של המאצ'ו, שלא יעיז להציג עצמו כמי שקיבל מכות מאשה", אומרת ד"ר צימרין. "אבל אני משוכנעת שגם גברים מקבלים מכות מנשותיהן. אין לשום מין מונופול על אלימות. אלא שהגברים פשוט שותקים. חוטפים ושותקים".

מלישכת דוברת משטרת מחוז תל־אביב נמסר, שאכן אין להם נתונים לגבי ילדים ובעלים מוכים. יש רשימת תיקים בנושא נשים מוכות, אבל אין רשימות נפרדות לגבי הכאת בעלים וילדים, אלה נמצאים תחת הכותרת "תקיפה", הכוללת תקיפות מכל הסוגים. מסיבה זו גם לא ניתן לדבר על שכיחות של תלונות מסוג זה. גם יהושע גולדאפפל, עוזר דובר משטרה ארצי, לא מכיר נתונים בנושא זה. הוא עצמו, עבד פעם בחקירות, ומודה שתלונה של גבר לגבי אלימות של אשה היתה חריגה.

ד"ר בן־דוד מספרת על מקרה שאירע לפני מספר שנים, לזוג שהיה בהליכי גירושין. "הגבר במשפחה היה פאסיבי יותר. כשהאשה היתה מתפרעת, הוא היה מגיב בפאסיביות אגרסיבית, כלומר הימנעות מתגובה. שתיקות. הסתגרות. יציאה מהבית. באחד מהוויכוחים, כשעמד לעזוב את הבית, זרקה עליו אשתו צנצנת, והתחילה להכות אותו. הוא התגונן, אבל לא היכה אותה. הוא הגיע לתחנת המשטרה מוכה וחבול. לפני שנרשמה תלונה, הוא נשלח לקבל עזרה רפואית. כשחזר, ורצה לרשום תלונה, אמרו לו שזה בסדר. שאשתו כבר היתה והתלוננה שהיכה אותה. רק לאחר התערבות של עורך־דין הסכימה המשטרה לרשום גם את תלונתו".

התחום של האלימות המשפחתית, אומרת בן־דוד, מוכר וידוע כ"נשים מוכות". "ואני מציעה להמשיך ולהתייחס לזה כך, בגלל ההבדלים בכוח הפיסי, התוצאות חמורות לעין שעור לגבי האשה. אבל כשמסתכלים לתוך הדינמיקה המשפחתית – בלי להתייחס למי אשם או מי התחיל – רואים שאחוז הנשים שמשתמשות באלימות, להתקפה או להגנה, הוא מאוד גבוה".

רונית לב־ארי מנעמת, טוענת שאין לנתונים אלה אחיזה במציאות. "אני מקבלת דיווחים על נערות שמוכות קשה על־ידי אביהן. ילדים בדרך־כלל מדווחים על אלימות של אבות. אני עוסקת באלימות בבתי הספר, והאלימים הם בעיקר בנים. אם יש אמהות אלימות, אלה הן כאלה שקבלו מכות בתור ילדות. אם מכה היתה ילדה מוכה".

בבתי החולים בארץ, אומרת בן־דוד, מכירים היטב את התופעה. אמא מבוהלת מגיעה לחדר מיון ואומרת שבנה נפל מהמטה ושבר את היד. בצילום רנטגן מתברר שיש לו כמה שברים, מה שמעורר את החשד שלא בדיוק נפל, אלא שעזרו לו ליפול.

בעבודת המחקר שעשתה, מחפשת ד"ר בן־דוד את הסיבות לאלימות של נשים, בהסברים ביולוגיים. "לפני מספר חודשים, בארצות הברית, זוכתה אשה מרצח, לאחר שההגנה טענה, שהסיבה לאלימות היתה הורמונלית. מתח לפני מחזור ושינויים במאזן ההורמונלי. נכון שבמקרים בודדים אפשר לתת את ההסבר לתופעה של אלימות על רקע של חוסר איזון הורמונלי, אבל זה לא יכול לתפוס לגבי כל־כך הרבה מקרי אלימות של נשים".

"יש עדיין הטאבו של המאצ'ו, שלא יעיז להציג עצמו כמי שקיבל מכות מאשה, אבל אין לשום מין מונופול על אלימות. גברים פשוט שותקים"

ד"ר בן־דוד מספרת על מכרה שלה, אשה תרבותית ומשכילה, הממלאת תפקיד מכובד בחברה ציבורית, נשואה לגבר מצליח, יש להם שלושה ילדים והם מתגוררים בבית יפה באחד מפרוורי תל־אביב. "יום אחד היא התקשרה אלי וביקשה ממני עזרה. היא סיפרה, שכשבנה הבכור נולד, הם שמחו מאוד. בילד השני, קיוותה מאוד לבת. נולד בן. מהרגע שהבן הזה נולד, היא היתה מוכנה פחות ופחות להתפנות אליו, לתת לו תשומת לב. אבל זה היה עדיין בשליטתה. אחרי שלוש שנים נולד בן נוסף. כשהבן הקטן התחיל ללכת לגן, החלה האם להטיל משימות רבות על בנה האמצעי, למרות גילו הצעיר. בזמן האחרון היא התחילה להכות אותו. לסגור אותו בבית שימוש. זמן קצר לפני שהתקשרה אלי, היא היכתה אותו בצורה כל־כך חמורה, שירד לו דם מהאף. פעם אפילו דחפה אותו מכל המדרגות. היא היתה מאוד מבוהלת. ביקשה עזרה. שאלתי אותה מה אומר האב. היא אמרה שהיא חושבת שהוא לא מודע למה שקורה. ואם הוא היה יודע, הוא בטח היה מצדיק אותה. אומר שבטח זה מגיע לו. אבל היא מרגישה שהיא מכה את הילד לא בגלל שזה מגיע לו, שהוא לא בסדר, אלא שכל המתח והעומס שהיא מרגישה, מוצא פורקן כשהיא מכה אותו".

ד"ר חניתה צימרין טוענת שתוקפנות כלפי ילדים קיימת בכל שכבות האוכלוסיה, ללא הבדל ברמות הכנסה, רמת השכלה ומעמד חברתי. "באגודה להגנת הילד מטופל היום ילד עם פגיעות קשות, והוא בן לשני רופאים. אפשר למצוא ילדים כאלה גם בשכונות מצוקה וגם בהרצליה פתוח".

אשה מרקע חברתי גבוה פנתה לאגודה להגנת הילד. "ואני מדברת" אומרת ד"ר צימרין, "על אשה שהיא מהדמויות המובילות בכלכלה. הבית שלה היה נהדר, הילדים מסודרים ולבושים בטעם טוב, אשה חברה מעולה. הכל מעורר קינאה. היו כל הזמן מקרים שילדיה היו נחבלים. נפצעים. האשה היתה מגיעה עם ילד שרגלו נשברה לחדר מיון, אומרת שנפל מהמדרגות וכולם האמינו לה. היא הגיעה אלינו. אמרה שאינה מבינה מה קורה לה. שהיא חסרת סבלנות. היא היכתה את בתה בת השנתיים בחגורת עור עם אבזם מתכת. ילדה בת שנתיים. אמרה שכל לילה היא מחליטה שמחר תהיה אם טובה יותר, והדבר הראשון שקורה לה בבוקר זה שהכל מציף אותה, והיא מתחילה להכות".

המכות, מספרת ד"ר צימרין, חזרו בעיקר בסיטואציות שקשורות בלכלוך. השטיח התלכלך, השמלות של הילדות התלכלכו, משהו נשפך. "מאחורי האשה הזו מסתתר ספור של ילדה שהיתה סינדרלה. היתה לה אחות שהיתה תמיד חולה, שקיבלה את כל תשומת הלב, את הבגדים היפים, את האוכל הטוב. היא היתה הולכת עם בגדים ישנים, והיתה משרתת של המשפחה. עושה קניות, מטפלת, דואגת. מה שנקרא ילד הורי. כל השנים היא קינאה באחותה. היא גילתה שהדרך היחידה שלה לקבל איזו שהיא התייחסות בבית, זה להיות טובה. לעשות את מה שאמא מבקשת. היא ויתרה על עצמה כדי להיות מה שאמה רצתה שתהיה. אמא שלה היתה מאוד אלימה, והאמהות הפכה להיות עבור אותה אשה סימן של אלימות. ולהיות לא בסדר, כלומר מלוכלך ודברים מסוג זה, משמעותו לקבל מכות.

"היא ציפתה מבתה לעשות את מה שהיא היתה צריכה לעשות תמיד. להיות טובה. ועבורה, להיות אמא, פירושו להיות דומה לאמא שלה. וכשהילדה היתה לא טובה, היא היכתה אותה, דחפה אותה בברוטאליות, זרקה עליה מאפרה. ההופעה שלה היתה לא־נשית. הופעות מתייפות, תספורת קצרה. היא ניסתה למחוק את הנשיות שלה, כאילו כך היא מוחקת את האמהות שזו האלימות. כי להיות אמא, פירושו להיות אלימה. והיא לא הבינה מה קורה לה. היא אמרה שרצתה את הילדים, שהיא אוהבת אותם, אבל היא לא יכולה לשלוט על היד שמרביצה להם כל הזמן".

באגודה להגנת הילד ניסו "להכנס" לתוך הילדות שלה. להתחבר אל כל הסמלים שיצרו ואת האמהות והנשיות שלה מהסמל של האמהות והנשיות של אמה. "הצלחנו בזה", אומרת צימרין, "ומרגע שנפתרה הבעיה של הזיהוי בסמלים, היא הפכה להיות אמא נהדרת".

במחקר שלה, מנסה ד"ר בן־דוד למצוא הסבר לתופעה, בתאוריות פסיכולוגיות של אלימות, שהיא על רקע של אינסטינקט או תכונה מולדת. "כשבדקו את הסיבות לאלימות אצל נשים, רצח, הריגה, תקיפות וכו', התברר שברובן היו אימפולסיביות, בלתי מתוכננות ועל רקע רגשי. בו בזמן שאצל הגברים, זה הרבה יותר מתוכנן ועל רקע חומרי. וכאן היתה לי בעיה גדולה. חלק מהפסיכולוגים שדיברו על הפסיכולוגיה של האשה, טענו שלאשה יש נטיה מזוכיסטית: פרופ' הלנה דויטש, פסיכואנליטיקאית ידועה, טוענת שהפאסיביות והמזוכיזם הם יסוד מולד אצל האשה. ואם ננסה להסביר אלימות נשית על רקע של דחפים, אנחנו לא צועדים על קרקע בטוחה. בספרות", טוענת בן דוד, "מסבירים אשה אלימה כמופרעת: חולת נפש, והטענה היא, שאשה נורמלית אינה אלימה. במציאות זה לא כך. קשה להסביר את התופעה רק על רקע של הפרעה או מחלת נפש".

גם ד"ר חניתה צימרין טוענת שההתייחסות לאלימות של נשים ושל גברים היא שונה. "על גבר אלים טוענים שהוא תוקפן. אלים. על אשה אומרים שהיא היסטרית. בהרבה מאוד מקרים של אלימות של נשים מדובר באישיות פסיכופטית; לחצים בחיי היומיום יכולים להיות גורם מזרז להוצאת נטיות אישיותיות. בספרות, במחקר ובעבודה הקלינית יש קשר בין תסכול לבין תוקפנות. אבל התסכול הוא רק גורם מזרז, לא גורם סיבתי. אשה עם נטיות קודמות

(המשך בעמוד 50)

מתים לחיות

"חולי איידס אינם מצורעים. אנחנו יכולים להיות החברים שלכם, הבנים של הקרובים לכם ואנשים שחיים בסביבתכם. אנחנו זקוקים לטיפול, לתמיכה ולסיוע. ואנחנו לא רוצים למות". ורן ג'נסן, אחד משלושה צעירים שהאירו באור כואב את העטיפה המחקרית, היבשה, של הכינוס העולמי הרביעי בנושא האיידס שנערך לא מכבר בשטוקהולם. בראיונות מיוחדים ל"סופשבוע" הם מזכירים שאיידס זה לא רק סטטיסטיקה ותקציבים. איידס זה אנשים צעירים שמנסים להיאחז בחיים עד שיגיעו פריצות הדרך הרפואיות ממכוני המחקר והמעבדות. מאבק לחיים.

כתב וצילם ינון שנקר

בצילום הגדול: קטעים מ"שמיכת הזכרון" שמכינים קרובי משפחות וידידים של מי שנפטרו מאיידס בכל רחבי העולם והם מתחברים ליצירה אחת. יש גם קטע מישראל. משמאל: וורן ג'נסן מקנדה, חולה איידס בעצמו, פעיל בארגון שמטרתו להקל על סבל החולים בוונקובר.

ורן ג'נסן עשה דרכו בצעדים איטיים אל רוכן הנואמים ליד הבמה המרכזית, באולם מספר 8 של מרכז הכינוסים הענק בשטוקהולם, בירת שוודיה. חולצת הפסים שלבש ניסתה להסוות מעט את מבנה גופו הרזה, אך מראה פניו הסגיר את העובדה שבאחרונה ירד מאוד במשקלו. הוא לא אחז בידו דפי נאום וגם לא שיקופיות או שקפים מוכנים־מראש.

"אני מבקש לדבר אליכם ישר מהלב", אמר הבחור הצעיר מקנדה לכמה עשרות היושבים באולם שהביטו בו במבט מסוקרן. "אני מייצג קבוצה של אזרחים קנדיים, גברים ונשים, החולים באיידס. אני רוצה לספר לכם על הפעולות שאנו עושים כדי להקל על סיבלם של חולי האיידס בוונקובר", הספיק ג'נסן לומר את המשפט השני בדבריו, בטרם צעק לעברו גבר שמנמן, לבוש חליפה, ממקום מושבו בשורה השלישית באולם: "אתה כנראה לא יודע את ההבדל, בחור, אבל אתם בודאי נשאי נגיף האיידס, ולא חולים במחלה".

וורן ג'נסן לא שינה את טון דיבורו השקט. הוא הפנה מבט חודר אל המומחה מן השורה השלישית ואמר בשלווה גמורה: "אני יודע את ההבדל בין להיות נשא של נגיף האיידס לבין משמעות היותך חולה במחלה. אני חולה באיידס".

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

הגבר בחליפה התכווץ במקומו. באולם נראו אחרים הנעים בכסאותיהם בחוסר נוחות מסויימת. כמה מהם, ראיתי קודם שהחלה הישיבה, לחצו את ידיו של וורן במסדרון.

באוקטובר 1985 איבחנו אצלו לראשונה את המחלה. שלוש פעמים כבר חלה בדלקת הריאות האופייניות לחולי איידס, ובגופו גם אובחן הסרטן ע"ש קאפוסי. כיום הוא מטופל באיי.זי.טי. (AZT – תרופה ניסויית).

"חולי איידס אינם מצורעים. הם יכולים להיות החברים שלכם, הבנים של הקרובים לכם ביותר או אנשים שחיים בסביבתכם. אנחנו זקוקים לטיפול, לתמיכה ולסיוע. הקבוצה הקטנה שלנו בוונקובר מנסה להיות משענת לחולי האיידס בעיר. אנחנו, שבינתיים מצליחים להחזיק מעמד מבחינה פיזית ונפשית למרות המחלה, מנסים לעזור לאחרים על־ידי הקמת קבוצות תמיכה, שיחות אישיות, הקמת ספרייה ואיסוף מידע על טיפולים ותרופות חדשים מכל מקום בעולם".

"אנחנו לא רוצים למות. אמא שלי לא רוצה שאמות. היא רוצה את הטוב ביותר בשבילי, ממש כפי שאני מאחל לעצמי. אתם מסתכלים עלי, ואני נראה בסדר. זה בגלל שאני משתדל. אני משתדל לאחוז בחיים כמה שיותר ולחכות לתרופה או לטיפול הגואלים, ואתם כאן באולם, כמו יתר אנשי המחקר, המדע והרפואה, חייבים להבין כי לאיידס יש פנים. הפנים שלי ושל החברים שלי ושל כל אלה החולים באיידס ונאבקים על חייהם. לא רק המספרים והטבלאות והנבואות, אלא גם הפנים, הפנים שמאחורי האיידס, חייבים לדבר".

מחיאות הכפיים הממושכות ביטאו את תחושת היושבים באולם. וורן ג'נסן קנה את ליבם. בן 35, מייסד "קבוצת ונקובר של אנשים עם איידס" בה הוא עובד כמתנדב, ובעל עבר מקצועי בתחום המלונאות, וורן ג'נסן הוא אחד מכמה עשרות חולי איידס וכמה מאות נושאי הנגיף שבאו לא מכבר לשטוקהולם ממקומות שונים בעולם להשתתף בכינוס האיידס, כנציגים לכל דבר.

"אתם, אנשי המחקר, המדע והרפואה, חייבים להבין כי לאיידס יש פנים. הפנים שלי ושל החברים שלי ושל כל אלה החולים באיידס ונאבקים על חייהם".

"הכינוס הזה נתן מעט מדי דגש על נושאים פסיכוסקסואליים. ה'טריפ' הרפואי סביב האיידס הוא המרכזי כאן, וחבל, כי המדענים יכולים היו להשתמש בנסיון שלנו, של חולי האיידס, הנמצאים בחזית, בקרב על גילוי פתרון למחלה. יש לנו חילוקי־דעות מסויימים עם הרופאים והוירולוגים. אנחנו והם ביחד בסיפור הזה, וכדאי היה שיקשיבו לנו ולבעיות שלנו. בכינוס כזה וכדומיו כולם מדברים על העבר, על אלה שכבר מתו. רצוי שתתעוררו ותתחילו לעסוק באלה שחיים, כי יש רבים שחיים עם איידס. אולי אנחנו אפילו מהווים חלק מן הפתרון – ולא רק חלק מהבעייה".

וורן ג'נסן נדבק באיידס ב־1981 או 1982. "אני יודע שקיבלתי את הנגיף ממגעים מיניים שהיו לי עם גברים", הוא אומר בראיון ל"מעריב", "אינני יודע ממי בדיוק קבלתי את הנגיף, ובעצם אין זה משנה כל־כך. מי שהדביק אותי במחלה לא עשה זאת מתוך כעס או זעם. קיבלתי את המחלה בתוך אקט של אהבה. גם לו ידעתי מי בדיוק הדביק אותי, מה הייתי עושה לאותו ארטו יורת בו?"

הוא שלו מאוד בדיבורו. התג המתנוסס על דש חולצתו כולל את שמו המלא, שם ארגונו וארצו – קנדה. אני שואל על ה"הומופוביה", האווירה של רדיפת הומוסקסואלים המחריפה מאוד כיום במקומות אחרים בעולם. "אני הומוסקסואל כל חיי. אני רגיל להומופוביה. מחלת האיידס נותנת בידי אנשים דתיים, פונדמנטליסטים, עילה לבוא ולומר: הנה לכם סיבה טובה מאוד מדוע לא להיות הומוסקסואלים – איידס. הם משתמשים במחלה כבנשק, גורסים שהיא בעצם עונש מאלוהים להומואים".

"לא אשכח את היום בו בישר לי רופאי האישי על היותי חולה איידס. זה היה נורא. למעשה רופא השיניים שלי גילה את המחלה לראשונה. הוא זיהה משהו בלוע, שלח אותי לבצע ביופסיה, ועל הרופא הקבוע שלי הוטלה המשימה – לבשר לי את הבשורה המרה".

"נכנסתי להלם. התחלתי לבכות. הייתי במרירה עצומה. 'דוקטור, כמה זמן עוד נשאר לי לחיות?', שאלתי שוב ושוב את הרופא. באותו לילה לא יכולתי לישון, בכיתי כל הזמן. הייתי בדיכאון נורא. אבל בבוקר הרגשתי שאני הולך להשתחרר מן המצב הזה. פתאום באה בי רוח חדשה. אמרתי לעצמי: 'אני לא הולך למות מזה. אני רוצה להיות אחד מן הניצולים'. אתה יודע, האיידס יכול להיהפך למחלה מטופלת, כמו סוכרת. ואני רוצה להישאר כאן, איתכם, עד שיגיע זמן הטיפול הזה. שנתיים ותשעה חודשים אני כבר מחזיק מעמד עם איידס, ואני יודע בתוכי שאשאר עוד, שאשרוד זמן ממושך יותר. היה לי מזל שחבר טוב שלי סיפר לי על דברים רבים שניתן לעשות עם איידס: מדיטציה, הפחתת מתחים, דיאטות מתאימות, גיבוש הרגלי חיים חדשים – אמצעים אלה ואחרים סייעו לי לצאת מן המשבר".

כיצד הגיבה המשפחה?

"במשפחה שלי יודעים שאני הומוסקסואל כבר הרבה שנים. על השלב הזה התגברנו. כשנודע שאני חולה, אמי הגיבה קשה מאוד. היא הוכתה בהלם, אבל היום כבר הסתגלה. היא רוצה את הטוב ביותר בשבילי: תרופות חדשות, טיפולים, כל מה שאפשר.

"רוב האנשים החולים באיידס מפחדים לומר שחלו, אפילו לבני משפחתם. אבל למעשה אנחנו רואים שרק חמישה עד עשרה מהחולים נתקלו בבעייה כלשהי עם משפחותיהם. אחרי שבני המשפחה מעכלים את הבשורה, הם מצטרפים למאבק של כל אחד מאיתנו להישאר בחיים.

"אתה יודע, זה לא יקח עוד הרבה זמן עד שכל אחד יכיר מישהו שיש לו איידס, או חבר שמת מאיידס, או שותף לעבודה, או דוד שנדבק במחלה. אז ייהפך כל עניין האיידס לאנושי מאוד. יהיה קשה לשמר את ההיסטריה, הפחד, האפלייה – כאשר מול עיני האנשים יעמוד מישהו שהם מכירים באופן אישי. אני כבר איני מתבייש בכך שאני חולה באיידס. אני רק רוצה לחיות".

ההחלטה שהתקבלה ברוב קולות ב־13 במאי 1988 קראה מליאת ארגון הבריאות העולמי לכל המדינות החברות בו (166), לכל האירגונים העוסקים באיידס ולוועדות האיידס הלאומיות, לפעול במהירות ליצירת רוח של הבנה והשתתפות בצער של אנשים הנושאים נגיפי איידס או כבר חולים במחלה.

"יש לשמור על זכויות האדם והכבוד העצמי של הנגועים והחולים באיידס ולהימנע מכל פעולה של אפלייה או סטיגמטיזציה של אנשים אלה במתן שרותים, בהעסקה ובתנועה" – נאמר בהחלטה.

"במערכת הבחירות האחרונה בצרפת היה לנו קרב קשה מול ז'אן מרי לה פן במאבק על זכויותינו. הוא רצה להפריד אנשים נושאי נגיף איידס מיתר החברה, לבודד אותם ולהפעיל סנקציות נוספות שאנחנו כהומוסקסואלים לא נסכים להן לעולם. נלחמנו בו ובעמדותיו הפאשיסטיות, אך עדיין לא נפתרו כל הבעיות. יש לנו עדיין בעיה עם מגורים משותפים והסכמה חברתית־חוקית לחיים יחדיו של שני גברים כ'זוג' לכל דבר. יש גם בעיות עם ירושה ונושאים נוספים כשמדובר במערכת יחסים הומוסקסואלית".

הדובר הוא הנרי מורל, בן 35, פוליטיקאי צעיר מפאריס, המרכז את פעילות הסטודנטים הצרפתים בכל הנוגע לאיידס. לפני הבחירות האחרונות בצרפת הוא היה סמנכ"ל במשרד הממשלתי לענייני זכויות נשים (!), ולדבריו פעם גם כיועץ אישי לנשיא מיטראן בענייני איידס.

"לחולי האיידס בצרפת אין בעיה של טיפול

(המשך בעמוד 40)

קליב ג'ונס: "הופעתי בטלוויזיה בתוכנית על פעילות אנשים נושאי איידס, כמוני. מספר שבועות אחר־כך ניסתה קבוצת אנשים להרוג אותי. הם התקיפו אותי ברחוב ודקרו אותי".

קליב ג'ונס, בן 33. נושא נגיפי איידס. מנהל פרוייקט התנצחה "שמות" בסן־פרנציסקו.

עקור

אבו־עוזיז. ערבי־ישראלי. ב־48' גורש מכפרו, איגזים, בכרמל. חשב שיחזור כעבור יומיים־שלושה. מאז חלפו 40 שנה והוא, לביתו המקורי, לא חזר. עכשיו זה מושב כרם מהר"ל. היום גר אבו־עוזיז בפראדיס אליה הגיע לאחר 30 שנות המתנה סבלנית בפאתי כרם מהר"ל. הוא רחוק מהאינתיפאדה. לא זורק אבנים. אם ילדיו היו זורקים אבן היה שובר להם את הידים. "היהודים והערבים שונאים אחד את השני", הוא אומר, "בגלל בחורות. בקוראן כתוב: כשנולד לשרה ילד היא אמרה לאיברהים תיקח את הגר לסעודיה".

מאת מיכל קפרא   צילם: צביקה ישראלי

בימים קשים אלה אומרים: ערבים. מורעות חרשת כורכת בנונשלנטיות את אלה שהם אזרחי המדינה עם אלה שחיים בשטחים, ואלה מתמזגים בחופשיות עם כל אדם שהשפה הערבית היא שפתו הרשמית. ככה זה בימים קשים. העין רואה רק בגדול, לא טורחת להיכנס לפרטים. כלומר, לאנשים.

אסאד מוחסין, 72, המכונה אבו־עוזיז על שם בנו בכורו, הוא ערבי. אזרח ישראלי. בקארם. סיפור. שום דבר סימבולי. הוא קם בבוקר שותה חלב עיזים, שמחליף את שני ליטר הקפה שהיה נוהג בעבר ללגום מדי יום, מטייל קצת בבית, הולך למסגד להתפלל, חוזר הביתה, אוכל ויושב על המזרון לקרוא על־פי אמונתו בשמו של האל. יש פרנסה, יש אוכל, יש עשרה ילדים, יש נכדים, יש גם וידאו.

איש חם. "אהלן, אהלן, אהלן", "תשתו, למה אתם לא שותים"? שפם, קמטים, כאפייה. גר עכשיו בפאורדיס. על המידרון. מהחלון אפשר לראות את הים. עשרים שנה לא היה בים. הביקיני גרש אותו. אז הוא מסתכל עליו מרחוק. לא עושה עניין.

האינתיפאדה רחוקה. הוא לא זורק אבנים, ואם ילדיו היו זורקים אבן הוא היה שובר להם את הראש. כשהוא אומר "שובר", כף היד גם מדגימה את התנופה. אבו־עוזיז יודע שאבנים לא פותרות דבר. צריך סבלנות. את הסבלנות האישית שלו צריך לתעד בתולדות ארץ־ישראל. שם יהיה פרק ליוצרים, ופרק למצפים. מי שמחפש את מקור הסבלנות שיחפור בין החריצים העמוקים שבמצח.

את הסיפור שלו אפשר לסגור בכמה משפטים. נולד בכפר איגזים, גורש ב־48', חשב שיחזור תוך יומיים־שלושה, אבל עברו ארבעים שנה. על אדמות איגזים נבנה המושב כרם מהר"ל, מושב משגשג שאוכלס בזמנו בפליטי שואה הונגרים. אבו־עוזיז, שעבר בינתיים עם משפחתו לצריף בן שני חדרים בשולי חוות מקורה השכנה, חיכה בסבלנות לאדמה. שלושים שנה חיכה. לבסוף, בזכות זה שלא רצו אותו יותר בחווה, זכה לבית ואדמה בפאראדיס.

בעצם, סיפור של הישרדות. הומניסט שידבר בביתו של אבו־עוזיז על גזענות יקבל מהבן הצעיר ויאדי את התשובה הזו: "זו מדינה של יהודים, אז מגיע להם יותר". אבל הפילוסופיה של האבא אומרת: בינתיים. לעת עתה. הסבלנות תנצח. לא בדור הזה לא בדור הבא, אולי אחר־כך.

הקווים העדינים יותר של הסיפור עוברים ליד הצרכניה של כרם מהר"ל, שם עומד עדיין ביתו של אבו־עוזיז ומשפחתו. "הנה שם", הוא מרים אצבע, וכוחה. מה הוא רואה? מה רואים כשמביטים על מבנה אבן זנוח שהיה הבית שלך? לא מספר. לא מחצין רגשות. חיוך של הכל בסוד. ממש רקות אחרי החיוך, מגיעים למסגד שניצב עדיין במושב. כלומר, לחורבה. מה ששימש כמסגד. "אם היהודים יתקנו אותו", אומר אבו־עוזיז, "אז אנחנו נבוא להתפלל פה וזה לא כל־כך רצוי להם". שם, בין הגללים שמרצפים את המקום הקדוש לו, שנבנה לפני כמאתיים שנה, הוא אומר שהוא מרגיש כמו יוסף שנזרק על־ידי אחיו לתוך הבור. מה בדיוק הרגיש יוסף בתוך הבור? מה שאבו־עוזיז מרגיש. לך תדע.

היסטוריונים יראו בו האנשה של מקור הסכסוך היהודי־ערבי. מקור הטרגדיה. אבו־עוזיז עצמו לא רואה במקרה שלו מקור לשום דבר. לנו הוא אומר שאין בו שנאה, אין בו טינה, אין בו קנאה. היה לו בית, היה לו כפר, לכפר היה מסגד. הוא איש דתי. כנער, הוא מספר, שרת במסגד. "פה התפללו", "פה עמדו", "פה נכנסו". מהחרך ניתן לראות וילה נאה עם ספריץ ודשא וריהוט גן בצבע בז'. ובמסגד ממול, איזו היה תועה הפרישה הפרשות. בעל חיים בבית כנסת זה חילול קודש שאין כמותו. במסגד, הרגישות לקודש פוחתת קצת. "ככה זה החיים", יאמר, "פעם הגלגל מסתובב בשבילך, פעם יסתובב בשביל אחרים".

קשה לתחום את הגבול בין התחושה האמיתית לתחושה שעוברת תירגום מילולי. יש לו חברים בכרם מהר"ל, חברים טובים, הוא אומר. "כל אחד איפה הוא חי, לא יכול לעזוב. התרגלתי ליהודים של כרם מהר"ל, לא יכול לעזוב אותם עכשיו".

על מה אתם מדברים?

"מדברים על עבודה, כמו חברים. הרבה פעמים צחקנו יחד. אמרתי להם זה הכפר שלי, זה הבית שלי. והם היו צוחקים ואומרים לי אז תבוא אלינו".

דיברת איתם פעם על השואה?

"אני לא אכניס יד בעניינים לא שלי. לא כדאי לשאול דבר כזה".

ראיך המתדרת עם המנהגים שלהם?

"בכרם מהר"ל יש אנשים הונגרים. הם, למשל, קוראים לאשה שלהם 'אמא'. אצלנו הדתיים המוסלמים אסור לאדם לקרוא לאשתו אמא. אשה עובדת יותר מאשר עובדת האמא". אבו־עוזיז צוחק, צחוק בריא. "כל העולם מסתובב היום סביב הנשים", הוא נאנח.

מהמסגד ניתן להשקיף על חמות המושב. גלים לבנים של פלסטיק. "זה בית הקברות של איגזים. כאן קבורים אבא שלי, אמא שלי ואחי", הוא אומר. רגע מביך מול הקרקע שבלעה את המצבות.

איפה המצבות?

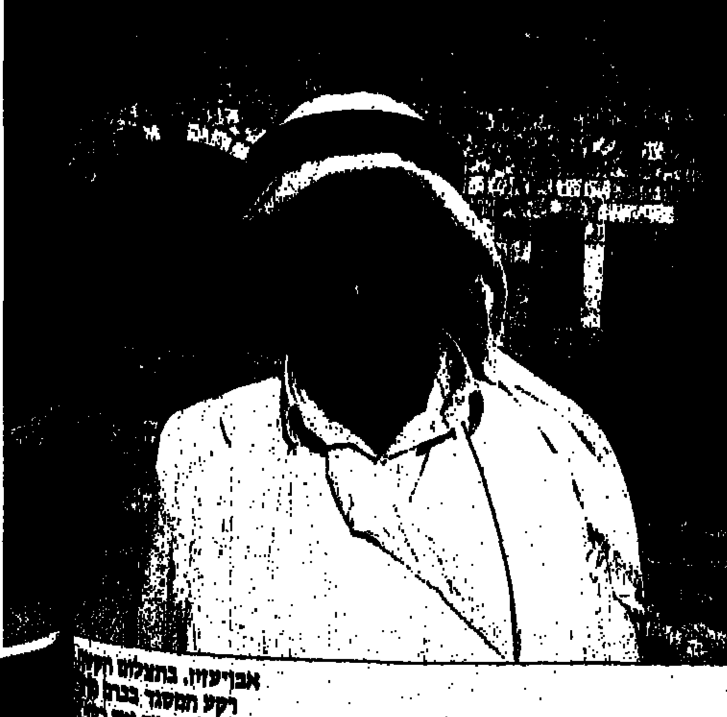
"לא יודע, הרסו אותן".

ראית שהורסים אותן ולא אמרת כלום?

"אמרנו, וצעקנו, אבל הם לא שמעו. לא היה

(המשך בעמוד הבא)

"ב־67' שאלו אותי אם אני אוהב את נאצר. אמרתי, אם אני אגיד לו אל תעשה מלחמה, הוא ישמע לי? אם בא נאצר ואם בא בן־גוריון – אני תמיד נשאר רועה"

אבו־עוזיז. בתמלוס ... רקע המסגד בבית ... "היום יש רכוש ויש ... מסביב – קבור, ...

"הלב שלי כאב. לא עשיתי ליהודים כלום והצבא זרק אותי. במלחמה בא משה דיין ואמר, תשמעו לי, תצאו מאיגזים אחדת לא נהיה אחראים למה שיקרה לכם. הרגשתי שנתן לנו עצה"

אבו־עזיז על רקע כרם מהר"ל. "אלוהים לא עשה חשבון שנעשה בינינו סכסוך"

(המשך מהעמוד הקודם)

אכפת להם. פעם ראיתי אחד מהמושב בא עם טרקטור גדול. אמרתי לו, אל תתקרב לבית הקברות, זה מסוכן. אבל הוא לא שמע לי. כל פעם שניסה לחרוש ליד אחד הקברים המחרשה שלו נשברה".

למה נשברה?

"כי יש שם קבר של חכם גדול".

על־פי אבו־עזיז זה המחיר. מחיר המלחמה. ומהפכות הגורל. חממה על הקבר. צרכניה במקום בית. והוא עצמו ישב עם עשרה ילדים בצריף בן שני חדרים, ללא מים, ללא חשמל. לא שנה, לא שנתיים – שלושים שנה.

הוא נולד באיגזים. שנה קשה. רישומים סדורים של שנת הלידה לא היו אבל מכת ארבה ומגיפת כולירה שגרמה למותה של אמו, לא נמחקו מהזיכרון. כשגדל הלך לשוּר חכם ושאל מתי היתה המחלה. העוור זכר: 1916. כפר איגזים מנה אז עשרת אלפים תושבים. הצעיר אסאד מוחסיין (אבו־עזיז) עבד במסגד, גבה כספים עבור הקהילה, ובמקביל עבד גם כקצב. "הייתי מרוויח טוב־טוב. באיגזים היו עשרה קצבים. כולם שחטו יום־יום. אני מכרתי קילו בשר בחמישה גרוש". הכפר ביסס את פרנסתו על חקלאות: חיטה, שעורה, בקר. "חיו טוב".

עם פרוץ המלחמה, כשהחוף נכבש, ושדות הכפר נפלו בידי ישראל, עזב חלק גדול מהתושבים את הארץ לסוריה ועיראק, ואחרים ברחו לג'יסר זרקה ופאדיס. שני האחים למשפחת מוחסיין, אבו־סמי ואבו־עזיז, הגיעו לחוות מקורה שהיתה בבעלות העורך־דין החיפאי מחמוד אל־מאהרי. "לא לקחתי איתי כלום", מספר אבו־עזיז, "פרט למחברת החובות של החנות. הייתי בטוח שעוד יומיים־שלושה נחזור ואני אוכל לקחת את החובות חזרה".

שני האחים הגיעו למקורה. לאבו־עזיז היו אז שמונה ילדים. הוא קיבל תעודת זהות צהובה והבטחה מגבוה שיחזור לאיגזים. הבטחה זו הבטחה. אבו־עזיז התגורר בפאתי מקורה על גבול שטח אמונים צבאי. ביקש שיילך. "אמרתי להם, אני חי פה לפני שעשיתם שטח צבאי. או שתסמכו עלי או שתתנו לי מקום אחר. אמרו לי, טוב, נסמוך על העזים שלך, וככה לא היו בעיות. פעם פגעו בפרה אבל לעזים זה לא הפריע. הסתדרנו".

כעבור זמן מה החליט העורך דין אל־מאהרי לרדת מהארץ וביקש למכור את החווה. עו"ד יעקב סלומון רכש את החווה עבור קרן־קיימת ולאחר כעשר שנים הכר בעצמו את החווה ל־99 שנים. בפאתי החווה נותרו לגור אבו־עזיז ואחיו אבו־סמי. אבו־סמי ניהל את החווה ואבו־עזיז גידל עזים.

בינתיים הובאו אל חורבות הכפר איגזים תושבים יהודים, שהקימו את כרם מהר"ל. אבו־עזיז: "כשראיתי את זה אמרתי, חלאס, לעולם לא אחזור לאיגזים. רציתי שם בית, אבל ידעתי שלא אוכל לגור ביניהם עם הבהמות. לא כדאי להפריע, לעשות סכסוך עם השכנים היהודים. לא כעסתי עליהם. לא הם לקחו את הבית שלי, זה הצבא לקח".

בכל זאת, מה הרגשת כשיום יום ראית את הכפר שלך ולא יכולת לחזור אליו?

"הלב שלי כאב. לא עשיתי להם כלום והצבא זרק אותי. במלחמה בא משה דיין ואמר, תשמעו לי, תצאו מכאן אחרת לא נהיה אחראים למה שיקרה לכם. הרגשתי שנתן לנו עצה".

וכך נותרו האחים מוחסיין בחוות מקורה ללא אדמה משלהם, ללא מים, ללא חשמל. פיצוי על אדמתם וביתם לא קיבלו. במקום פיצוי זכו כמענק שווה ערך ל־5000 שקל, הניתן עבור מבנה הרוס. עוד פרט: הבנים שלהם, עבדו כפועלים במושב החדש.

הלכת לבקר שם?

"כן בטח. הראשון שהתיידדתי איתו היה סימן טוב. אני לא ידעתי כל־ כך טוב עברית והוא דיבר ערבית".

למה לא בנית בית במקורה?

"זו לא היתה אדמה שלי. לא יכולתי".

איך חיו התנאים?

"היה קשה, אבל לא היתה ברירה".

מילה רעה לא תוציא ממנו. אבל סיפור קטן: החבר שלו סימן טוב איפשר לו לקחת מהברז שבחלקתו מים לבהמות. ראו זאת תושבי המושב והזמינו את אבו־עזיז לבירור. "אמרו לי אתה גנבת מים. עשו לי משפט. אמרתי לראש הוועד, אתמול אתה באת מיוגוסלוויה או מהולנד ויש לך כבר הרבה ממטרות בשדה, ואני אפילו לא יכול להשקות את הבהמות שלי? הוא אמר, טוב נסדר, אין משפט".

כעסת?

"בטח כעסתי".

במשך כל השנים ישב אבו־עזיז וציפה שיסדרו זכויותיו לקבל אדמה חליפית. חיכה וחיכה וחיכה – לשווא. בשנת 1978 ביקש סלומון, בעל חוות מקורה, בשיתוף עם הרשות לשמורות הטבע, להוציא את אבו־עזיז ועררו משטח החווה. "הוא שתל ויתים ואבוקדו ובא ואמר לי, תשמע העדרים שלך מפריעים לי, אני אשיג לך מקום בפראדיס". מה שאבו־עזיז לא הצליח לעשות במשך שלושים שנה, הצליחו אלה לארגן – שטח אדמה בכפר פראדיס עליו יוכל לבנות את ביתו, ושטח מרעה. אבו־עזיז עזב את הצריף במקורה ובנה את ביתו בן שלוש הקומות בכפר הערבי השכן.

"שלושים שנה זה חצי גיל", הוא אומר ומוסיף, "יוסף חיכה בבור רק שבעה ימים".

והמלחמות לא נגמרו. הקרב על קבלת מרעה לעדר הבקר שלו רק החל. הוא ביקש לקבל מרעה מגודר. עבר זמן – קיבל. אלא מה, קיבל רק 750 דונם וזה רחוק מלהספיק. "אני מתבייש לומר," הוא אומר, "אבל את החצי הטוב, נתנו ליהודים".

אחרי צהריים. עוף ממולא באורז וצנובר, סינייה, סלטים, פיתות, וקינלי. "פעם, ב־1967, בזמן המלחמה, נסעתי באוטובוס ומישהו שאל אותי אם אני אוהב את נאצר. אמרתי, אם אני אגיד לו אל תעשה מלחמה, הוא ישמע לי? אם בא נאצר ואם בא בן־גוריון – אני תמיד נשאר רועה". פילוסופית חיים.

הבן מחמוד גר ממול. נכנסים. מגישים קפה. "אין מה לכעוס על היהודים שלקחו לנו את האדמה. זה קרה במצב של מלחמה. צבא מול צבא. אבל עכשיו חיים ביחד. אנחנו אזרחים, אנחנו נולדנו פה אבל אין לנו זכויות שוות. כשאני רואה שיש הבדל כזה כואב לי הלב". שתיקה. יוצאים. נכנסים לביתו של האח אבו־סמי. איש קרח, מכנס חוק, יושב ישיבה מזרחית. ליזו מתבשל באופן קבוע הקפה המר. מר־מר. אבו־סמי שותק. לוחצים יד יוצאים. סיבוב תמוה בין ההשתקפויות של הקשיים. אבו עזיז: "לפני 48', בזמן הבריטים, לא היה מס הכנסה, לא היה מס רכוש, ומס ערך מוסף אבל גם לא היה כסף, לא היה שום דבר פרט לחופש. היום יש רכוש ויש כסף אבל מסביב – סגור. אין חופש.

תמיד האיזון. תמיד למטבע שני צדדים. אין רק שחור. אין רק לבן. בדרך לחוות מקורה הוא מספר על אברהם אבינו, "אבונה איברהים היה מתחתן עם שרה. והגר, אמא שלנו, היתה עובדת כבית שלהם כמו פועלת. 90 שנה לא היה לשרה ילד והיא שיכנעה את איברהים לקחת לאשה את הגר. מתי ראתה שרה שהגר בהריון היא בכתה. למה להגר יש ולי אין. ואז בא אליה המלאך ואמר לה יהיה לך ילד. והיא צחקה, איך יכול להיות. והמלאך אמר לה אצל אלוהים אין בעיה. כשנולד לשרה ילד אמרה לאיברהים תיקח את הגר לסעודיה ויותר אני לא רוצה לדבר על זה. בקוראן לא כתוב שהוא סילק את הגר". הפואנטה: "בגלל הבחורות אנחנו שונאים אחד את השני".

המכונית נעצרת על השביל. בית החווה נראה מרחוק. איזו שלווה, איזה יופי. "לא כדאי להתקרב יותר מדי", אומר אבו־עזיז, "הבכר של סלומון ואשתו לא אוהבים את זה" חוזרים. ריח האדמה חזק. מדברים על עשבי מרפא.

בכניסה לפראדיס, חמש דקות מחוות מקורה, חמש דקות מכרם מהר"ל, ארבעים שנה מאיגזים, אומר אבו־עזיז: "אלוהים לא עשה חשבון שנעשה בינינו סכסוך".

יהונתן גפן

מסכנים העשירים

"כל העולם מתחלק לשתי משפחות – משפחת יש־להם ומשפחת אין־להם".
(צ'רלס דיקנס)

שוב אתה קורא בעיתונים על עוד מישהו שאי־כל אותו. עוד עשיר שגילגל כספים לא שלו והיום הוא מתגלגל בחדר מעצר או מרגיז את השופט בריבורים על מסכנות.

אתה קורא על באלאס. על פלאטו שרון, ומתחיל להבין כמה מהר העשירון העליון נהיה לאסירון תחתון.

כל כך הרבה בועות סבון, שהכסף שלהם בא בקלות והלך בקלות, ומי שהכסף הוא כל עולמו, קח ממנו את כספו ואין יותר טעם לחייו.

מסכנים העשירים. אם במקרה איזה מישהו ממש עני קורא כעת הרשימה הזאת שלי, מצב שקשה לי להאמין, שיחייך, וישמח בחלקו, ויכניס את זה לעצמו טוב טוב לראש: העשירים מסכנים!

תיראו את אופרות הסבון האמריקניות, הסרטים האלה שהעשירים עושים על עשירים, כדי שהעניים יראו כמה העשירים אומללים, וישמחו שהם עניים, כי העשירים מסכנים.

ככל פעם כשאני רואה בטעות איזה פרק מעייף מ"שושלת" או מ"דאלאס", אני מודה לאלוהים על סנני הכללי. אני מתפלל: ברוך שלא עשני, ותודה רבה לך על האוברדראפט, ונאמר אמן.

מסכנים העשירים.

לקרינגטון יש שערות כחולות, ורוח של נפט מהסף, אשתו כל הזמן טובה ובוכה, כל הווילה שלו היא שלולית דמעות אחת גדולה. אשתו לשעבר היא מכשיפע שכל הזמן ממצמצת עם השפתיים ועושה לו נאחס, הבן שלו הוא הומו שכל הזמן אוכל אותה בתאונות וחוזר עם פרצוף חדש, הבת שלו נימפומנית, המשרת שלו רוצה להרעיל אותו, כולם רוצים כל הזמן רק להרוג אותו ולקחת לו את הכסף. מסכנים העשירים. הנשים שלהם ישנות עם פיז'מות עם שלושה חלקים, מתעוררות עם חלוקים מסובכים, כל הזמן שותות ונכנסות להריון, תמיד מפילות, מתחתנות עם רופאים ועורכי־דין שאותן הן שונאות מהרגע הראשון, והם תמיד בוגדים בהם עם בובות עם פנים פטרומיקה שהשערות שלהם אף פעם לא זזות, ואם רוצים להוציא מישהו מהסידרה, מטביעים אותו באיזה מגגל מפלסטיק, או מסדרים לו להתאבד בסוף איזה פרק, והוא עובר לסדרה אחרת. עובר לסידרה אחרת.

מסכנים העשירים.

הם תמיד נחנקים בחליפות היקרות שלהם, אף פעם לא צוחקים עד הסוף כדי שלא יפול להם השפם, כשיורד גשם – הם אף פעם לא נירטבים, כי זה ידוע שהגשם מרטיב רק את העניים.

מסכנים הרחלילים הנפוחים האלה, מאופרות הסבון האמריקניות, תמיד נשארים יבשים, עם הנשים היבשות שלהם, וברקע תמיד יש איזו צרחה של תינוק עד חדש שאף פעם לא ברור אם הוא שלהם.

מסכנים העשירים, שעם כל הכסף שיש להם, הם לא יכולים לעשות סרט אחד טוב!

אז שתהיו לי בריאים, עניים!

חדשות נתניה

מי ששוקב אחרי העיתונים, רואה שכמעט אין יום שבו לא פולט הים משהו לחוף נתניה. פעם הוא פולט בקבוקי שמן זית שנפלטו ממיכלית יוונית שמלחיה כנראה רצו לברוק פעם אחת ולתמיד אם באמת השמן צף על פני המים, וביום אחר נפלטים אבובים חלומי סוליות חשיש. וכעת לתל־אביב יש סנדלים, ולנתניה יש סוליות. ואזרחי העיר מלקטים ולוקחים הביתה כל מה שנפלט. אני אומר לכם, אסור לעזוב את החוף הזה אפילו לרגע, כי מי יודע מה הוא יפלוט מחר. לי כל גל נושא מזכרת ולחשוב שפעם היינו אוספים רק צדפים

אוּלַי זֶה לֹא אַתָּה

אתמול ישבתי מול הטלויזיה,
פתאם היה נדמה לי,
אני לא בטוחה,
חילים רודפים,
ילדה בורחת
מגידה את הריצה שלה.

בחושה האחרונה שלך הבית
מיום ששי
עד נשף יום ראשון,
ולא אמרת כלום,
אתה היית
יותר מדי עיף משכיל לישון,

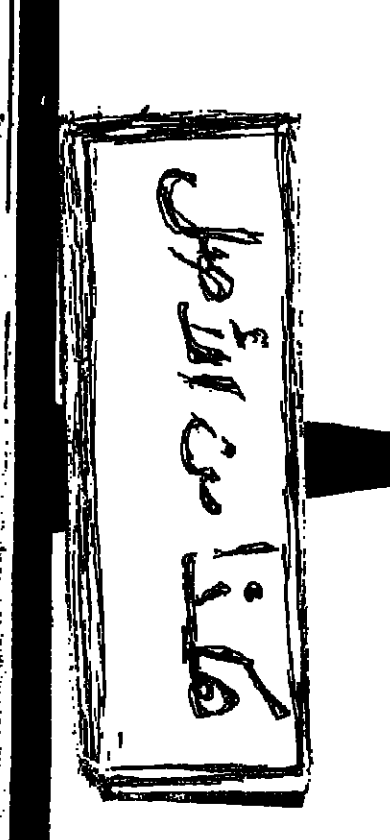
נצמדנו אל החושך בטטה,
קרובים בעלטה,
ולא ראינו כלום,
זה לא היה ברור,
אולי זה לא אתה.

אני אף פעם לא אשכח איך שדברת
על שלום, על
סובלנות ועל סליחה,
עם הגיטרה רק גוון לגון שרת,
"אימג'ין" –
זה היה השיר שלך.

נצמדנו אל החושך בטטה,
קרובים בעלטה,
וכל החילים כל כך דומים,
אולי זה לא אתה.

אתמול ישבתי מול הטלויזיה,
ילדה בורחת,
חילים רודפים,
תמיד שקצות הממכות האלה
באמצע הימים הכי יפים.

ושיר חדש מתוך התכנית "טוב נגוס בשני ארצנו"
כל הזכויות שמורות למחבר ולמלחין רוני עפרת (C)

חבר שלי, מייקל דוקאקיס

מאת אריה יאס

קיטי אמרה שמייקל הוא עכשיו אדם אחר. "לא תכיר אותו. הוא לא מראה כמה כואב לו, אבל הוא נחוש יותר וכואב יותר. אז תלך איתו בזהירות. דולצ'הדולצ'ה"...

"קצת יותר דולצ'ה, בבקשה, רבותי הג'נטלמנים"ו היתה אימרתו המפורסמת של סרג' קוסוביצקי, המנצח הדגול. אבא של קיטי, הארי אליס דיקסון, או בשמו היהודי, הרשל דוצ'ין, מנצח עמית וכנר ראשון בתזמורת הבוסטון פופ'ס הנודעת, כתב ספר משעשע ביותר על חיי המוסד הבוסטוני המנגן הזה וקרא לו, כמובן, "קצת יותר דולצ'ה, בבקשה". במשפחת דוקאקיס אימצו את הבקשה לטיפת דולצ'ה קצת כבריחה פרטית וקצת כדרך חיים. כאן לא הולכים לפי הספר, אלא לפי המוסיקה, ושוו תהיה מתוקה עד כמה שאפשר.

לפני כחודשיים, בעת שהות קצרה בניו־יורק, הרמתי טלפון לבוסטון. ביקשתי רק להשאיר הודעה. לא משהו מיוחד. סתם ד"ש ואיחולי הצלחה, אבל המזכירה אמרה: "רק רגע", ושניה לאחר מכן היו הדוקאקיסים על הקו. אליין וקתרין,

שהיו נוכחות אותה שעה בחדר, כמעט התעלפו. "אתה מדבר איתם. איך זה יכול להיות, הרי אומרים שהוא קר כוח ומרוחק. ובכלל לא כמו היוונים"...

יכול להיות, אבל כותב שורות אלה מכיר גם מייקל דוקאקיס אחר. יווני מאוד, לבבי מאוד, כזה שלמרות היותו מושל מדינת מסצ'וסטס ומועמד המפלגה הדמוקרטית למישרת נשיא ארה"ב, עדיין עומד מדי יום ראשון בתשע בבוקר במטבח המרווח ומכין פנקייק וקפה לכל בני הבית המתעוררים אט־אט, לאחר בילוי מוצאי שבת מאוחר בנשף. מייקל, שכולם קוראים לו "מייקל" ולא "אדוני המושל", אפילו במשרד. מייקל שמאין כך לשים עוד סירופ מתקתק על מאפה ידיו, "כדי שיהיה יום מתוקמתוק, אפילו שמזג האוויר היום אפרורי למדי". מייקל שעורך לך סיור מודרך בגינת הבית, מצביע על העגבניות והמלפפונים ושאר הירקות שהוא מגדל שם במו ידיו וחיוך של אושר על פניו, שעה שהוא מסביר לך איך נקלטו ואיך הם מתפתחים. מייקל שמספר לך, בעיניים מבריקות כמו של ילד, על סרט ישן עם איב מונטאן שהשאיר עליו רושם עצום, בזמן שאתם אוכלים את הסלט מפרי גינתו...

את מייקל וקיטי דוקאקיס הכרתי בבוסטון לפני כ־12 שנה, בנשף צדקה כלשהו, באמצעות קולט אבישל, היום סמנכ"ל משרד החוץ, ממונה על ההסברה, ששירתה אז בקונסוליה הישראלית בבוסטון. העובדה שאני במאי ישראלי גרמה לקיטי דוקאקיס [illegible]

נשמה של אמן, לפרוש עלי את תסותה בו במקום. קיטי ביקרה לפני־כן רק פעם אחת בישראל, אבל כל מה שהוא יהודי ו/או ישראלי הדליק בעיניה החומות ניצוץ מיידי. לישראל הגיעה לראשונה כהפגנת הזדהות עם ישראל והציונות, לאחר החלטת האו"ם הידועה לשימצה, שקבעה שציונות היא גזענות. ימים ספורים לאחר ההחלטה התארגנה, בראשותה, קבוצת פעילים מבוסטון שהגיעו ארצה, ותוך שבוע כבר עמדה קיטי דוקאקיס ב"יד ושם", מול המצבות והנרות, וידעה בבירור שחייה, מעתה והלאה, קיבלו תפנית ומטרה חדשה.

הקשר שנולד באותו נשף צדקה בבוסטון התחזק במהירות, ותוך זמן קצר מצאתי עצמי מתגורר אצל משפחת דוקאקיס כמרבית הפעמים שביקרתי בעיר, אוכל מדי יום ראשון לפתות שלושה פנקייקים מתוקים, דולצ'הדולצ'יסימו, היישר מן המחבת שבידי מייקל, מבקר בקונצרטים של התזמורת של בוסטון, לוגם וודקה פולנית עם הארי דיקסון ומתפוצץ מצחוק לשמע סיפוריו עד השעות הקטנות של הלילה. טועם מעדנים לארוחות צהריים חגיגיות אצל משפחת קנדי יחד עם מייקל וקיטי, ומוזמן כמרצה אורח לאוניברסיטת הווארד המפורסמת. מהר מאוד הוזמנתי גם לביים בתיאטרון העירוני של בוסטון, הבוסטון רפרטורי תיאטר, מחזה לפי בחירתי במסגרת חגיגות ה־30 למדינת ישראל. בחרתי ב"ליל העשרים", מחזהו של יהושע סובול, וההצגה הועלתה בחסות מייקל וקיטי דוקאקיס.

מיותר לציין שקיטי היתה הכוח המניע מאחורי הפעילות הציונית הזו. חשוב היה לה שישראל ותרבותה ייוצגו על הצד הטוב ביותר במסצ'וסטס, ולא פעם היתה גוררת אותי, הלום שינה, בחמש וחצי או שש בבוקר לאולפן טלוויזיה, למגאזין בוקר כזה או אחר, נוהגת במכוניתה במהירות ובזהירות, כמי שמעבירה מטען שביר, "מפני שזה חשוב מאוד שהאנשים כאן ידעו על מה שנעשה בישראל מבחינה תרבותית, אז, בבקשה, תתעורר במהירות. יש שם הרבה קפה. כן. אני יודעת. אתה לא מסוגל לשתות את הקפה האמריקני הזה, שאתה קורא לו, ובינינו, די בצדק, מיץ גרביים. אז תראה שם מאוד כמושב, קניתי אתמול אספרסו איטלקי חזק, במדר"?

זה היה הרבה יותר מכסף. הרגשה של דלתות נפתחות בפניך כמו באגדות עלי באבא ומלת הקסמים שלו, הפותחת מעברים בסלע.

מייקל היה באותם ימים בשיא פריחתו. תקופת כהונתו הראשונה כמושל המדינה הסתמנה כתקופה בה הצליח לאזן את התקציב של מסצ'וסטס, ולהפוך אותה ממדינה עם גרעון כספי גדול ושחיתויות ציבורית למדינה משגשגת כלכלית, תרבותית וחברתית. לא לחינם מכנים אותו עד היום "עושה הניסים ממסצ'וסטס". בעת סופת השלגים הגדולה שפקדה את האיזור ב־1977, סופה שעליה היו אומרים אצלנו שאפילו זקני צפת וסביה גם יחד לא זוכרים שכמותה, הוכיח מייקל שהוא מנהיג למופת, דווקא בשעת קשות.

קור רוחו ותושייתו עמדו למדינה בעת צרה. הוא גייס מיד את הצבא לפינוי דרכים ולהצלת תקועים, ודאג לאספקה סדירה של מזון ומצרכים, במדינה שהשלג והקרח הגיעו בה בכל בית עד למעלה ממחצית הדלת, ושיכשו את כל מהלך החיים. תוך שעות ספורות מן הרגע בו חלפה הסופה, נפתח שדה התעופה של בוסטון מחדש, ואני, שהגעתי מניו־יורק רועד מפחד למראה המסלולים הקפואים של שדה התעופה הבוסטוני, התפללתי בלבי שהטייס יחליט שלא לנחות שם. אבל על מייקל אפשר לסמוך. "הוא לא היה נותן הוראה לפתוח את שדה התעופה אילו הדבר היה בלתי אפשרי. עכשיו בוא מהר, יש עיתונאית וצלם שכבר מחכים. אנחנו יעילים מאוד כאן, ומה זה דווקא מוצא חן בעיני, נוכל להצטלם בכניסה לבית עם השלג שיותר גבוה מאיתנו"...

אבל הצלחתו המפתיעה של מייקל כמושל גרמה לאנשים לא מעטים לחרוק שיניים ולחכות לו בפינה. המשך

(המשך בעמוד הבא)

מייקל דוקאקיס, האיש של הדמוקרטים במרוץ לבית הלבן. מי האיש הזה, חוץ מזה שהוא יווני ואשתו יהודיה? הוא אחד שמגדל בחווה מלפפונים ועגבניות בגינה, מכין פנקייקס מתוקים בכל יום ראשון, אוהב את המוסיקה של אבא־של־אשתו ולא כל כך מבין בחורים שעונדים עגילים באוזניים. מבט אישי, מזווית המטבח הביתי, כפי שרואה אותו כתב מעריב שהיה בן־בית אצל מייקל וקיטי.

כתב מעריב, אריה יאס, עם קיטי דוקאקיס בבוסטון. אבא שלה, הארי דיקסון הוא בן־דודו של שלום עליכם. (בתצלום המרכזי), למעלה: נשיא במוטנציה כטבח המבורגר. משמאל: קיטי ומייקל דוקאקיס, עם אולימפיה, בת הדוד שזכתה באוסקר.

(המשך מהעמוד הקודם)

אותו. שלא מרצון, הוא גם סיפק להם את החיצים לקשתותיהם. "אלוהים, זה שוב מתחיל", אמרה קיטי בוקר אחד, כשנסענו העירה, והמדבקות הראשונות האומרות "הטביעו את הדוק" הופיעו על אחוריהן של מכוניות. "שוב יחפשו מתחת לאדמה כל טינופת ולכלוך אפשריים כדי לתקוף אותנו".

אלא שהפעם לא היה צורך לחפש מתחת לאדמה. למרות שאחד מסעיפי מצע הבחירות, שבזכותו נבחר מייקל דוקאקיס למושל מסצ'וסטס, היה הסעיף שדיבר על אי העלאת מיסים, גילה מהר מאוד שבקופת הדינה יש חור כה גדול שאם לא יעלה את המסים לא יוכל לעשות דבר מכל הדברים שהתכונן והבטיח לבצע. מבצע הסברה טלוויזיוני רחב הסביר והבהיר לתושבי מסצ'וסטס, ללא כחל וסרק, כי יש להעלות מיסים בהשקעה לטווח ארוך יותר. אזרחי המדינה נאנחו והבינו, אבל מתנגדיו של דוקאקיס התנפלו על העניין כמוצאים שלל רב. "הדוק", כפי שכינו אותו, "אינו מקיים הבטחות".

ולמרות זאת, מה שהעסיק את קיטי ומייקל אותו זמן היה דווקא עתידו של ג'ון, בנם הבכור, שהוא לאמיתו של דבר, בנה של קיטי מנישואים קודמים. "דבר איתו", ביקשו ממני ביתר וכל אחד לחוד. "הילד רק עכשיו גמר קולג' ונכנס לו לראש השגעון להיות שחקן. נכון, ראינו אותו בהצגה שהעלה החוג תיאטרון של הקולג' והוא היה לגמרי לא רע, באמת הופתענו לטובה, הנה תסתכל בתמונות האלה, מרשימות, לא? אבל, בכל זאת, נסה להוציא לו את הג'וק מהראש"...

אין מה לעשות – אמא יהודיה היא אמא יהודיה. עדיף שהבן שלה יהיה עורך־דין או דוקטור, במיוחד כשיש לה כבר ארטיסט אחד במשפחה: אבא שמנצח על תזמורת. אבל כל בדיקה שטחית מעלה שהמשפחה, ברובה הגדול, עם הפנים לעולם האמנות. הארי דיקסון הוא בדרדורו של שלום עליכם, והוא שהביא והנחיל לבני ביתו, בנוסף לנגינה בכינור וההתמכרות לקונצרטים גם את חוש ההומור והמבט המשועשע שאינו מאפשר לך לקחת את החיים יותר מדי ברצינות. מגיל צעיר היו קיטי ואחותה חשופות לעולם המוסיקה והמחול, ורק האם, אחות במקצועה, שנפטרה ממחלת הסרטן, ידעה איך להחזיר אותן לקרקע המציאות, למסלול הלימודים הרגיל. עכשיו רצתה קיטי בתורה להחזיר את ג'וני "למסלול".

וכך ישבתי עם ג'וני, בחור נאה מאוד שהיה אז בן 18, במסעדה צמחונית נהדרת, אותה הכיר לי מייקל ("אבא שלי אוהב אוכל של שפנים", גרס ג'וני באנחה ובחצי קריצה לנטייתו של מייקל למאכלים צמחוניים), כדי לתכנן איתו איך להוציא לחוריו את הג'וק של עורך־הדין ולשכנע אותם שהוא באמת מוכשר ושכלי הנגינה שלו הוא המשחק. זה עבר. מייקל וקיטי הבינו שתצורך להביא לאנשים קורת רוח והנאה ושאר דברים טובים הוא אצלם ואצל ג'וני בדם. עיין גם ערך אולימפיה דוקאקיס, בת דוד של מייקל, שזכתה לא מכבר באוסקר על משחקה ב"מוכת ירח". כששאלתי אותו על בת הדוד המוכשרת הזו, לפני שנים רבות, הסגיר מבטו של מייקל גאווה לא קטנה. "כן", אמר כמודה באשמה, "ראיתי אותה בהצגה בברודווי, והיא באמת מעולה"...

אולימפיה דוקאקיס החזירה לו את המחמאה, שעה שניפנפה בפסלון המוזהב מול פני אמריקה והעולם בטקס האוסקר וקראה: "קדימה מייקל, אנחנו יכולים לעשות את זה, אנחנו יכולים לנצח".

ג'וני, מכל מקום, פנה להוליווד, ועד מהרה קיבל תפקיד ב"מלתעות 2" ובסידרת הטלוויזיה "בית קטן בערבה". ב"מלתעות 2" היה ג'ון דוקאקיס ילד־טוב־אמריקה, היוצא עם חבריו בסירת גומי לים בן אורב הכריש, גיבור הסרט, ואילו ב"בית קטן בערבה" שיחק את הנער הרע, פרחח מצוי, המתאנה לילדים הטובים בערבה. קיטי אהבה את הרעיון. "הוכחה שהוא שחקן רבגוני", אמרה בהנאה.

סבא הארי דיקסון היה מאושר פי כמה. סופשבוע אחד דרש שנבוא לקונצרט הפופ'ס עליו ניצח, דאג שיהיו לנו מקומות מצויינים באמצע השורות הראשונות, ניצח בהתלהבות על התזמורת, ובתור הדרן, פנה לקהל ואמר: "ננגן משהו מיוחד בשבילכם", כשמבטו מחם מונח על ג'וני. להפתעת הכל, החלה התזמורת מנגנת את נעימת הרקע של הסרט "מלתעות" והנגנים שברקע הגיפו כרזות ענקיות עליהן מצויירות שיניו האימתניות של הכריש הנורע. "ואם אתה חושב שהיה לי קל לשכנע אותם לנגן את זה, אתה טועה", אמר הארי לאחר הקונצרט. "הם טענו שזאת לא מוסיקה".

במשפחה שכזו לא פלא שגם אנדריאה וקארה, שתי בנותיהם של הדוקאקיסים, גילו התעניינות בעולם הבמה. קארה, ילדה יפהפיה, אהבה בלט, ואנדריאה הנאה והפקחית, הצטרפה אלי בכל פעם במירוץ החזרות על "ליל העשרים" בתיאטרון של בוסטון, יושבת בעיניים קרועות לרווחה באולם שעות ארוכות, ומרוותת להוריה בארוחת הערב "איך ששחקנים יכולים־לעשות־הכל, בלי מעצורים".

מייקל, אם מרצון ואם בתוקף הנסיבות, טבל באווירת השאר־ביזנס, אבל בערבון מוגבל. ערב אחד, כשחזר ממשרד המושל, שעה שנסע כמנהגו ברכבת התחתית לביתו, נתקל במנהל התיאטרון שהציג את עצמו בנימוס והחליף עימו כמה מלים. שיחה של ממש לא היתה יכולה להתפתח, כיוון שעיניו של מייקל נמשכו מהוסנטות אל היהלום שבתנוך אזנו של מנהל התיאטרון. בהפתעה מהולה במשהו מבוכה ואימה, אמר לנו אחר־כך: "פגשתי אותו ברכבת התחתית, ואני לא יודע אם שמתם לב, אבל יש לו עגיל באוזן"... והילדות פרצו בצחוק משוחרר.

ואז היו בחירות. מייקל סירב לחישמע לעצת יועציו, כפי שהוא מסרב לעשות עד היום, ולצאת להתקפה מתחת לחגורה כנגד מתנגדיו או כנגד המתחרים האחרים. הוא גם סירב להוציא סכומי עתק על מסע הבחירות. "זה ביזבוז כסף. מיותר לגמרי", אמר לצוות מטה הבחירות שלו, דברים ששמעתי ממנו לא פעם בארוחות הבוקר. "האנשים הרי מסוגלים לחשוב במדינה הזאת, והם לא עיוורים".

מסתבר שכן. שלא תמיד רואים את מה שאתה רואה.

ב־2 באוקטובר 1978, לפני עשר שנים כמעט, פירסם הניוזוויק, כמו כל שאר העיתונים בעולם, את תמונתו של מייקל המופתע, כשמאחוריו אוחזת קיטי בראשה ופניה אומרות תדהמה כלא־מאמינה. הכותרת אמרה רק: "נפילתו של הדוק". "היה היה מושל", סיפר הניוזוויק לקוראים בנוסח של אגדה לילדים, "שהמשיך להתגורר בביתו הצנוע, לגדל ירקות בגינתו וויתר על הלימוזינה, כדי לנסוע למשרדו מדי יום ברכבת התחתית של בוסטון. אבל מייקל דוקאקיס, מושל מסצ'וסטס, גם העלה את המסים לאחר שהבטיח שלא יעשה זאת, והשבוע העניש אותו הבוחרים במדינתו ובמקום לשוב ולבחור במושל האינטליגנטי, החכם, הליברלי והמושך שלהם, הם בחרו במישהו אחר".

"הוא עכשיו אדם אחר", אמרה קיטי, לאחר כמה חודשים. "לא תכיר אותו. אז תלך דוּלצ'הדוּלצ'ה"...

ביום א', במטבח, עם הפנקייקים המסורתיים, אמר מייקל באיפוק ובריסון מדהים: "אין לך מושג כמה כואב לראות איך כל העבודה שהשקעת, כדי לקטוף פירות, עוברת עכשיו לידיו של מישהו אחר. כל מה שעשיתי, יהיה עכשיו אדם אחר שיהנה מכך".

אבל לא איש כמייקל דוקאקיס יכנע למצבי־רוח. מהר מאוד חזר להורות באוניברסיטה, וקיטי נרתמה במשנה מרץ לפעילות ציבורית, עם גוון יהודי מאוד. היא החלה להיות פעילה במרכז הלאומי ללימודים בנושא פשעים נגד האנושות והשמדת עמים, המארגן תכניות לימודים בבתי הספר בארה"ב, שמטרתן להעמיד לדור הצעיר שאלות מוסריות ביחסי אנוש. כששלח לה הנשיא קארטר הזמנה ושאל אם תהיה מוכנה להצטרף לוועדת השואה בראשותו של אלי ויזל, השיבה בפשטות: כן.

פגישות עם גולדה מאיר ושמחה דיניץ השאירו בה רושם עמוק, ומסע למחנות ההשמדה בפולין וברוסיה חרת בה רושם עמוק. "לאחר הביקור בקבר האחים בבאבי יאר", סיפרה, "לקחו אותנו הרוסים למסעדה מפוארת, שבה הכינו לנו ארוחה ושנה, בליווי תזמורת אוקריאנית. איש מאיתנו לא היה מסוגל לבלוע דבר. אבל עד מהרה, בלי שנבין בדיוק איך ומה קורה לנו, מצאנו את עצמנו שרים בקול רם, כמעט בצעקה, שירים ביידיש ובעברית. יתכן שהמוסיקה – ושרנו כל הדרך – עזרה לנו לשמור על שיווי־משקל נפשי ושפיות־דעת לנוכח המועקה, הכאב והזעם שמילאו אותנו בכל ביקור במחנה השמדה. שם, במחנות המוות, למדתי להעריך עוד יותר את החיים ואת השיעור הזה אני מתכוונת להעביר לאחרים, בכל כוחותי".

אד קינג, האיש שנבחר במקומו של דוקאקיס, לא ידע לקטוף את פירות מאמציו של מייקל ותושבי מסצ'וסטס, שהבינו זאת על בשרם, מיהרו וחזרו לבחור במייקל כעבור ארבע שנים. ועכשיו מייקל דוקאקיס יהיה ככל הנראה מועמד המפלגה הדמוקרטית לנשיאות ארה"ב. העניין הרב שעורר המאבק הפנימי במפלגה, בעיקר בינו לבין הכומר השחור ג'סי ג'קסון, העמיד בצל את ג'ורג' בוש והמתרחש במפלגה הרפובליקנית.

משרד החוץ הישראלי גילה את דוקאקיס כבר מזמן. מייקל וקיטי הוזמנו לביקור רשמי בישראל בסוף שנות ה־70. בביקור במנזר סנטה קתרינה בהר סיני, ביום קיץ לוהט, כשקיטי והאחרים מעולפים מחום, קיבלו הנזירים, שרובם יוונים, את מייקל כמו גיבור לאומי. וגיבור לאומי במנזר ההוא פירושו כבוד מיוחד: מייקל זכה להיות אורח כבוד במרתף המיוחד בו נשמרות גולגלותיהם של הנזירים וראשי המנזר, שפרשו לעולם שכולו טוב, וראש הטקס האיץ בו לנשק את הגולגלות החשובות ביותר. מייקל המסכן עמד במשימה בכבוד. נישק כמה עשרות גולגלות מבלי להניד עפעף, כשאנו הכשרני־משהו מתחכך בהן ללא הרף. קיטי עשתה מאמצים נואשים כדי שלא לפרוץ בצחוק רועם.

המושל ממסאצ'וסטס שרץ לנשיאות, ממשיך עד היום להתעניין ולשמוח יותר מכל על קצב גידולם של העגבניות, המלפפונים והבצלים בגינת הבית בבוסטון. כששואלים אותו מה נשמע שם, הוא עונה בגאווה לא מוסתרת: "יש שם די סלטים לכל העונה".

הארי דיקסון, אביה של קיטי, דווקא מעדיף כוסית יין על האוכל לשפנים", אבל כשנרתם למסע הבחירות של מייקל, חור־הארי והבטיח לכל שומעיו: "אם תבחרו במייקל לנשיא, אני אהיה היהודי הראשון שיערוך סדר פסח על ידקות מוגינה ויין כשר במעונו בבית הלבן"...

קיטי ומייקל דוקאקיס, בדרך לבית הלבן. רוצים להיות המארחים שם.

להתחיל מחדש

מאת נילי פרידלנדר
צילומים שי גינות
בשיתוף רשות שמורות הטבע

73. למדבר, אחר הצהרים

אחד הדברים הכי יפים שיש בארץ בקיץ, הוא לבלות בשעות המאוחרות של אחר הצהרים, במקום גבוה שרואים ממנו את מדבר יהודה.

הצבעים, המרחב, הניקיון, השקט, האוויר היבש והקריר שמצמרר את העור. איפה תלחות והזיעה של מישור החוף ואיפה אנחנו בעיר ערד, בירת מדבר יהודה, במרחק 135 ק"מ מתל אביב.

עיר חובה ופתוחה, מוקפת מדבר שקט. אקלים מדברי יבש, בגובה 600 מטר מעל פני הים התיכון ואלף מטר מעל ים המלח. מי שבא לכאן לנופש, מבלה את שעות הבוקר בבריכה ונח בחדרים בשעות הצהרים. אחרי שינה ומנוחה יוצאים בארבע אחרי הצהרים למדבר, לטיולים קלילים ברכב הפרטי בכביש ראשי, וגיחות קצרות ברגל למיצפורים על מדבר יהודה, בתוכו ומעליו. על מצוקים וקניונים, בתים עתיקים מאבני צור, עדרי יעלים ומרחבים בראשיתיים עד לים המלח והרי מואב. להתרחק שני מטר מהציביליזציה ולהרגיש קטן־קטן בתוך המרחב הגדול הזה.

ביוזמתו של שמוליק שפירא, מנהל מחוז דרום של רשות שמורות הטבע, יש עכשיו שלטים כתומים בצידי הכבישים בנגב ובמדבר יהודה. בהכנתם השתתפו המועצות האיזוריות רמת נגב ומגילות, המועצה המקומית ערד, החברה לפיתוח ים המלח, ממעלי ים המלח והפוספטים.

השלטים האלה מכניסים אותנו ממש לתוך אתרים עתיקים, בתוך הנחלים או על ראשי הרים. פעם היו מגיעים אליהם בטיולים ארוכים וקשים במדבר. היום זה פשוט מאד. נוסעים בכביש, עוצרים וחונים. הולכים מטרים אחדים והנה ראש זוהר. בלי להתאמץ הרבה, ובכיף, מגיעים לתצפית יפה על מצדה, נחל צאלים ועל עדרי היעלים.

● מיצפה מואב:
בטיולים הקצרים והיפים כאן, יוצאים מהעיר ערד לשעה שעתיים. כולם בטווח של עשרה־עשרים קילומטר לאורך הכבישים שיוצאים מהעיר ערד.
בתוך ערד, בקצה המיזרחי שלה, לכיוון ים המלח, ישנו מיצפה מואב, קרוב למלונות. אליו כדאי לגשת ברגל. כאן הכי יפה בשעות שש עד שמונה בערב.

● המקום הכי רומנטי:
מי שמתאכסן במלונות מרגוע, נוף ערד, ומצדה זה ממש לידו. הולכים ברחוב מואב לכיוון המדבר ורואים בקצה את הפסל הלבן הגדול של תמרקין. הולכים לכיוון המדבר בשביל של אבנים שחורות, ותוך רגעים אחדים נמצאים ממש עם הפנים למדבר יהודה, עם הגב לעיר. קל למצוא את המקום וללכת עם השביל עד קצה הרכס, במקום בו יש שולחן אבן שחור וכסאות לבנים.

כאן אפשר להתיישב ולראות את ההצגה הגדולה, היום וכל ערב: שקיעה על המדבר וירח עולה במזרח. מרחבי המדבר עד ים המלח והרי מואב. מקום מאוד רומנטי. ליד הכניסה למיצפה יש שלט שמראה את תחילת השביל הטבעתי שיורד מאחורי הגדר של מלון מצדה אל תוך המדבר, להליכה קצרה של חצי שעה. אפשר להיות כאן בבטחון ובטיחות. ערד היא עדיין עיר שבה לא נועלים מכוניות וגם לא את הבתים, בדרך כלל.
מבט על שמורת מדבר יהודה. בצפון מזרח, הרכס השולחני של מצדה.

● לראש זוהר, בכביש לים המלח:
טיול של שעתיים. לקחת מים.
מחצומת של איזור התעשיה, והכביש מבאר־שבע ותחנות הדלק, נוסעים מזרחה לכיוון ים המלח. יש שלט כתום. במפת זהו כביש מספר 31.
פונים מזרחה ומתחילים לנסוע בכביש שיורד מגובה של 600 מטר פלוס, ל־400 מטר מינוס.
הכביש עובר לאורך הגדה של אפיק נחל יעלים, בצד ימין, דרום. נוסעים שלושה וחצי קילומטר עד שפוגשים שני שלטים כתומים של רשות שמורות הטבע. מחנים את הרכב בזהירות, בצד הדרך.

מאגורת כידוד: הולכים שמאלה לכיוון צפון. בדרך העפר ישר לאפיק נחל יעלים במורד לים המלח. רואים שיטה סלילנית, עץ בודד ששרד במקום. הולכים 400 מטר ומגיעים לגדת הצפונית של הנחל. רואים קיר בנוי מאבן ובמרכזו פתח של מאגורת מים. זוהי מאגורת כידוד. בור עתיק החצוב בסלע הקירטון הרך, אליו זרמו מי גשמים בערוץ טבעי בהר. הבדווים המשיכו להשתמש בו עד שנות החמישים.

אל רוגם זוהר: חוזרים לכביש הראשי. חוצים בזהירות לכיוון דרום והולכים 300 מטר בשביל נוח אל מיצד רומי־ביזאנטי. בשנים האחרונות נחפר ושוחזר. במרכזו – בור מים גדול. הזדמנות להכיר חלק ממערכת של תחנות מישמר חומיות על דרכים חשובות בארץ. הפעם זוהי דרך המלח שבה הובילו את אוצרות ים המלח לחוף הים התיכון.
לראש זוהר: מכאן עולים עוד עשר דקות בשביל אל ראש זוהר, ממש מעלינו. זהו ראס זוערה המפורסם, מסיורי הפלמ"ח ומטיולי תנועות הנוער בשנות החמישים. כיום – ראש זוהר. לוח זיכרון לפנחס סלע שנהרג כאן בשנת תש"א־1941. הגדר מסביב והבטון, שריד לתחנות משטרת המדבר הבריטית שהיו בת הרכבי גמלים בדווים וסרג'נט אנגלי. תצפית יפה לעבר המדבר. חוזרים באותה דרך לרכב.

● לכיוון מצדה:
בערד נוסעים ברחוב בן יאיר. מיד אחרי הר כידוד, עליו נמצאות בריכות המים של ערד, יש שלט כתום שמפנה אותנו לכיוון מצדה. הכביש חוצה את שכונות ורדים. לנסוע לאט ובזהירות!

בהמשכו, נעשה הכביש צר, עם הרבה סיבובים, ויורד לבקעת קנאים. 13 קילומטר אחרי ערד פוגשים בשלט משמאל, צפון – לתצפית נחל צאלים.
פונים לדרך העפר שנראית בהתחלה לא טובה, אבל בהמשך היא טובה ועבירה לכל רכב. נוסעים שלושה וחצי קילומטר דרך גבעת גורני ומגיעים למישטת קידוחות הנפט לשעבר. כאן יש תצפית מהממת על קניון נחל צאלים וחוף ים המלח. להסתכל באוויר. סיכוי סביר לראות נשרים ואם יושבים בשקט ומקשיבים, שומעים דירדור אבנים ועדרי יעלים שפוסעים למרגלותיכם. חוזרים לכביש וממשיכים למצדה. חונים ועולים דרך הסוללה הרומית, בשביל קל של עשר דקות.
לקראת חשיכה, כדאי לרדת מההר למופע האור־קולי שמתחיל בתשע, אחרי השקיעה. יש כאן שירותים ומיזנון, ורשות הגנים הלאומים עושה לאחרונה מאמצים לשפר את השהות במקום. חוזרים באותו כביש שאורכו 22 ק"מ לערד.
המפה הכי טובה: מדבר יהודה דרומי – מפת סימון שבילים. אפשר לקנות בערד, בסניף החברה להגנת הטבע.

בראש העמוד: קיר של אבני צור (אבן ערד) במדבר יהודה. מבצר צלבני ברוגם זוהר (למעלה)

יוג'ין קלרק, פרופסור. בת תשע, באקווריום של ניו יורק, התאהבה בדגים, והיום, בגיל 66, היא ממשיכה בלהט את הרומן הזה עם יצורי הים. היא כבר החזיקה קוף מת במקרר, בישלה עכברוש, רכבה על כרישים וראתה חצי עולם. ההפלגות שהיא עומדת בראשן, שחלקן יוצאות מאילת, הן הרפתקאה שאנשים עומדים בתור כדי להצטרף אליה. יש לה ארבעה ילדים, שלושה בעלים־לשעבר ואינסוף סיפורי כרישים. יש אפילו שני דגים שמדענים ישראלים כבר קראו על שמה: ג'יני וקלרקי.

מאת אביבה מץ   צילם: ראובן קסטרו

ג'יני בודקת כריש פטיש בים סוף (בתצלום המרכזי) ומשתרעת בפוזה של נימפה (למעלה).

"על הכל הייתי חוזרת מהתחלה. היו לי חיים הכי יפים והכי טובים שאשה יכולה לחלום עליהם. עשיתי כל דבר שרציתי לעשות. אף פעם לא החמצתי משהו, אף הזדמנות".

כשפוגשים ביוג'ין קלרק ביום חמסין באילת, קשה להשאר צמודים לעובדה שהיא פרופסור או מדענית בעלת שם עולמי. מה גם שאילת מפוררת מהר את שרידי הגינונים מן העולם שהוא לא אילת. שם, בחוף, היא משילה מעצמה את התארים, מרגישה כמו בבית ומציגה את עצמה בפשטות – ג'יני. "זאת הפעם הארבעים שאני באילת או באיזור, אז מה הביג־דיל".

אשה קטנה עם משקפיים. אמריקנית, לא יהודיה, ממרילנד. הרוח והשמש והמים, לא משחיתים את עור הקטיפה השחום שלה. מי שצפה בה בטלוויזיה, בעת שרכבה על הכריש – "זה היה כריש תינוק, רק שבעה מטר אורך" – יתקשה להאמין שגילה המוצהר הוא 66. אשה שוויתרה על שלושה בעלים וארבעה טקסי נישואים, (עם אחד הבעלים התחתנה פעמיים). אמא לארבעה ילדים גדולים, מקבלת את פני במכנסיים קצרצרים, גופיה מאווררת, קבקבים וחיוך רחב. בלא משחקי חשיבות.

לכתוב על ג'יני קלרק כתבה אחת ממצה, זו כמעט משימה בלתי אפשרית. כל מאמר מפרי עטה בנשיונל־גיאוגרפיק יכול לשמש רקע מכובד לסידרת כתבות. וג'יני כתבה אין ספור מאמרים כאלה, הוציאה לאור שני ספרים, צולמה לעשרות כתבות טלויזיה ברחבי העולם, ניהלה משלחות ימיות, פלירטטה עם יורש העצר היפני (על רקע ימי כמובן, שניהם מכורים) ועשתה עוד הרבה דברים גדולים וקטנים כחיה המרתקים. אפשר גם לכתוב על ג'יני קלרק הפמיניסטית (אשה בין כרישים), או האמא או החברה. אפשר על המדענית, המרצה, הסופרת, החוקרת. אפשר הכל, רק שהמקום מצופף את האפשרויות ומכתיב את התנאים. אז נתרכז בג'יני קלרק והקשר הישראלי.

יוג'ין קלרק, או בשמה היותר מוכר בעולם The shark lady, חוקרת כרישים מפורסמת, אולי אחת המפורסמות בעולם, גילתה וביססה במעמקי ים סוף את מרבית התגליות והמדעיות שלה. זאת אולי הסיבה שאת אילת היא מעריצה כביתה השני מעל המים ואת ראס מוחמד והסביבה מתחת למים. באחד המאמרים שכתבה כעבור הירחון נשיונל־גיאוגרפיק, היא אומרת במפורש: "בשביל צוללנים, הים האדום הוא עולם של יופי ומורכבות בלתי רגילים. אם הייתי צריכה לבחור רק במקום אחד בעולם בשביל לצלול בו, הייתי ללא ספק בוחרת בים האדום ובעיקר בראס־מוחמד".

אז פעמים עד שלוש בשנה היא כאן. מגיעה לאילת, שוכרת את היאכטה של הווארד רוזנשטיין (ראה מסגרת) ומפליגה עליה ללב ים. הפלגת סמוצעת אורכת כעשרה ימים ומאכלסת אורחים או מוזמנים של ג'יני, שעושים בשבילה את העבודה הסמי־מדעית ומרגישים כמו גדולים. הכל ביחד נראה כמו איזה קומונה של פריקים שתפסו ראש תורק לים. בני חמישים פלוס, אלה שפעם עישנו עשב והיום מתחממים לאור הזכרונות בתוך חליפת צלילה ושנורקל.

הסיפון מלא במוורות וארגזים עם תוויות מרהיבות ממקומות אקסוטיים בעולם. על החבל תלויות מתייבשות חליפות צלילה צבעוניות. בשורה בצד מונחים בלוני גז ועוד מיני ציוד צלילה וחכה לכל חוקר רגים מתחיל או מנוסה. בכניסה ליאכטה מוזהרים הנכנסים לחלוץ את נעליים, ולהיכנס לקודש הקודשים יחפים. אהה, יש פה איזה כת מיסטית יחפה, קוויתי. אבל לא. בסך הכל השטיח של הווארד, שהיה פעם לבן, לא אוהב נעלים.

ג'יני והחבר'ה בדיוק חזרו מהפלגה של עשרה ימים. הם ינוחו בחוף ארבעה ימים ויפליגו שוב. זאת הפעם השלישית הקיץ שג'יני מפליגה מאילת. החברים על הסיפון משתנים מהפלגה להפלגה. חלק מהם מבקשים להישאר לעוד הפלגת, אם יהיה מקום. ג'יני מבטיחה לבדוק כל מתגרב כזה משלם לה כהתערבות 200 דולר לכל יום בים. או כמו שאומר מולת, הסקיפר של▸

(המשך מהעמוד הקודם)

הפלגה האחרונה: "עדיף דג טוב ביום רע מאשר דג רע ביום טוב" – או להפך.

ג'יני נולדה בניו־יורק לאמא יפנית ואבא אמריקני שנפטר כשהיתה בת שנה. האם נישאה שוב לבשלן יפני שגידל אותה כמו בת ביולוגית. האהבה לים ולדגים התחילה אצלה בגיל תשע. "באותה תקופה אימי מכרה עיתונים בדוכן מיוחד באחד הבניינים הגדולים בעיר התחתית. בשבתות הייתי באה איתה לעבודה. באחד הימים לקחה אותי אמא לאקווריום של ניו־יורק, שהיה בקירבת מקום והשאירה אותי שם. המקום הקסים אותי. הסתובבתי שעות בין המיכלים הגדולים. בשבת שאחריה הלכתי שוב וגם בשבת שלאחר מכן. זה הפך להיות הבילוי הקבוע שלי. העובדים באקווריום כבר הכירו אותי. קראו לי 'המורה', ביקשו הסברים על הדגים. זה היה הרגע בו החלטתי על דרכי בחיים. אם לדייק, זה הרגע עצמו התרחש לפני המיכל הענק של הכרישים. הייתי עומדת שם שעות, מתבוננת בכרישים. היתה נקודה אחת באולם שאם עמדתי בה, יכולתי להרגיש כמו בתוך האקווריום, שכן משם אי אפשר היה לראות את הקירות. שם, בנקודה ההיא, החלטתי שאני עוד אשחה עם כרישים".

החלטה מוזרה אם לשפוט ילדה בת תשע בשנת 1931. אבל ג'יני לא ראתה בכך שום דבר יוצא דופן. מגיל צעיר היתה שוחה עם אמה כשתיהן דוחפות מסטיק לאוזניים, נגד המים. אחר־כך היו הספרים לילדים ולנוער על הים ודגיו, ספרים שג'יני היתה בולעת כמו אחוזת טלטוס. "אחד הספרים היותר אהובים עלי, היה על ד"ר ויליאם ביבי המפורסם. הוא היה צוללן חוקר שירד למעמקים עם ציוד צלילה מיושן. אני אמרתי לכולם שאני רוצה להיות ד"ר ביבי. הוא חקר מושבות צלופחים וגילה דברים מדהימים. אף אחד אז לא האמין לסיפורים שלו. אני בעצמי, לא מזמן, אימתתי את התגליות שלו על צלופחים. כל מה שהוא אמר אז, היה כמובן נכון".

בחג מולד אחד היא מישכנה למפרע את המתנות שהגיעו לה לכל ימי ההולדת וחגי המולד לפחות עד גיל עשרים. זה היה כשקנו לה את האקווריום הביתי הראשון עם דגים משונים שלא יכלה להתאפק מלטהר. אחר־כך היה הסיפור עם הקוף המת במקרר. כשג'יני כבר היתה בקולג' היה לה אוסף נאה של מאות דגים בבית. אבל כדי להשתכלל בדגים היה לה צורך ללמוד גם על חיות אחרות. היא למדה לנתח פגרים ולהוריד מהם את העור. ידיד, שהיה בעל חנות לחיות מחמד, העניק לה במתנה קוף מת. היא לקחה אותו לביתה, שמה במקרר והתכוננה לניתוח. סבתה היפנית נכנסה במפתיע למטבח וכמעט מתה מרוב פחד כשגילתה את הקוף המת בין הגבינות והחלב.

אותו דבר קרה לסבתא כשפתחה יום אחד סיר רותח וגילתה בו שרידי עכברוש שג'יני בישלה כדי להגיע לשלד. התייעצות משפחתית בהולה ניסתה לכפות על ג'יני משמעת. "לא רוצה יותר לראות חיות מתות בבית", צווחה הסבתא. "למה שלא תלמדי להדפיס במכונת כתיבה", שאלה האמא, "ככה לפחות תוכלי להיות מזכירה לאחד כמו ד"ר ביבי". ג'יני כמובן עמדה על דעתה וניצחה. היא לא הלכה ללמוד קצרנות או הדפסה, אבל את הטולרנטיות הנדירה במשפחתה היא לא שוכחת אף לרגע.

אחרי קולג' למדה ג'יני באוניברסיטת ניו־יורק, תואר שני ושלישי. המקצוע איכתיולוגיה, ענף זאולוגיה העוסק בחקר דגים. בין התארים היא למדה לצלול בקליפורניה, עדיין בתוך ציוד כבד, מיושן, כזה שמונע מן הצוללן חופש תנועה ומחבר אותו בכבל לספינה. עבודת הדוקטורט שלה עוסקת בהתנהגות הדגים. משהו כמו המכניזם הפסיכולוגי שגורם להתבודדות. ג'יני קלרק בדקה והסבירה מדוע שני מיני דגים דומים לכאורה, אבל לא זהים, אינם מתחברים ביותר לצורך התרבות. את הסיבה לכך היא מרגימה בפשטות: "אם תהיי על אי בודד עם גברים ישראליים וסיניים, באופן טבעי תתחברי עם הישראלים. אבל אם לא תהיה לך ברירה ובאי יהיו רק סינים, בסוף תתחברי עם הסינים. ככה זה אצל הדגים. הם מתנהגים בטבע כמו בני אדם. נמנעים מפגישה ומחיזור הדדי עם מי שאינם בני הזן שלהם".

ג'יני קלרק עם הווארד רוזנשטיין (מלפנים) ודוד פרידמן. כנופיה של חובבי ים סוף

לצורך הוכחת התיזה שלה הוריקה ג'יני מעט זרע מדג אחד לנקבה שלו וכן הוריקה לאותה נקבה פי עשרה זרע מדג של המין האחר (הסיני). הוולדות שנולדו היו רק ממעט הזרע של המין הזהה.

ב־1950, מצויידת בדוקטורט טרי, מגיעה ג'יני קלרק למצרים לעבוד במעבדה הימית בים סוף; "קראתי באיזה מקום שמציעים מילגה למי שהולך לעסוק במחקר בחו"ל. נסעתי למצרים. זאת היתה הפעם הראשונה שלי בים האדום. עבדתי שם שנה. ערכתי עבודת מחקר על דג הנפחא. באותה שנה התחתנתי עם האבא של הילדים שלי. הוא היה רופא אמריקני ממוצא יווני. הוא בא אלי למצרים ושם התחתנו. אחרי זה חזרתי לניו־יורק. רציתי מאוד לחזור למצרים אבל כבר אי אפשר היה בגלל בעיות פוליטיות. באותה תקופה פגשתי בניו־יורק את פרופסור שטייניץ. הוא היה חלוץ המחקר הימי בארץ. סיפרתי לו על מצרים ואז הוא אמר: למה שלא תבואי לארץ'. בדיוק אז התחלתי ללדת. ארבעת ילדי נולדו בהפרשים קטנים ולא יכולתי לעזוב את הבית. אלא שהמזל האיר לי פנים. מישהו שמע אותי בהרצאה שנתתי על מצרים ועל הדגים בים האדום. זה היה ויליאם ונדרבליט, מיליונר מפלורידה. הוא הזמין אותי להקים ולנהל את המעבדה הימית בחוף המערבי של פלורידה. זה החמיא לי מאד. לקחתי את המשפחה ועברנו לגור בפלורידה".

ג'יני הקימה וניהלה את המעבדה במשך 12 שנה. חקרה ובדקה התנהגות של דגים, כתבה, צילמה והרצתה. עשתה חיל בתחום המרעי. נסעה בעולם, ניהלה משלחות וניהלה משפחה. גם אמה ואבית החורג עברו לפלורידה ופתחו שם מסעדה יפנית. שם גם נולד הקשר שלה לכרישים. העוזר הראשי של ג'יני במעבדה הימית היה מומחה לכרישים: "עד אז איש לא חקר התנהגות של כרישים. אנחנו במעבדה הוכחנו שהם חיות חכמות ולא רק מכונות מזון. זה היה המחקר המשמעותי הראשון בעולם שנעשה בשטח הזה".

לשאלה אם כרישים מסוכנים לבני אדם חיכתה ג'יני מתחילת הראיון. "סוף סוף", היא לוחשת לעצמה. "עכשיו אני מרגישה בבית". צריך לזכור שג'יני מסתובבת בין כרישים כמו שאנחנו מסתובבים באלנבי: "בעולם קיימים 350 סוגים שונים של כרישים. המפורסם ביותר הוא הכריש הלבן, זה מהסרט 'מלתעות', זה שרכבתי עליו בטלוויזיה כאן, הוא הכריש הגדול ביותר בעולם, כריש לוויתן.

"הסיפור על הכרישים המסוכנים, טורפי האדם הוא אגדה. כריש הוא בעל חיים גדול, עם שיניים עקיות או לא פלא שמסתובבים סביבו מיתוסים. כמה כרישים יש בעולם? מיליארדים. וכמה נשכו בני אדם? אחרים. זו פרובוקציה. הים הוא מקום שליו ומרגיע, אז אנשים ממציאים אגדות כדי שיהיה להם ממה לפחד. דרקולה, פרנקנשטיין, רוחות רפאים. זה חלק מפולקלור. כריש לא תוקף סתם. אני שחיתי עשרות פעמים בין כרישים והפעם היחידה שנשך אותי כריש היתה כשנסעתי להרצאה במכונית וכמושב הקדמי היתה מונחת לסת מיובשת של שיני כריש. בעצירת פתע עפתי קדימה והלסת הזאת נסגרה לי על הזרוע והשיניים ננעצו בבשרי. יותר אנשים בעולם מתים מעקיצות דבורים מאשר מנשיכות כרישים. כואב לי שאנשים אוכלים כרישים וכרישים לא אוכלים בני אדם. 16 מיליון כרישים לשנה נאכלים על־ידי בני אדם. הפיש־אנד־צ'יפס באנגליה, מה זה לפי דעתך? בשר כרישים".

"אמת שכרישים אוכלים אריות־ים. לאריות־ים יש דם חם כמו לנו. כריש שמרגיש ריח דם אדם במים חושב שזה אריה־ים ואז הוא מתנפל. סיבה נוספת שכריש מתנפל, היא שיש לו יכולת להרגיש ויברציות במים ממרחקים עצומים. אם דג שנתפס בחרב או בחכה מתחיל לפרפר במים, זה מזמין כריש. אם אדם שרואה כריש נבהל ועושה תנועות פירפור הכריש יכול להתנפל. אם האדם מתנהג בטבעיות, ממשיך לשחות כאילו כלום, הכריש יעבור על־ידו באדישות". קל להגיד.

"בכל מקרה שחקרתי עד היום, אני יכולה להסביר בבירור מדוע הכריש תקף. נכון שלפעמים אין אפשרות לחקור כי לא נשאר מי שיספר מה קרה. לפני עשרים שנה חבר שלי מאוסטרליה כמעט נאכל על־ידי כריש. זהו אגב המקרה החמור ביותר הידוע לי. הוא דג מתחת למים עם חרב. הוא דייג מומחה, היה צריך לדעת איך להתנהג. הדג שלו התחיל לפרפר. מיד הופיע כריש ותפס את הדג עם חצי מחלק גופו העליון. אחר־כך כנראה, בדרך נס, הכריש הבין שזה לא אריה־ים ועזב אותו. האיש ניצל אבל נזקק לסידרת ניתוחים מייגעת".

את רוכבת חיבה על כרישים?

"לא, לא הרבה. לפעמים, כשמזדמן לי. במקסיקו רכבתי פעם על כריש באורך של כ־28 מטר. והכריש לא מרגיש שמישהו רוכב עליו. זה כמו זבוב שעולה עלינו. על הכריש שרכבתי באילת, לא עשיתי תרגיל אקרובטיקה. פשוט התהפכתי עליו כדי לראות אם זה זכר או נקבה".

פעם היא גם רכבה על צב מים. זה היה ב־1960 באיי הבהמה. היא התבקשה לערוך קורס בביולוגיה ימית לצוללנים ומדריכי צלילה. באותה הפלגה באות הצלילות למעמקים, הבחינה ג'יני באור חזק שבא מלמעלה. בעיקבות האור באו הצלמים: "צילמו איזה סרט ואני חשבתי שהם סתם מבזבזים עלי פילם. לא עשיתי שום דבר יוצא דופן. אבל אז ראיתי פתאום עין תומה גדולה מסתכלת לי ישר בעיניים דרך המסכה. הייתי כליכך קרובה לעין שנאלצתי לקחת ריוורס כדי לברוך למי היא שייכת. זה היה צב ענק, שעקב אחרי.

"אני מקווה להמשיך לצלול עד גיל 90. אני רואה את עצמי מגיעה לחוף בכסא גלגלים, החבר'ה שמים עלי בלונים ודוחפים אותי למים"

(המשך בעמוד 34)

אני קם בבוקר ואומר לעצמי: הבוקר אני מוכרח להיות נחמד

סדר היום שלי הוא הדבר הכי לא קבוע שיש, גם מפני שאני טיפוס כזה וגם בגלל סוג העבודה. יש ימים שאני קם מאוחר, ולפעמים אני משכים קום כמו חלבן ורץ לעבודה. מדי יום אני מבלה זמן מסוים ליד הפסנתר בנסיון ליצירה. יש תקופות שאני מנגן יום־יום מספר שעות, ואז אני אומר לעצמי שאם הייתי ממשיך להתאמן מדי יום, הייתי פסנתרן אדיר. אבל יש תקופות שאני מפסיק.

הייתי עכשיו חודשיים בניו־יורק ולא הצלחתי לשבת וליצור, רציתי כל הזמן לחיות בחוץ ולגמוע מה שיותר. כשאין לי עוגן, אני יכול לחשוב על רעיונות וריחות של ביוונים ליצירה, אבל לכתוב ממש אני יכול רק בבית, מדלת האמות שלי, עם הפסנתר הקטן שלי והרעש של השכנים שלי.

מאז שחזרתי אני עובד על יצירה מיוחדת לנעילת אירועי "לילות יפו". בשבילי, זה נסיון ראשון לכתוב לתזמורת קאמרית ורביעיית־קצב. היצירה מבוססת על כל מה שיש בתוכי – מוסיקה קלאסית, רוק, ג'אז, מוסיקה אתנית. אני גם מנסה להשלים תקליט עליו אני עובד כבר שנתיים. ומרוב הזמן שעבר, קשה לסגור את הקצוות ולפעמים אני מרגיש שאני מתרוצץ בתוך מבוך. לעומת זאת, זה כיף אדיר לעבוד עם נירית על השירים ל"זהו זה", ליצור שיר בהרף עין, 12 שעות רוחו, סגור. אנחנו עובדים יחד גם על דברים אחרים. לא מכבר יצא ספר קלטות שעשינו לילדים. נפלא לעבוד יחד ולפעמים זה בלתי נסבל. אין ממש ניתוק בין בית לעבודה, הגבולות מטושטשים והרבה פעמים זה מבאיס.

לפעמים אני חרד מרגע שלא אהיה עסוק, לחץ העבודה הזה, שאני כמעט כורע תחתיו, הוא בריזק הסטאטוס כי אני מסוגל לחיות במציאות הנוכחית כשאין זמן לראות טלוויזיה ולקרוא עתונים. אני גם טיפוס שמתפקד טוב בתנאי לחץ. רק אז אני עובד מהר, מרוייק ועומד בזמנים. אני חייל ממושמע [illegible] הייתי צריך לחכות לחשראה, לנגיעה המוזה [illegible] ממשיך לפחד מול "מסוק".

כשחזרתי מחו"ל, נדרתי לא לפתוח עתונים וטלוויזיה, להתנקות. אבל אחרי יום שוקעים בבוצה הכללית. פאריס הנפלאה, שלפני ארבע שעות היית בה, היא חלום מעולם אחר ואתה שוקע בחשבונות [illegible] הביניים. הנה, תראי את העתון, לא צריך להיות [illegible] להתבאס. תראי מה קורה בשטחים, בבתי־החולים [illegible] שבוע השביתות האלה והרתיים. ולראות את [illegible] של ראש הממשלה שלנו בעתון, זה לא מבאס?

אני קם בבוקר ואומר לעצמי – הבוקר אני מוכרח להיות נחמד, לחייך, להרגיש טוב, נקי. מה [illegible] לי אשה נאה, כלים נאים, חתול יפה [illegible] ואני ניגש לטלפון. מחייג. עונים [illegible] הראשונה הוחלפה ל־54. אני משקיע את [illegible] שמתחילה לזעום בתוכי ומחייג שנית. אבל [illegible] הסיפרה החמישית יש צליל תפוס. אני [illegible] ושואל את עצמי על מה אני מתעצבן [illegible] את זה. אבל זה מפריע במיוחד [illegible] שחוזרים מחו"ל ומתרגלים קצת לעשות [illegible] מתפקד גם אחרת.

הנסיעות הן תמיד [illegible] ויש לפני [illegible] שנסעתי הייתי נורא בעניין של מכים [illegible] אני אורסם את עצמי, מנסה לא למצוא [illegible] ילד ערבי שנהרג, אשה שהופצצה [illegible] מרגיש איקיום על שאני חושב בצורה [illegible] מדובר ביצר קיום של שתי חיות [illegible] גנמרך לי המלים, לא רוצה יותר [illegible] הן גורמות לי להרגיש אימפוטנט [illegible] שורה, שמבינות וכוי [illegible]

שטח פרטי

שלמה גרוניך

מוסיקאי

נולד בחדרה (1949), סיים תיכון בחדסים, למד במדרשה למוסיקה, בצבא היה טבח ואח"כ מדריך לחקות צבאיות. למד קומפוזיציה במאנס קולג' אוף מיוזיק, ניו־יורק, מאז 70' מופיע לבד ובהרכבים שונים (מתי כספי, להקת "קצת אחרת" ועוד). 11 תקליטים, מוסיקה לטלוויזיה, הצגות, סרטים ולפסטיבאל "לילות יפו". עם אשתו, התסריטאית והבימאית נירית, הוציא לאור ספר־קלטות "בגלל המנגן, זמפט והדב ועוד שירים". גר ברחוב ברנשטיין כהן, ת"א.

מה הדלק שלך? הצורך לכתוב, פיסות האושר הקטנות שלי, ומצד שני התיסכולים. ועוד משהו שגועש בפנים.

מי היו גיבורי ילדותך? טרזן, פיטר פן.

מה אתה רוצה להיות כשתגדל? אולי עובד אדמה.

מה עוד היית רוצה להיות? אנתרופולוג, למשל.

באיזה אירוע הסטורי היית רוצה להיות נוכח? בכנסייה, כשבאך מנגן על העוגב טוקטה חדשה שכתב. על גדות הנהר, כשהנדל מנצח על "מוסיקה על פני המים".

באיזו תקופה היית רוצה לחיות? לבקר קצת בתקופת הבארוק, תקופה עם תנועות גדולות של קידה, נשים עם מחשוף ענקי, כובעים עם נוצות ושיער ארוך בלי בושה.

באיזה מצב אתה שונא להימצא? לטוס, להיות כלוא, להיות בתוך המון כשמזהים אותי.

מה נותן לך תחושת בטחון? קשר עם בת זוג, בית, חום של אנשים.

מה מערער את בטחונך? רעש, שאון־שכנים, חדשות בטלוויזיה הישראלית.

מה הצורך הכי חזק שלך? לאהוב ולכתוב, לכתוב ולאהוב.

בפני מה קשה לך לעמוד? צחוק של ילד. תינוק.

מה מקומם אותך? האטימות של עם ישראל. חוסר פרופורציות. כשהאמנות שלי לא מובנת. כשדברים חסרי איכות מצליחים בצורה היסטרית.

על מה קשה לך לסלוח? על חוסר סובלנות, חוסר מוסר וזלזול.

את מי היית רוצה להכיר? ג'ון לנון. באך.

אילו תכונות אתה מעריך אצל אחרים? הומור, איפוק, עדינות, ועוד הומור.

על מי צר לך? בני הזוג מחולון שלא יכלו להינשא, האתיופים, כל מי שרע לו, מי שנדפק מהביורוקרטיה.

למי אתה בז? לאנשים אטומים, לאנשים אלימים ולאספסוף.

את מי אתה מכבד? אנשים כשרוניים, אנשים שיושבים בגליל ומעבדים את אדמתם.

במי אתה מקנא? באנשים ה"מרובעים" שיכולים להפריד בין שעות עבודה ושעות משפחה. באנשים שאין להם בושה לדחוף את עצמם עד הסוף.

מי השונאים שלך? אנשים שלא מבינים אותי, אנשים פרימיטיביים, לא פתוחים.

את ידו של מי אינך מוכן ללחוץ? אריק שרון.

מתי יש לך נדודי שינה? כשאני מוטרד ממחשבות או בוער עם רעיון ליצירה.

מה אתה הכי אוהב לעשות? לטייל בעולם.

מה גורם לך סיפוק? הערכה.

אתה אדם חזק? במה? גם חזק מאוד וגם חלש מאוד. בתוך החולשה יש גרעין חזק שקשה יהיה לשבור אותו.

מה עקב אכילס שלך? חוסר התמדה, חוסר ריכוז.

מתי אתה נבהל מעצמך? כשאני ב"דאון", כי אז עוברים בי זרמים של כמעט חוסר שפיות. הפסימיזם כל־כך כבד שזה מבהיל.

מתי קשה לך לסבול את עצמך? כשאני מצליח להתבאס מהדברים הקטנים בשיגרת היומיום בארץ.

מתי אתה מתבייש? כשאני צריך לעשות לעצמי יחסי־ציבור או לדבר על כסף.

על מה אתה מתחרט? שאני לא מנגן יותר שעות ושלא נכנסתי לעולם המחשבים.

מה ההצלחה הגדולה שלך? "מאחורי הצלילים" עם מתי כספי, והיצירה ל"לילות יפו".

מה הכשלון שלך? עוד יגיע.

מה הניע אותך לבחור במקצועך? לא היתה לי שום אפשרות בחירה. נשפכתי לתוך זה.

מתי התבגרת? נפילת אחי ביום כפור וגרושי בגרו אותי, אבל לא לגמרי.

אילו החלטות חשובות קיבלת בחייך? להתחתן שנית, לחזור לארץ, ועכשיו – לעזוב את העיר.

מה ישראלי בעיניך? עזות מצח, קשר בלתי אמצעי, סוג של תמימות, חוצפה, ראש קטן.

אילו ירשת 100,000 דולר מדוך שלא הכרת, מה היית עושה? בונה לי בית ואולפן בכפר, או חי בחו"ל בלי לעבוד עד שהכסף אוזל.

מה אתה אוהב לקנות? בגדים, דברים שקשורים במוסיקה, פירות.

במה אתה אוהב לגעת? בשיער שלי ושל נירית.

האם השתנית בשנים האחרונות? עם השנים התרככתי קצת, והייתי קצת יותר נחמד וסובלני.

מה בעיניך אשה יפה? מהפגישה השניה והלאה, המראה הפנימי שלה.

מה קיבלת מהבית? את הקשר למוסיקה.

מה הולך לך קל ועל מה אתה צריך להאבק? הולך לי קל לכתוב ולאלתר, אני צריך להאבק כדי להתאמן ולשמור על טכניקה.

במה אתה נאה? בכשרון שלי ובשיער שלי.

לאטום את עצמי, להתרכז במה שקורה בביתי, לנירית, לחתול. וחוץ מזה, אני אוהב את המקום הזה. יש פה גרעין נפלא של אנשים, במיוחד צעירים, אלה שבאים למוזיאון, למרתון סרטים קצרים, לקונצרט של התזמורת בפארק, קהל מיוחד שאיתו הייתי רוצה להרכיב מדינה.

חזרתי עם שתי החלטות – לעשות יוגה כדי להרגע ולהוציא אנרגיות חיוביות, וללמוד מחשב. אבל מרוב ארועים ההחלטות מתמוססות. המחשב מדבר בשפה מוסיקלית שהיתה יכולה להקל עלי ולפתוח אותי, אבל יש לי מעצור פסיכולוגי בעניין.

היו שנים שלא האזנתי למוסיקה. עכשיו אני מקשיב למוסיקה קלאסית שלא תלויה בשום אופנה, אקלים, מנטליות או מהלך פוליטי. מוסיקה שתמיד מצליחה להביא אותי לאותה נקודה של כוכב ראש, בגרות, סוג של שלמות. והכי הרבה אני מאזין לבאך.

פתאום אני נזכר שחלמתי הלילה על ג'ון לנון. הוא נמצא המון בתוכי. כשאני בניו־יורק אני עובר ליד ביתו, מסתכל על המרצפת עליה נפל, חושב עליו המון. זה לא עובר לי. פעם בהופעה באילת שרתי שיר אבל שכתבתי עליו, ואחת בקהל צעקה לי – מה 'כפת לך ממנו... מאז הביטלס, לא היה דבר במוסיקה שהשפיע עלי בצורה כל־כך משמעותית. בפיטר גבריאל היה איזה חידוש. ופרינס הוא בעיני התגלית החשובה של הזמן האחרון. יש משב רוח מרענן בעיבודים שלו, במינימליזם, צ'חצ'ח גאון עם שפה מיוחדת וחדשה. אבל גם מזה אני מתעייף מהר, אחרי כמה חודשים זה רישה במקום.

"בעבר אכלנו המון בחוץ. עכשיו החלטנו שאוכלים בבית. נירית מבשלת שגעון ואני לא משמין כמו חזיר וזה מתאים לי, למרות שלפעמים אני מת לצאת".

בזמן האחרון חל שיפור מסויים במוסיקה ישראלית, במיוחד בהפקת התקליטים. מאיר בנאי, אהוד בנאי, שלום חנוך, זה דברים שיש להם פנים. אתה יכול לאהוב את זה או לא, אבל אין ספק שאנשים קיבלו סגנון, כיוון מסויים. לעומת זאת, יש דברים שמצליחים בצורה היסטרית ואני לא מבין איך ולמה.

מאז שחזרנו מחו"ל אנחנו לא יוצאים הרבה. אחרי תקופה ארוכה שלא היתה לי הסבלנות והגינוניות לקריאה חזרתי לספרים. נהנתי מ"ניא אונר" של לפיד ומאוד נהנתי מ"גמל בעל דבשת הזהב" של מגד. עכשיו אני קורא את "עיר קסומה" של בר־יוסף. אני צריך ספר עם ריגושים, ארועים, מעלות ומורדות ואהבה. לא מספיקה לי אווירה. בעבר בילית הרבה ליד הטלוויזיה. יש לי עשרות קלטות של תיעוד הזוועות, הפגנות של דתיים, הימין מרביץ לשמאל, השמאל לימין, היהודים לערבים, הצ'לאנג'ר מתפוצצת, רפול מדבר, שרון מדבר, שמיר מדבר, זה נראה לי דרך להוציא הרעל האוצר, להקליט במקום לצעוק ומה. עכשיו כמעט שאינני רואה טלוויזיה.

בעבר אכלנו המון בחוץ. עכשיו החלטנו שאוכלים בבית, נירית מבשלת שגעון ואני לא משמין כמו חזיר וזה מתאים לי. למרות שלפעמים אני מת לצאת. אבל מה יש לפעמים הרגשה של סימטה אפלה, שכולם מכירים את כולם ואנשים מצביעים עליך והאוטובוסים נכנסים לך לתוך הנחיריים. מעדיף להיות בבית, מאחורי תריסים סגורים, שהשכנים לא יראו אותי מסתובב בתחתונים. די קשה לי עם הסכנות הקרובות, ואנחנו חושבים לצאת מהעיר. בית עם פיסת אדמה, אחד או שניים, עץ, טווסים. זה נשמע חלום עשיר במקצת אבל אני מטה להגשים אותו.

ראיינה: נורית ברצקי

צולם: שמואל רחמני

ג'יני של הכרישים

(המשך מעמוד 31)
אף פעם לא הייתי כל־כך קרובה לצב כזה. החלטתי לנסות לרכב עליו. התיישבתי על שריונו בעדינות והוא כאילו חיכה לי, התרומם והמריא איתי על הגב כלפי מעלה, לכיוון פני המים ואחר כך שוב ירד לעומק וחוזר חלילה. כל מי שהיה או על הסיפון התפוצץ מצחוק".

באותו קיץ של שנת 60' התחיל הרומן שלה עם אילת. פרופסור שטייניץ הזמין אותה כאמור לקיץ אחד. מאז היא חוזרת לכאן כמעט כל קיץ. היא שלתה מן הים את הצלופח המקומי הראשון שנכנס לצנצנת פורמלין ומשם עבר לאוניברסיטה העברית. היא היתה זאת שגילתה את סוד הרעל שמפריש דג משה רבנו. רעל קטלני שמחסל כרישים בלי חשבון. כריש, אם הוא במקרה פוגש את הדג הזה במים, הוא פשוט עובר לצד השני של הכביש. תגלית בלעדית.

היא גם היתה מרצה אורחת בחוג לזאולוגיה באוניברסיטה העברית בירושלים במשך סימסטר אחד. כשהילדים היו קטנים הם הצטרפו אליה להפלגות. כל הילדים של ג'יני צוללים כמעט מגיל אפס. הבן הצעיר ידע לצלול עוד לפני שידע ללכת. היום הוא מנהל תוות צלילה גדולה בהוואי ואילו בים שוחה דג שג'יני הגדירה וקראה על שמו – ניקי. בת אחת עומדת להינשא לצוללן, אותו הכירה מתחת למים (איך לא), כשעזרה לג'יני בשנה שעברה אי שם במעמקים. בת אחרת מטיסה מטוסי בואינג בחברה מסחרית ומדריכה טייסים בסימולטור. ג'יני עצמה, כשהיא לא מפליגה, גרה בבתסדה שבמרילנד ומנהלת אורח חיים בורגני מהוגן. מעבר לעבודתה הרשמית: מרצה בכירה באוניברסיטת מרילנד הידועה, היא מקיימת קשרים הדוקים עם הסטודנטים, מארחת, קצת מבשלת, מבלה עם הילדים. גברים אין כרגע בחייה, (לפחות באופן רשמי).

מה קורה לך עם גברים?

ג'יני קלרק על היאכטה של הווארד רוזנשטיין באילת: "אוהבת אנשים ודגים במידה שווה"

"האבא של הילדים שלי, ממנו התגרשתי, דווקא לא קינא בעבודה שלי. הוא היה רופא והקדיש הרבה מזמנו מחוץ לבית. אבל במשך הזמן הפך להיות איש עסקים, עשיר מאוד ואת זה לא אהבתי אצלו. אחר־כך היו עוד שני בעלים, מהם גם התגרשתי. זה לא עבר. רוב הגברים רצו אותי בגלל העניין. חשבו שיכול להיות מרתק לחיות איתי. אחר־כך, דווקא בגלל זה הדברים לא הלכו. הם התחילו לקנא בעבודתי. בסופו של דבר כל גבר רוצה את האשה שלו בבית. אני לא יכולה להיות האשה הקטנה. לא בשביל שום גבר. אני רוצה להמשיך לעבוד, היום אני לא רוצה להתקשר יותר. כשאני צריכה גבר אני מוצאת לי".

את מצטערת על משהו?

"על הכל הייתי חוזרת מהתחלה. היו לי חיים הכי יפים והכי טובים שאשה יכולה לחלום עליהם. עשיתי כל דבר בחיי שרציתי לעשות. אף פעם לא החמצתי שום דבר, אף הזדמנות. כשרציתי משהו מאוד, השגתי את זה. רק לפני שנה וחצי הגשמתי משהו שחלמתי עליו מאז הייתי בת עשר. צללתי בברמודה מחוברת לצוללת לעומק של 3000 רגל. בדיוק בנקודה בה צלל ד"ר ויליאם ביבי. יש לי הרבה כסף. משלמים לי הרבה בשביל הספרים וההרצאות שלי. לפעמים אני מתביישת שמשלמים לי כל־כך הרבה ואני בכך הכל נהנית ממה שאני עושה. הפכתי את ההובי שלי לעבודה. יש אנשים שצוללים בתור הובי, אוספים כסף כל השנה כדי לצלול פעם אחת. אני האשה הראשונה בעולם שהשתמשה בטכניקה של צלילה כדי לחקור דגים. אבל יש משהו עליו אני כן מצטערת. אולי לא הייתי צריכה להתגרש מבעלי הראשון כשהילדים היו קטנים. לא הייתי צריכה להשאיר אותם בלי אבא כל־כך מוקדם. על שום דבר אחר אינני מצטערת".

את פמיניסטית?

"לא אקטיבית. באתי ממשפחה יפנית מסורתית, שם האשה מאוד חזקה אבל יחד עם זה מאוד נשית. לא מפריע לי אם בעלי לא ירחוץ כלים או לא יתחלק איתי בעבודות הבית. זאת לא בעיה בשבילי. תמיד הייתי כל־כך עסוקה שלא היה לי זמן להיות פמיניסטית פעילה. היום אני מאד פופולרית. הפכו אותי למודל לנערות צעירות. אבל אני יודעת שבעבר היו דלתות שלא נפתחו בפני בגלל שאני אשה. זה הרגיז אותי אבל מצד אחר זה היה אתגר.

"יום אחד צללתי למערת כרישים במקסיקו. זו מערה מיוחדת שהכרישים נכנסים לשם כדי לישון. עד היום לא הצלחנו לברר מדוע דווקא שם. אני צללתי לתוך המערה הזאת עם צוללנים גברים, אבל בעולם זה התפרסם כמו איזה מעשה גבורה נשי יוצא דופן. כולם אמרו כמה שג'יני אמיצה, נכנסה למערת כרישים. איש לא זכר שביחד איתי היו עוד חמישה גברים. עליהם לא אמרו כמה שהם אמיצים. היום נותנים לי המון קרדיט על מה שאני עושה בגלל שאני אשה. אבל בהתחלה הגברים סירבו לשתף אותי במשלחות. היום לפחות אני מקבלת פצוי על מה שעשו לי פעם".

זה לא מקצוע קצת של מתבודדים, של אנשים שבורחים מחברת בני־אדם?

"אני אוהבת אנשים ודגים במידה שווה. לשמחתי לא הייתי צריכה אף פעם לבחור אבל אם הייתי צריכה הייתי בוחרת בבני־אדם. העבודה שלי מבוססת על עבודת צוות. לא על צלילה בבדידות. יש הרבה צוללנים שמעדיפים את הים ואת הבדידות בגלל זה בחרו במקצוע הזה. אני לא. בלי צוות לא הייתי יכולה לעשות את העבודה שלי כראוי".

מה תעשי כשכבר לא תוכלי לצלול?

"אני אמשיך לצלול. עד גיל תשעים אני מקווה. אני רואה את עצמי מגיעה לחוף בכסא גלגלים, החבר'ה שמים עלי בלונים ורוחפים אותי למים. צלילה זהו אחד הענפים בספורט שאפשר להמשיך בו עד גיל מבוגר מאוד. יש כאלה שמתחילים ללמוד לצלול בגיל מבוגר בלי בעיות. לכן אין לי תוכניות לעשות משהו אחר עד יומי האחרון".

בעולם יש עוד שתי נשים צוללניות ברמה של ג'יני קלרק ושני דגים שמדענים ישראלים קראו על שמה. האחד – ג'יני, והשני – קלרקי.

"ג'יני היא תופעה במים"

ג'יני קלרק והווארד רוזנשטיין נפגשו לראשונה לפני 15 שנה. הווארד, יליד ארה"ב, עלה לארץ ב־69' ופתח כאן את מועדון הצלילה האזרחי הראשון. בהתחלה בחוף קידוני עלי בהרצליה, אחר־כך בנביעות ויותר מאוחר בשארם. עכשיו הוא באילת.

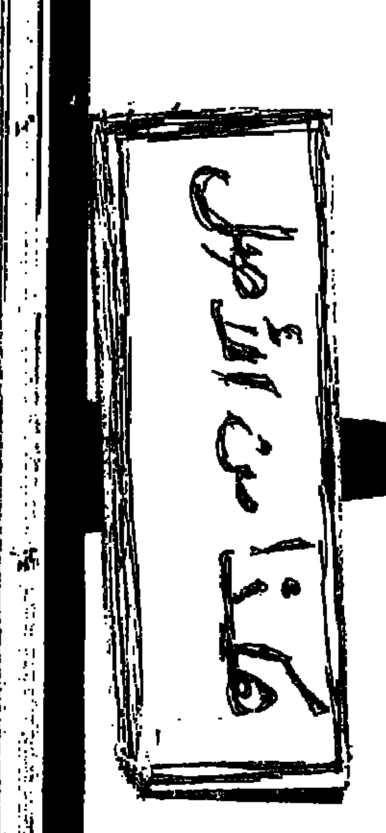
הווארד למד צלילה בארה"ב וכאן קראו לו "מומחה אמריקני לצלילה". היום זה קצת מצחיק אותו, בעיקר "המומחה". אבל אז אף אחד לא בדק לו את התעודות. הווארד נסע לבוסטון לעודד תיירים לבוא לים סוף: "ג'יני קיבלה שם את פרס נוני", הוא אומר, "זה כמו אוסקר של הצוללנים. אחרי שעשו ביניהם הכרה, היא הודיעה לי שבקיץ היא תבוא לצלול בראס מוחמד. זה היה ב־74'. מאז ועד היום אנחנו כל הזמן עובדים ומפליגים יחד. אני הוא איש הקשר שלה בים סוף מבחינה אירגונית. לוד פרידמן (מנהל המצפה התת ימי באילת), הוא האיש שלה מבחינה מקצועית.

"זאת זכות גדולה לעבוד איתה. היא אשה בלתי רגילה. מדענית גדולה. לא אחת שיושבת כל היום במעבדה תחת המיקרוסקופ. היא מדענית שעובדת בשטח. ג'יני היא תופעה במים. כשהיא צוללת היא משהו נדיר. כאילו מתמזגת עם העולם התת ימי לגמרי. היא פשוט נכנסת למדינה שלה, כל פעם שהיא יוצאת מהמים היא בהתלהבות כזאת, כאילו זאת הצלילה הראשונה שלה".

"אשה כריזמטית בעלת יכולת נדירה ביחסי אנוש. כולם בעולם הרחב מקבלים אותה בזרועות פתוחות. יש לה כאן קהל אוהדים ומעריצים. כולם אגב, חברים שלה בנפש. הנשיא סאדאת המנוח שמח מאוד. עם לואיס חבר שלה. גם הנואס מיקרינג. הם צוללים איתה. כשאני מגיע לארה"ב יש לנו שם כמעט שליחה של חובבי ים סוף. פעם, כשהייתי בניו־יורק, נסעתי במיוחד לג'יני כדי לאכול איתה ועם סם לואיס ארוחת ערב. אני נותן לג'יני שרותי צלילה על היאכטה שלי. לכל המלווים שלה זו חוויה תיירותית. ג'יני משלבת את התיירות עם המחקר המדעי, זה מתאים לאנשים האלה, שכבר ניסו את הכל בחיים. יש להם כסף והם מחפשים עכשיו איזה חוויה מקסימלית".

כמעט לכל האנשים שמחפשים את החוויה המקסימלית יש כבר נכדים, רובם עשירים מאוד, שהתחילו להיות משועממים לדבר לא כל כך מזמן, כלומר, אחרי שנגמרו להם החוויות האחרות שהחיים הטובים איפשרו, נשאר נושא הצלילה. עכשיו הם די מתנפלים על כל רגע פנוי בים ומתגאים בזה שנפלה בחלקם הזכות הגדולה להתלוות לג'יני קלרק. כל רגע עולה מישהו ליאכטה עם "חיי" אמריקני או אירופי ומסביר למה הוא משוגע אחרי ג'יני והצלילה, תופעה תרבותית.

הווארד רוזנשטיין: "היא כאילו מתמזגת לגמרי עם העולם התת־ימי"

קומונה אינטימית

מאת רות בקי

בלילה אחד במאי 1921, בבית בודד בפרדס ביפו, נרצח צבי שץ יחד עם הסופר י.ח. ברנר ואחרים, בידי ערבים. איש צעיר, מיוסר, שחלם על קומונה אינטימית והתחיל לחיות בדרך זו. הוא מילא פנקסים ביסורי אהבה ואידיאלים שהתמסמסו במבחן תלאות החיים. סיפור של בעל ואשה ומאהבת ומאהב, ובת שזוכרת ומבינה. סיפור של צורת חיים שלא היה לה שום סיכוי להתקיים.

שלושה חודשים לאחר שנרצח י.ח. ברנר בראשית מאי 1921, בבית בודד בפרדס ביפו, גילו כמה תלמידים מהפנימיה החקלאית מקוה ישראל גווית אדם בבור זבל ליד הכפר הערבי אבו־כביר. הם הזעיקו למקום שוטרים בריטים, ובעזרתם התברר שהיתה זו גופת הסופר המתחיל יוסף לואידור. זמן מה קודם לרצח שכר לואידור יחד עם ברנר חדר באותו בית בודד, שם קיווה לכתוב את הסיפור המיוחד של חייו – "סיפור שצריך לתפוש לא יותר משישה עשר עמוד, זמן כתיבתו צריך להימשך לא פחות משנה, והוא צריך להיכתב במלים ספורות, לא יותר מכמה שורות בשבוע".

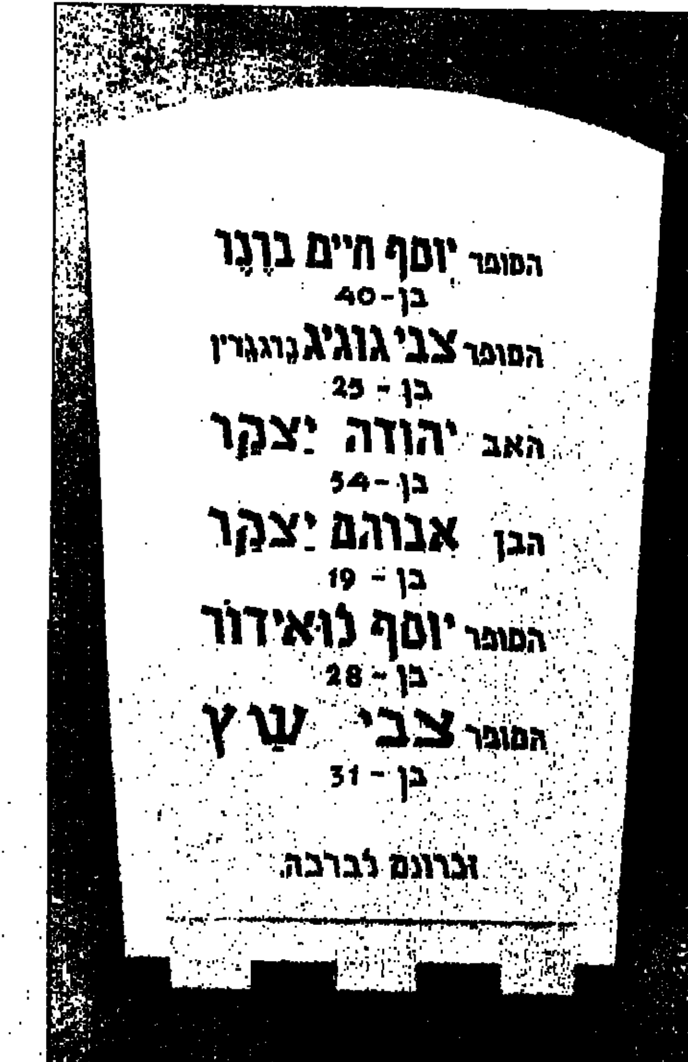
באותו בית בודד, בית משפחת יצקר, היו בלילה של האחד במאי גם צבי גוגיג, סופר צעיר, שתקן, שניסה זמן רב לכתוב ולא הצליח, אחד ממחוסרי העבודה הנצחיים של העלייה השנייה שנדדו ממקום למקום בחיפוש תעסוקה והשראה, האב והבן בעלי הבית – יהודה ואברהם יצקר – והסופר צבי שץ.

לא ברור מדוע העלימו הערבים דווקא את גופתו של לואידור, בעוד שגופות שאר האנשים שנרצחו אז נמצאו כבר למחרת. אחד מעדי הראיה שבאו לשם לפנות בוקר תאר שיצקר הזקן היה מוטל ערום ופניו למעלה, ברנר היה מוטל שני צעדים ממנו, אגרופו קמוץ ושכיבתו מאומצת כאילו אחרי היאבקות. פטש הלאה משום היתה מונחת גוויתו החבולה של צבי שץ.

עשרים שנה לאחר הרצח קיבלה רבקה יצקר שץ הזמנה מטעם עיריית תל־אביב לבוא לנסות לשחזר את ה"בית שבו נרצחו ברנר וחבריו". רבקה, אשה גאה וקשה, בעלת הופעה מרשימה, כעסה מאוד וסירבה לבוא. מדוע, שאלה, לא הזכירו שהיה זה בית הוריה ושבאותו יום נהרגו שם גם אחיה אברהם, אביה יהודה ובעלה צבי שץ?

צבי שץ היה בן שלושים במותו. רק שנה קודם־לכן החל לכתוב עברית, אך סיפוריו הם מסיפורי האהבה היפים ביותר של העלייה השניה. עובדה שבקרוב יוצאו לאור מחדש, בפעם הרביעית, בהוצאת "עם עובד" ו"ספריית פועלים". לא שהכרך עב הפרס. אך לבד מסיפורי האהבה ישנן בו גם אגרות ליוסף טרומפלדור שאיתו יצר צבי שץ את הקומונה האינטימית במגדל, אגרות לרעייתו שנפרדה ממנו וחזר אליה, קטעי מכתבים של אהובתו שביקשה ממנו לשלוח לה תמונה שלו עם אשתו ובתו, וקטעי יומן של אחת משלוש הבחורות שהיו בקומונה וצומחה בראשיתה, קטעים בהם ניכרים הרבה סבל ורגישות.

"רבקה, אני רואה אותך ונהנה ואוהב... מפני שנחמה מילאה את סיפוקי בזה שאת לא מילאת... כשאת תהי" עם ברון, אני אהיה עם נחמה, כשאת תתפצי להיות איתי, אני אהיה שלך, שלך רבקה, יותר מתמיד"...

הסופר יוסף חיים ברנר
בן - 40
הסופר צבי גוגיג (גוגרין)
בן - 25
האב יהודה יצקר
בן - 54
הבן אברהם יצקר
בן - 19
הסופר יוסף לואידור
בן - 28
הסופר צבי שץ
בן - 31
זכרונם לברכה.

רבקה וצבי שץ ביום נישואיהם (בתצלום הקיצוני מימין); צבי שץ, רבקה, והבת רנה (מימין); רבקה ורנה שץ (במרכז); המצבה לזכר החמישה שנרצחו בבית ביפו במאי 1921 (משמאל).

בעין־חרוד חיה כיום בתו של צבי, רנה שץ ורטנברגר, שנולדה בכנרת ב־1916, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה. בביתה המוקף פרחים ראיתי תמונות רבות מהימים ההם. צבי ברוסיה עם חברים, בגדוד העברי בקנטרה, צבי ורבקה בכנרת, בית סבא ביפו שאותו היא זוכרת היטב:

"הייתי שם בערב שלפני הרצח. באנו ליפו לקראת תהלוכת אחד במאי, ואחר כך יצאנו לת"א. היתה אווירה מתוחה. אח של אמי הביא לילה קודם רוכה מבן־שמן. ברנר היה מודאג, כי ערביה נכנסה לבית ואמרה שאבד ילד, ואיכשהו האשימה אותם כאילו חטפו אותו. זה היה מין רמז שהערבים מתכוונים לנקום. אני זוכרת הכל. אם יתליטו לשמר את בית יצקר כפי שהיה, יוכלו לפנות אלי. אני רואה מול עיני את עמודי השיש באולם הכניסה, את מדרגות האבן שהובילו לחדריהם של ברנר ולואידור, את הרפת, הבאר. היו שם כל מיני אנשים שחיפשו שקט והשראה. לואידור היה צעיר מאוד. והיה שם עוד בחור שתקן: אבא חזר לפנות בוקר כדי לנסות להציל אותם, ונרצח אף הוא. אחד הרעיונות שלו, הקומונה האינטימית, מתואר בספרו של מוקי צור 'אביב מוקדם'. אבל התיאורים שלו ספרותיים מדי, זה לא היה בדיוק כך".

צבי שץ האמין שקומונה קטנה, ובה שמונה עד עשרה חברים לכל היותר, יכולה להחליף את התא המשפחתי. בארץ התקיים אז כבר הקולקטיב בסג'רה, גם דגניה כבר היתה. אך שץ שאף למשהו אחר, שעיקרו "התחרשות הנפש וקירבה מוחלטת בין האנשים".

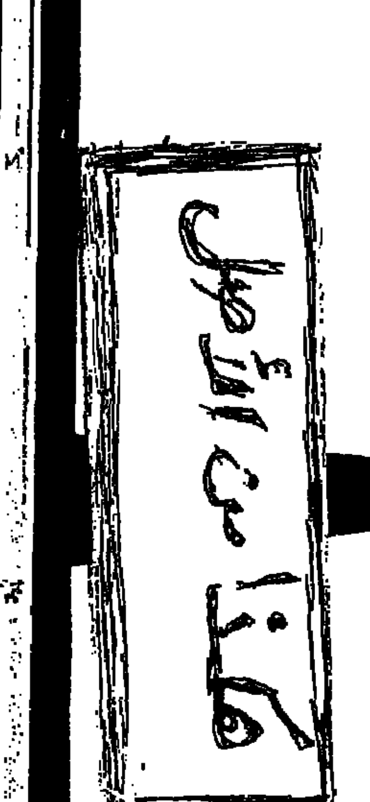
הקומונה האינטימית, יש להדגיש כבר בתחילת הדברים, לא היתה כזו שחבריה מקיימים יחסי־מין פתוחים, כולם עם כולן, אך מתח רב קיים היה בה לגבי הגבול בין האסור והמותר. כשמתבוננים בה ממרחק הזמן ושינויי המושגים של 1988, תופסים שאין הבדל מהותי בין הצעירים הלוהטים, מחפשי האמת ועצמם של היום, השולחים עצמם במסעות ליבשות רחוקות, לבין חסרי השקט של פעם. הקבול היחיד הוא במתירנות המינית וגרורותיה, ודומה שבשל הגבול חוזה, בקומונה האינטימית של השנים הראשונות של המאה, היה האושר עז ומיוסר יותר, וכשעברו את הגבולות שקבעו לעצמם, לא היתה להם דרך אחרת אלא הקץ.

בסיפור "בלא נוכ" של צבי שץ, מתאבד אוני אחרי פרשת האהבה עם הים, והיא נשאת לחיות עם ישראל כשבקרבה פרי אהבתה לאוני. בסיפור "בתיה" הולך רן למלחמה שפרושה למות או להרוג אחרים. כאשר החליט שיתגייס לגדודים העבריים, למרות חילוקי הדעות בקבוצה, עשה זאת בשל משיכתו העזה לבתי שפעם היתה אוהבת ופעם מתנכרת, ובעצם היתה גם חברתו של יחזקאל. "בלב רן כא לאט־לאט ויקנן אותו הבטחון המוצנע והתגיגי כי הוא צריך למות. בלי הבטחון הזה לא יכול היה להתגייס. כן, הוא ימות, כך נגזר מלמעלה"...

הסיפורים הם בבחינת מועט המחזיק את המרובה, ומכל שורה עולות מערבולות הנפש הנעות פעם לכאן ופעם לכאן תוך התנגשות מתמדת בין היצר וההתאפקות, ההתקשרות והאהבה, ההחלטה והחרטה. המתח מתעצם, וגם בסוף הסיפור יש התחלה.

רעיון הקומונה האינטימית לא היה בלעדי אז לצבי שץ. צעירים נלהבים רבים של העלייה השניה גדלו על ברכי רעיונות השיתוף ועבודת האדמה של הקומונות הטולסטויאניות, שצמחו ברוסיה כבר כמה עשרות שנים לפני כן. צבי טען שמקורה של הקבוצה שהוא שאף אליה היו הקומונות של האיסיים שצמחו במדבר יהודה בעת שלטון רומי המדכא, תקופה מקבילה של חיפושי דרך.

(המשך בעמוד הבא)

הבת רנה שץ, היום, בעין חרוד: "לא היתה הרגשה שיש קרע ביניהם, הם אהבו מאוד אחד את השני" (צילום: שמואל רחמני)

(המשך מהעמוד הקודם)

בהיותו בכתה השמינית בביה"ס הריאלי בעירו רומני, סיפרה לו בת עירו ליזה גשלין שאחד מידידיה בפטרבורג מעוניין להקים בארץ ישראל קומונות, ומחפש מועמדים מתאימים. גרישה שץ התלהב והשניים התחילו להתכתב. צבי כתב מכתבים נרגשים ומלאי פאתוס, והאיש בפטרבורג ענה לו בצורה מאופקת ומעשית. היה זה יוסף טרומפלדור, ששב אז לפטרבורג כקצין מצטיין לאחר שהשתתף במלחמת רוסיה־יפן. טרומפלדור ניסה להנמיך מעט את אש ההתלהבות של צבי, אך לא הצליח. הוא חזר והדגיש במכתביו שהחיים בארץ ידרשו הרבה כוחות גופניים, ויתורים וקשיחות – אך צבי (שלא התנגד לכך) האמין לפני הכל בהתחדשות הנפש ובמהפך מחיי סטודנט עירוני לחיי עובד אדמה כטבע, משפת יידיש (או רוסית) לשפת התנ"ך, מחיי היחיד לחיי היחד. וכך כתב לטרומפלדור לפני עלייתו:

"אני, כפי שהנני עתה, לא אהיה עוד. אני אוולד מחדש, אהיה לאור בא"י. הן לשם זה אני נוסע שמה... שלום לו אוסיהו מפה כותב לו גרישה, זה הרשום בפספורט בשם גריגורי, יהודי על פי ההכרה בלבד, ואשם על פי השם בלבד... ואולם מארץ־ישראל יכתוב לו שוכן הרים, קומוניסט, צבי, אולי לא יכירני"...

מהימים הראשונים לבואו לארץ ועד יום מותו עבר צבי עבודה גופנית, ובכל קושי חדש ראה שלב נוסף בדרך לשלווה פנימית. למרות שהעבודה הגופנית קשתה עליו מאוד, היא לא שברה כי אם חישלה אותו. שנתיים אחריו עלה גם טרומפלדור עם עוד ארבעה חברים, והם שמו פניהם אל מגדל שלשפת הכנרת, מקום שנופו הקסום ושורשיו ההסטוריים משכו אליו גם נוצרים. זמן־מה לפני כן חיפשו שם גרמנים קאתולים שרידים להווייתה של מרים המגדלית, ובכתיהם (לאחר שהללו לא הסתגלו לתנאים ועזבו) – חיו הפועלים היהודים.

ב־1911 היתה מגדל מקום העבודה החשוב ביותר בגליל והתרכזו בו כ־60 צעירים וצעירות. למנהל החווה, משה גליקין, היה יחס אישי לכל פועל, אולם לאחר זמן קצר תפס שרובם שיכורים מההוויה בארץ ואינם מסוגלים לאמץ בקלות את ההתמדה והסבלנות הדרושים לעובד אדמה.

הוא עמד גם על יצר הנדודים שלהם, שכן רבים מהם נהגו מדי פעם לעמוס את המתצלת על הכתף, לקשור מימיית פח לחגורת החבל, ולצאת לשוטט. גליקין דרש מהם להישאר בתפקיד לאחר שהוכשרו לו, ולא לעזוב. היתה זו דרישה קשה לפועלים שהארץ היתה בעבורם משאת נפש. אף הם עצמם הודו שהיו מפסיקים לעתים קרובות את עבודתם מפאת הלך־רוח ולא מפאת הכרח. בבוא הקבוצה של טרומפלדור ושץ, אישר להם גליקין מטבח נפרד ואף העמיד לרשותם חדר נוסף.

בקבוצה היו גם שלוש בחורות – בלה, סוניה ואנה. הן הקדישו הרבה מאמצים לקיים מטבח בצורה נאותה, למרות חוסר נסיונן בבישול. הן גם עבדו בשדה, ובראשונה התגברו ברוח של התלהבות על כל הקשיים. חודשיים ימים שררה בין חברי הקבוצה אידיליה, אבל לאחר מכן החלו להתאכזב, ולריב זה עם זה. שיחותיו ונאומיו של טרומפלדור על לקחים והישגים של הקומונות ברוסיה, לא עזרו. גם לא הסבריו. קושי החיים במקום היווה משא בלתי־אפשרי, ולא נראה סביר שקבוצת אינדיווידואליסטים קיצוניים כאלה תצליח לחיות באושר במסגרת משותפת.

במאי 1913 כתב צבי בפנקס קטן: "מימי עוד לא הרגשתי את עצמי כל־כך רחוק משלמות אנושית, ומימי עוד לא היה בי רצון כל־כך אמיתי, כל־כך עמוק וחזק, להתחיל בעבודה מכוונת לתיקון עצמי".

בראשית הקיץ עזבו שלוש הבחורות. את צבי הכזיבה בעיקר עזיבתה של אנה, שהיתה בחורה אכפתית מאוד ושבראשית הדרך חשבו שתהיה מעין "אם הקבוצה". אף אחד לא ידע שבלילות היתה כותבת על מצוקות נפשה:

18.5: "...כבר תשעה חודשים שאני חיה חיי שיתוף. תשעה חודשים של מאבק עם גופי ונשמתי. גופי לא עומד בעינוי לעבוד בטוריה משעה ארבע בבוקר ועד שש וחצי בערב. אני מתעייפת עד אפיסת כוחות. אין שום אפשרות לחשוב על מזון רוחני... בימים האלה מת החבר משה. הוא התאבד בירייה. לעתים קרובות אני חושבת על התאבדות. איזה רגע מהר בחיים. הרי אצל כל אחד מאתנו יכולה להתעורר פתאום מחשבה על התאבדות... הרבה אנשים סביבי ואני לגמרי בודדה".

גם לאחר שעזבה אנה את מגדל והלכה בעקבות בחור שאהבה, צבי עדיין עשה מאמצים להחזירה לקומונה. היא התכתבה איתו, סיפרה לו על מניעי עזיבתה, ביטאה גם רגשות שלא צררה במעטפה, והסבירה כי בעלותה ארצה בשל מניעים נעלים של היוולדות מחדש – נפלה כאן לעבודת פרך, חוסר הבנה ומחלות, וכל כיסופיה התנפצו על סלעי הגליל הקשים.

"אני רוצה כי חיי יהיו מלאים יופי, ואתה אלוהי נתת לי גוף מלא תאווה אוכלת, בשר מפרפר ונשמה אף לוהטת"

זמן מה לאחר ששלוש הבחורות עזבו, הגיעו למגדל פועלות נודדות, אחיות, שרה, רבקה ורחל יצקר. הן לא היו חלק מהקומונה, ועבדו בין הפועלים. רבקה היתה יפה מאוד ומשכה לב כל רואיה. היא היטיבה לשיר, ורבים מהפועלים ביקשו את קירבתה, צבי ביניהם. היתה לה אישיות מיוחדת ויוצאת־דופן, תובעת הרבה מעצמה ומאחרים.

בשל סיבות שונות, בין היתר התאבדות אחד מפועלי החווה ומותו של אחד מחברי הקומונה, עברה הקומונה הקטנה לבן־שמן. כאן התחזק הקשר בין צבי ורבקה, והם החלו לחיות יחד. בבן־שמן הוא מצא שלווה זמנית, ואף תירגם מרוסית לעברית מספר שירים המושרים בעין־חרוד עד היום. איש אינו יודע את מקור המנגינות, גם לא בתו רנה, שטיפלה בהבאת שירים אלה לדפוס בקובץ החדש.

רנה נולדה ב־1916, כשרבקה וצבי היו בכנרת. לחברי הקבוצה היתה זו התרגשות גדולה. ילד ראשון כמעט פלא. גם תקופת ההריון – בקבוצה שסבלה ממחסור קיצוני במזון נאות, כמעט מרעב – היתה אפופה חרדות ופליאה. זמן מה לאחר הלידה גוייס צבי, כמו כולם, לעבודות כפייה בצבא התורכי. לדגניה הסמוכה הגיעה אז קבוצת פועלים נוספת, ביניהם מי שהיה אחר־כך ממייסדי נהלל, אליעזר כרון. הוא התקשר למשפחת שץ בקשרים מיוחדים, ולאחר שגויס צבי גוייס ל"אכרה" נמצא הרבה עם רבקה והתינוקת.

אחר־כך התנדב צבי לגדודים העבריים, ושירת בקנטרה וברפיח, בין חיילים אנגלים ואמריקנים. במשך כל תקופת שרותו התלבט בשאלה האם אמנם זו הדרך וסבל מאווירת ההתבהמות והאלימות בצבא. הוא כתב על כך ביומנו, גם כאן באותה שניות שתמיד חתכה את נפשו: "אני רוצה כי חיי יהיו מלאים יופי, יופי לבן, יופי שקוף כאוויר, ואתה אלוהי נתת לי גוף מלא תאווה אוכלת: אני נושא נפשי למרומי שלגים ולמכטי עין רוויי בהירות, ואתה נתת לי בשר מפרפר ונשמת אף לוהטת, חונקת, וזיעה ושפתיים צרובות קצף קרוש... אני יודע כי הכל מותר, כי אין גבול למאוויים, ואף אני עושה הכל, אבל אין אני מרוצה במעשי, ואין אני מאושר, ואין אני יודע חיות".

באחת מחופשותיו הכיר בפתח־תקוה את נחמה, והשניים מיד נקשרו זו לזה. היא ידעה עברית היטב, והוא התפעל משפתה הקולחת, הטבעית, בעוד הוא שרה עם השפה בכל שעותיו הפנויות במדבר, ולא יכול לה. שפת המלים שלהם נהפכה לשפת הגוף והנפש, והקשר היה אי של אושר בעולם המתח והמתנק הצבאי. צבי, לראשונה, חש עצמו מאושר לגמרי. בקנטרה (באותה תקופה הירבה לקרוא תנ"ך כדי ללמוד את השפה, ואף החל להתבטא בעברית) כתב:

מנין זה לחן קליל
בלב מהבוקר נגנז
ירעד ישחק ויגיל
כקו אור שמש הלז...

(מתוך שיר ב"על גבול הדממה").

כשחזר צבי לצבא הוא התכתב עם נחמה, ובכל רגע פנאי היה מסתגר בפינה שקטה, מוציא את מכתביה וקורא, מאושר: "הוי, כמה משכר את לבי המכתב הזה... לכי וגורי בנפשי, בעולמי, שאת שמחת באשר את בעלת הביתה שמה. יותר מזה אין לי, ויותר אין בכלל בידי אנוש לתת".

אף היא, שהיתה בתורה רגישה מאוד, מלאת חיים ונתונה לסערות נפש, שלחה לו מכתבים על בדידותה, וביקשה, כדי שסבלה לא יהיה רב מדי, שישלח לה את תמונת משפחתו – הוא, רבקה ותכת רנה. הכל צריך להיות גלוי, ואם מצאו אושר, אל יהא זה נסתר.

בתקופת המלחמה היו רבקה ותכת בבן־שמואל, בחלק הארץ שהיה עדיין בשליטת התורכים. גם שמואל פגשה את המשורר גרשון חנוך, את משה סמקין ואת אליעזר ברוך. רבקה היתה אשה יפה, אצילה, יודעת את רצונה, מציאותית. הם הקיפו אותה והתקשרו אליה. היא חיה באותה תקופה חיים בחוסר וודאות, ובגבולות חמורים של איסורים שאסרה על עצמה, עם זאת, הקשר עם אליעזר ברוך התהדק וגבר.

בספרון "אביב מוקדם" מספר מוקי צור על הקשר המרובע הזה – אליעזר, רבקה, צבי נחמה – קשר מאושר־מיוסר, שהיה בו גילוי לב אכזרי. בין היתר הוא מביא מכתב קשה של צבי לרבקה בו כתב: "האמת שאינני אוהב אותך כמו שאני יכול לאהוב... את פתחת רק חדר אחד בנפשי ולחדר אחר, השני, היותר אינטימי, לא ניגשת". עם זאת, אחרי הגילוי המחולט הזה, אחרי עומס ההרגשות שתחתיו כרעו, העמיק הקשר

(המשך בעמוד 50)

עד כמה הוא גרמני

הסופר וולטר אביש נולד באוסטריה, גדל בסין, בילה כמה שנים בישראל והתפרסם בארצות הברית. בזכות ספר שעלילתו מתרחשת בגרמניה. רטיה שחורה על העין, זכרונות מחוייכים של טירונות בישראל של 1950 ורב־מכר שהוריד אותו ממגדל השן האינטלקטואלי אל העם באמריקה. הסופר בעיני הסופר, שעשוע אינטלקטואלי.

מאת רן דגוני, ניו יורק

עד כמה וולטר אביש גרמני. בלי סימן שאלה, אולי עם סימן קריאה או סתם נקודה. מבחינתו, אני חושד, הקביעה היא אישור להצלחה. לא חשוב שאביש נולד באוסטריה ובילה שנים טובות בצרפת, בסין ובישראל, קודם שהשתקע בארה"ב ונעשה סופר בעל שם. בספרו "עד כמה זה גרמני", שתרגומו העברי ראה אור בימים אלה בספרית מעריב, רוצה אביש לאפוף אותך בגרמניות. הוא מצליח. מי שמתאר כך את גרמניה, מי שמצליח לרדת לעמקי גרעין נשמתה, מי שספרו מדיף ניחוח גרמני עז כזה, חייב להיות גרמני. אבל הסיפור הזה, שרגלו של אביש לא דרכה על אדמת גרמניה קודם לכתיבת הספר. גם הגרמנית שלו לא מי יודע מה.

"המשפט – ואינני אומר שאלה – 'עד כמה זה גרמני' מתייחס למה שכתבתי, לטקסט שלי, כלומר עד כמה גרמני מה שכתבתי", אמר אביש בשיחה בבר ברדוס השדירה החמישית, בשולי גריניץ' וילג', במנהטן. "לא הייתי צריך להיות גרמני כדי לכתוב את 'עד כמה זה גרמני'. אם אתה יוצר הקשר גרמני, או ישראלי, או בלגי, אזי כל מה שאתה מציב בתוך ההקשר הנתון נהפך לגרמני, ישראלי או בלגי. הנה, קח לך דמות אמריקנית, קרא לה קלאוס, הפעל אותה בתוך מסגרת גרמנית – ויש לך דמות גרמנית".

לבד מרטיה שחורה על עינו – אביש אינו מרבה הסברים – הוא נראה כמו עוד חייל בצבא האינטלקטואלים שגודשים את גריניץ' וילג', איסט וילג' וטרייבקה. הוא מקרין טוב לב, שלווה של אדם חכם. ניכר בו שהוא גאה במקצועו.

"'עד כמה זה גרמני' אינה בדיוק יצירה אמריקנית", כתב בזמנו מבקר ספרותי ב"ניוזוויק". אבל "פן" – אגודת המשוררים, המחזאים, המסאים, העורכים והסופרים – החליטה לתת לאביש את הפרס הספרותי הראשון ע"ש פוקנר. זה קרה ב־1980 ומאז ראה הספר אור בעשר מדינות. גם בגרמניה. אפילו הוליווד מגלה בו עניין.

אביש נולד בווינה, בדצמבר 1931, למשפחה בת המעמד הבינוני. אביו היה יצרן בשמים, שייבא תרכיזים מצרפת ומכר ושיווק את המוצרים המוגמרים באוסטריה. לימים, לאחר האנשלוס, ב־1938, הצילו הבשמים את חיי המשפחה. כשנמלטו בני אביש לצרפת, עלה בידם לקחת את הבשמים ולהשתמש בהם כמקור מימון לחיים בעולם שלא האיר פניו לאביונים.

"כשביקרתי בגרמניה, לאחר פרסום ספרי שם, נהגו מאזינים גרמניים בהרצאותי לחקור אותי על תולדות חיי, אולי מפני שהיו להם קשיים עם הספר עצמו", סיפר אביש. "היו שאמרו לי, שמשפחתי אולצה לעזוב את אוסטריה. למעשה, היהודים לא אולצו לעזוב את אוסטריה. היה עליהם להימלט מהמדינה. הם נאלצו לשחד כדי שיוכלו לברוח. זה הבדל גדול. עובדה היא, שאנשים חסרי כסף, שלא עלה בידיהם אפילו לקנות כרטיסי נסיעה, נאלצו להמתין בבית לדפיקה על הדלת של העוצרים".

בשביל וולטר אביש, שנות המלחמה היו שנים של מראות, תרבויות, מאכלים מתחלפים לבקרים. מצרפת יצאה המשפחה לסין, בספינה האחרונה שהפליגה ממארסיי לשאנחאי ב־1939, לאחר שאביש האב נכלא ושוחרר, בהתערבות אשתו. בשאנחאי, הוסיפו הבשמים לרחף באוויר עולמה של המשפחה. ההורים יצרו בשמים, וולטר למד בבית־ספר אנגלי פרטי ואחר כך, בעקבות הכיבוש היפני, בבית־ספר יהודי.

"הזהות היהודית שלי היתה מינימלית", מספר אביש. "הייתי לבן בארץ של ילידים. כל חבריי היו ממערב אירופה. המבנה החברתי היה מרתק. לא היה שום מגע עם סין. בשבילנו היא לא היתה קיימת. הדברים היחידים בעלי חשיבות היו משחקי כדורגל. בני המעמד הבינוני עליון שיחקו ברידג'". לימים בבואו לישראל, הוא יוסיף לדבר על יהודים "מערביים".

הפרק הישראלי בחיי אביש החל בגלל מאו צה־טונג, שהידק בהדרגה את מוסרות שלטונו על סין. וב־1949 הקים את הרפובליקה העממית הסינית. "יצאנו לישראל על דרך השלילה", אומר אביש. "פשוט לא יכולנו להגיע לאמריקה באותו זמן".

המשפחה הגיעה לרעננה בסוף 1949. וולטר אביש היה בן 17. בתחילת 1950 גויס. מספרו הצבאי החל בספרות 157, שמקנות מקום כבוד במועדון ותיקי צה"ל. "הייתי נלהב מאוד", הוא נזכר. "בטירונות היינו ארבעה, חמישה יהודים מערביים, ביניהם מרען שוויצי, כימאי. באותה תקופה היתה זרימה גדולה של יהודים ממרוקו. אני יכול לזכור את הרס"ר והסמל שאמרו כי לא יוכלו לתת לנו יחס שונה מזה שמקבלים אחרים".

קשה להשתחרר מההרגשה שאביש בוחן את חייו בישראל בעיניים דקדקניות של סופר, בחיוך משועשע במקצת. בתור בן המחזור הראשון בבית הספר לשריון ברמלה (בקשתו להתקבל לחיל אוויר נדחתה) הוא יכול לצחוק על האלמה־מאטר שלו.

"הקבוצה הראשונה בבית־ספר צבאי היא תמיד שה המובל למזבח", הוא מספר. "היינו שפני ניסיונות ולמען האמת לא ידעו מה לעשות בנו, כיצד להפעיל אותנו. לא היה אז בישראל שום מומחה ללוחמת שריון. כמה מאתנו לקו בהתמוטטות עצבים. המדריכים הרגו זמן והרגו אותנו".

אבל אביש, שהתנסה בחוויות קשות יותר באוסטריה, צרפת וסין החזיק מעמד. כשסיים את הקורס קיבל אפילו בונוס – להיות טנקיסט בארצו. "היו התנגשויות בגבול, תרגילים בכפרים בגליל, לא משהו מיוחד", הוא מסכם את שירותו הצבאי. "אבל בעיני עצמנו הצטיירנו ככובשים. עברנו בכפרים (ערביים), נכנסנו למסגדים. אתה מרגיש כמו כובש – וזו הרגשה נעימה מאוד".

על שירותו בנגב סיפר בראיון ב"חיים וכותבים": "שלושה שבועות בִּליתי בעין חצוב, נקודה שכוחת אל, ממש על הגבול עם ירדן, גבול שאז לא היה שקט כפי שהוא היום. היינו כ־20 חיילים במחנה על ראש גבעה. ניסיתי לכתוב על שלושת השבועות האלה, אך שיעור האמת שבאירוע, כמו המציאות או האמת של אירועים אחרים, כה משלח בטקסט עד שהכתיבה נהפכה בסך הכל לאמצעי לחזור ולספר את האירוע. (בכתיבה) לא יכולתי ליהנות המחירות שאני זקוק לה. אין מקום לבלתי צפוי, להמצאה. שהותי במדבר היא, בסך הכל, נושא לשיחה חברתית לאחר הסעודה".

זכרונותיו מישראל האזרחית מעלים ניחוחות של ספרי נחום גוטמן. אחת החוויות העזות שלו היא "שיט בשעת לילה מאוחרת, ברחוב בצפון תל־אביב, כשלפתע שמעתי את שאגת האריה מגן החיות (שהיה פעם ליד בית העירייה). אמרתי בליבי: 'אלוהים אדירים, איזו חוויה נפלאה'.

"תל־אביב, כפי שאני זוכר אותה שוב אינה קיימת", אומר אביש, בעצב של השלמה. "היא בוודאי ◄

"היו שאמרו לי שמשפחתי אולצה לעזוב את אוסטריה. למעשה, היהודים לא אולצו לעזוב את אוסטריה. היה עליהם להימלט מהמדינה. הם נאלצו לשחד בשביל לברוח"

אביש, כפי שצולם בידי אשתו, ססיל, צלמת־אמנית. "הם מחזקים איש את האמנות היצירתית של רעותו"

"תל אביב כפי שאני זוכר אותה שוב אינה קיימת. כשחייתי בה נפתחו לפני דלתות רבות של אנשים טובים וחשובים. הייתי חלק מעולם סוריאליסטי"

גוטפריד, שומר הגשר שהופך רוצח. איור לפי הספר "עד כמה זה גרמני". איור: אבי עייש.

(המשך מהעמוד הקודם)

מערבית יותר. כאשר הייתי שם, נפתחו לפני דלתות רבות של אנשים טובים וחשובים. הייתי חלק מעולם סוריאליסטי. קח את ד"ר וולטר מוס, ממוזיאון הארץ, ששכר אותי לקטלג את הספריה הארכיאולוגית שלו. זו דמות שיצאה הישר מפרוסט".

מהשיחה עולה, שאביש היה מקורב לבוהמה ולצמרת הפוליטית. הוא מפליט רמזים על "שחקנית בקאמרי שנתנה לי בית ערבי בשטח הגדול ביפו מפני שחששה לחזור לשם לבדה בלילות, לאחר ההצגה". הוא יוצר את הרושם שרבות וגם טובות נמנו עם ידידותיו הקרובות. האם השאיר אחריו נתיב שרוצף בשברי לבבות? לא נדע. אביש אינו מוכן לתת שמות. "זה רק יגרום מבוכה, בלבול".

כעבור זמן הוא מתרצה לומר שהכיר אנשים שהיו מקורבים לבן גוריון ואנשים שהיו מקורבים לבגין. "לא אהבתי את (מפלגת) חרות", הוא אומר. "חבריה היו אז בני דלת העם. צריך להבין שהייתי ריאקציונרי מבחינה פוליטית באותם ימים. אל תשכח שגדלתי על ברכי הקולוניאליזם, על ערכים בריטיים שהוטבעו בי. כשם שהסינים לא היו קיימים בשבילי בסין, כך לא היו הערבים קיימים בשבילי בישראל. באותה עת קראתי את שפנגלר. פגשתי אינטלקטואלים מחרות – ותיעבתי אותם. לא אהבתי את הפרולטריון". (הליכוד בימינו, לדבריו, נושא את דגל האידיאולוגיה של המאה ה־19).

הוא רצה ללמוד ארכיטקטורה בטכניון, אך הבין שעליו לשפר את העברית שבפיו. הוא נרשם לקורס אינטנסיווי באולפן ובמקביל החל לעבוד במשרד הארכיטקטים שושני את אלטר, בתל־אביב, ש"עבדו בעיקר בשביל המפלגה הדתית".

"זו היתה העבודה הטובה ביותר בחיי", אומר אביש. "עשיתי שם כל דבר, ממדידה ועד שרטוט. אני זוכר עד היום את שלושת שולחנות השרטוט ואת הטלפון שהיה נע על מסילה לאורך השולחנות. בשבילי זה היה גן עדן".

ישראל של אביש היתה בועה ייקית בלבאנט. בינונים ודיוק ואדיבות. אינטואיטיווית אפשר להבין את הסלידה מה"פרולטריון". מלחמת מעמדות? איטוא. בסך הכל רבקות בעבר שחזין אותו בשלוש מדינות לפני ישראל.

אביש לא היה כמובן עיוור. "כבר אז היה אפשר להבחין בסימני המחלוקות שעתידות לבוא", הוא אומר. "כבר אז צצו סימני הפילוג בין אשכנזים לספרדים. כבר אז היה אפשר לראות את סימני הכסף החדש. כבר אז הסתמנו היומרות, הקטנוניות, האישיות".

את ישראל עזב שנה לפני מבצע קדש, מפני שהרגיש כי הוא חייב לכתוב, שממתין לו עולם שלם מעבר לים. מבחינה מסויימת הוא כבש את העולם הזה. רבי מכר לא הפיק. הוא אנין מדי. אבל בהדרגה קנה לו שם כאחד היוצרים הרציניים ביותר בארה"ב. הוא חי בדירת־כוך, מין לופט, באיסט וילג', עם אשתו, ססיל, צלמת־אמנית, וכפי שכתב עליהם פעם מראיין, "הם מחזקים איש את האנרגיה היצירתית של רעותו".

אולריך הארגנאו, סופר גרמני ששב הביתה כתום שנה בפאריס, הוא גיבור "עד כמה זה גרמני". הארגנאו הוא בנו של קצין בצבא הגרמני, שהוצא להורג על השתתפותו בקשר נגד היטלר, ב־1944. מצפונו של אולריך מייסרו על שהעיד נגד חוליית טרור, ששמונה מחבריה הושלכו לכלא, כדי לחלץ את אשתו, הרוח החיה בתוליה, ואת עצמו. (האם היה אביו נוהג כמותו?)

העלילה מתרחשת בברומהולדשטיין, עיר חרשת, הקרויה ע"ש הפילוסוף הגדול ברומהולד, שהשמיע הצהרות פרו־נאציות בשנות עלייתם לשלטון. מתוך מרקם היחסים הסבוך בין הלמוט הארכיטקט, אחיו החלקלק והשבע, (פנמסרי של אולריך) פראנץ המלצר, משרת המשפחה לשעבר, חמקים ויגם של מחנה ריכוז מגפרורים במרתף ביתו, רפנה, האמריקנית המסתורית, אהובתו לרגע של אולריך, פאולה, אשתו לשעבר ואגון, המו"ל, מגלה אביש לעיני אולריך את גרמניה החדשה. ואולי זו גרמניה הישנה?

כאשר חושפות עבודות ביוב קבר אחים גדול מתחת ליסודות ברומהולדשטיין, ואבות העיר דנים כיצד לקבור את הבעיה – כבר אינך בטוח. הפרוזה הכמריבשה של אביש, שלכאורה מדווחת עובדות בסטקטו קצבי, היא אמביוולנטית, לא שלמה. היא לא תנקוט בשבילך עמדה.

"כל קורא מביא עמו מטען רגשי מסויים לטקסט", אומר אביש. "... בלי קורא אין לטקסט קיום. אני יצרתי ספר שמנוקה מרגשות... וזו הזמנה פתוחה לקריאה שגויה. ובעצם אין קריאה שגויה. קרא את הספר איך שאתה רוצה".

"להארגנאו אין כמעט אופי", ציין רוג'ר ראיון, מבקר ספרותי ב"לוס אנג'לס טיימס". "כמוהו ככלי ריק שתכליתו להתמלא או כעין גדולה שמתמלאת במה שהיא רואה".

האם הארגנאו הוא אביש? האם יש לאביש התעניינות כפייתית בגרמניה? אביש הוא יהודי ו"אני בודק את סוגיית השואה במשקפיים של יהודי, בהקשר רגשי מאוד... זאת אולי בעיה. כוונתו של היידריך לחסל 11 מיליון יהודים, שנרונה בוערת ואנוש, לא היתה בעייתם של 11 מיליון יהודים. זו היתה בעייתם של 11 מיליון אנשים".

אביש לא התנסה באימי השואה ומבחינה זאת, לפחות, המציאות לא טפחה על פניו. אבל עלה בידו לטפוח על פני המציאות. "בחיים תמיד קורה שאתה נתקל, פנים אל פנים, במשהו שכתבת עליו או שאתה עומד לכתוב עליו", אמר אביש בראיון שהתפרסם באסופת המאמרים "חיים וכותבים – ראיונות עם סופרים אמריקניים בשנות ה־80". "... בדיוק כפי שהקורא עשוי לומר בהתרגשות, 'בחיי, זה ממש כמו בספר', הסופר יכול לזהות שמשהו שהוא נתקל בו נלקח מהרומן". מבקר בעיתון "פרנקפורטר רונדשאו" שלח לאביש קטע עיתון המתאר הוויותיו של עיתונאי מערב־גרמני, שבא לעיירה היפהפיה פלוסנברג, בבאווריה, כדי לשאול את ראש העיר מדוע החליטה העירייה לבנות שיכון בן מאות דירות על אתר של מחנה ריכוז, שבו נרצחו יותר מ־25 אלף אסירים.

"נדרמתי לחיווכח שעיירי החרשה ברומהולדשטיין, שבה 2500 יחידות דיור, לא היתה דמיונית כל כך שכפי שהיה אפשר לחשוב תחילה", אמר אביש "... האם באמת הצלחתי להדור לגרמניה בצורה כה מוצלחת"? על פי התנודות הגיאוגרפיות שעבר בחייו, ראוי אביש להיקרא היהודי הנודד. עם קצת זרון לאומני אפשר לכנותו יורד. אבל האמת היא, שהישראליות שלו היתה שונה מזו של רוב הישראלים בני גילו שבה חי בארץ, בין סוף 1947 ל־1955.

"עד כמה זה גרמני" הוא, בעצם, הספר הראשון שבו הואיל אביש "לרדת אל העם". ספריו הקודמים הפכו אותו לחביב הביקורת, "אך רבי מכר לא יצאו מהם", כפי שהוא מודה. "אפריקה לפי אלף־בית" היה שעשוע אינטלקטואלי אדיר. בספר 52 פרקים. הפרק הראשון מכיל רק מילים המתחילות באות אי', הפרק השני מכיל מילים המתחילות רק באותיות אי' או בי', וכך הלאה עד פרק 26, שמילותיו מתחילות בכל אותיות האלף בית. החל בפרק 27, חוזר התהליך על עצמו בסדר הפוך. "לא יכולתי לכתוב את המילה 'אני' (כמו האות אי') עד הפרק העשירי", סיפר אביש.

הוא אוהב לשחק במילים. לשעבר אותן, לחבר אותן במשוואות. למשוואה שיצאה לו ב"עד כמה זה גרמני" אין פיתרון מוחלט. האם גרמניה החדשה היא המשכה של הישנה? למה הניף אולריך, גיבור הספר, את ידו במועל נאצי?

מבחינה מסויימת, "עד כמה זה גרמני" הוא חידה. אבל הוא חידה שיש לה כמה פתרונות. ■

"לא אהבתי את חרות. חבריה היו אז בני דלת העם. אני גדלתי על ברכי הקולוניאליזם, על ערכים בריטיים שהוטבעו בי. כשם שהסינים לא היו קיימים בשבילי בסין, כך לא היו הערבים קיימים בשבילי בישראל"

לאכול בחוץ

חזה אווז מעושן והגיטרה של אוסקאר

"בראסרי", מסעדה עם "סטייל" ומחירים בהתאם. באילת, מתחת למלון "המלך שלמה" (צילום: שמואל רחמני).

אתה מקבל שם שני תפריטים בכריכה ארוכה, חלקה, צבעונית. שתי הכריכות זהות לחלוטין. על שתיהן מופיע שם המסעדה: "בראסרי".

אתה פותח תפריט אחד ויש אפשרות שיהיה זה דווקא התפריט המוסיקלי. מופיעה בו רשימה ממוספרת של ארבעים שירים, לחנים, נעימות. החל מ"סן רייס, סן סט", דרך "לאוו סטורי" ו"דונט קריי פור מי ארגנטינה" ועד "בלו מון" ו"ג'רוזלם אין גולד". ומצד ימין שמות השירים הללו בעברית.

"צל חיוכך" הוא הראשון בתפריט המוסיקלי. אילתית מעושנת על קליילחם בלוויית חזרת לבנה הוא הפריט הראשון בתפריט הקולינרי. אין הכרח להזמין את השנים במקביל. את הזמנת המזון מעבירים המלצרים למטבח, את הזמנת השירים – לאוסקר, היושב על כסא מוגבה, ידיו חובקות גיטרה.

אוסקר הוא עולה חדש מארגנטינה (1981), גיטריסט ידוע במולדתו, ליווה שם זמרים נודעים. הוא איננו זמר, אבל הגיטרה שלו שרה בהמון רגש והמייה. את הלחנים הוא מלווה בהרמוניות מעניינות. הוא צובט את המיתרים בעדינות ובטכניקה מעולה ומשמיע להנאתו ולהנאת האורחים־הסועדים מהרפרטואר הקלאסי לגיטרה דרך שירים ישראליים ולחנים פופולאריים ועד מנגינות נפש יהודיות.

נר דולק על שולחן ערוך לפי כל כללי הפרוטוקול. מסעדה מעוצבת בטעם אנגלי כלשהו. התפריט קצת צרפתי והרבה "אינטרנציונאלי". המיתרים של אוסקר ברקע, לא דומיננטיים מדי, אבל לחלוטין לא דחויים.

איפה זה? באילת, מתחת למלון "המלך שלמה". ביציאה לרציף הלגונה, שהוא אחד ממוקדי הסטוץ היותר תוססים של אילת התיירותית והבידורית.

"בראסרי" היא מסעדה עם "סטייל", ומחיריה – בהתאם. בעונות היא גדושה בתיירי־חוץ ומומלץ להזמין מקום מראש.

מי שאוהב מרק גספציו (אנדלוז) – יזמין ויהנה. המרק סמיך ודרגת חריפותו גבוהה. אחר כך אפשר להזמין פנכת כבד אווז, שבה פסה כבד אווז שרוי ביין לבן ובראנדי ומלווה באגס טרי (19 שקל). ויש גם חזה אווז מעושן, המוגש עם מלון טרי ורוטב דבש (9 שקל). מן המתאבנים החמים מומלץ להזמין נתחי כבד אווז מוזהבים, המוגשים על מצע של בצל ירוק מוקפץ (19,50 שקל).

אומצות למיניהן, חזה מולארד ברוטב בירה, צלעות כבש בנוסח פרובנסאל ודג אילת מאודה ברוטב יין ועשבי תיבול הם חלק מהיצע המנות העיקריות, שמחיריהן נעים בין 24 ל־34 שקל המנה. אל המנות העיקריות נלווים תפודים, ירקות מאודים וסלט ירקות.

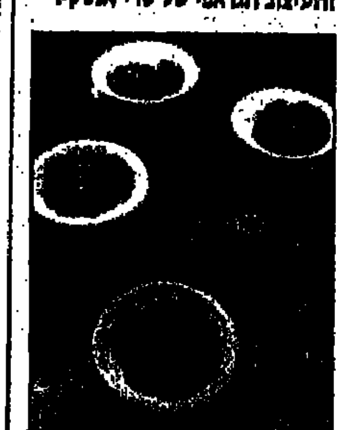
מבחר מנות הקינוח מגיע בקרונית. יש שם מוסים, סלט פירות ועוד. למי שמסוגל – יש גם מבחר עוגות.

רצפטים

בשבילי השוקולד, בנתיבי הקצפת

בא לכם קרם אנטים עם קצף ביצים, או מרנג קיווי עם רוטב תות־שדה, או טורט טאטין, שהוא עוגת תפוחים הפוכה, מתחשק לכם כדורי מלון בדבש ומנטה, או תאנים ממולאות קצפת ברוטב תות? מה דעתכם לנשנש קצת קרם תפוזים אפוי, או טופי של שוקולד ואגוזים, או כדורי מלון וליצ'י עם קליפות תפוזים מסוכרות?

בא לכם? נסו להכין את זה במו ידיכם, בעזרת ישראל אהרוני שהוציא לאחרונה ספר מהודר ושמו כתוכנו: "מנות אחרונות". הספר, במתכונת אלבומית, ראה אור בהוצאת "מודן". הצילומים המגרים שבו הם פרי מצלמתו של נלי שפר, והעיצוב הגראפי של שרי אנסקי.

מלבד מאות המתכונים תמצא בספר פרקי הדרכה כלליים – באילו כלים כדאי להשתמש, באילו חומרים, כיצד להקציף חלבונים אלה ואחרים וכו'. אין ספק שספר זה יגרום עליצות־נפש ושמחת־חיך לקהילת הלקקנים. הוא גם יוכל לתת את עקרת־הבית הנבוכה הבישול בנתיבי הסוכר, השמנת והשוקולד.

המשיח כריסטיאן

מאת יהודית הנוך

כריסטיאן לקרואה. רק לפני שלוש שנים הוא עוד היה מעצב לא ידוע אצל ז'אן פאטו, בית אופנה מליגה ב'. היום הוא הצעיר במעצבי האופנה העילית הפאריסית, והמלך הבלתי־מוכתר שלה. חמישה מליון דולר השקיעה בו חברת מימון בינלאומית, בלי כל בטחון שתוכה להחזר ההשקעה.

לקרואה, 37, הוא האיש שקיצר את החצאיות והפך אותן לכדורים תפוחים, שהביא לבגדים שילובי צבעים שעד עכשיו היו שמורים לתלבושות בקרקס, שהצמיד סלסולים לשמלות וחשף את הכתפיים, הפריח פרחים בכל מקום אפשרי. מעצב אופנה שזכה פעמיים בשנתיים האחרונות בפרס היוקרתי "אצבעון הזהב" שניתן למעצבים מצטיינים.

בצד הבגדים, עיצב תלבושות משגעות לאופרטה הפאריסית העליזה "עליזות פאריסית", שביים הרקדן מיכאיל ברישניקוב. לא קל להבחין בהבדלים בין הבגדים לתלבושות. אולי מפני שלקרואה מתייחס לחיים כמו אל נשף מסיכות עליז.

כריסטיאן לקרואה נולד בעיר ארל בדרום צרפת כבן למשפחה עשירה. הביאוגרפיה הרשמית שלו מספרת, שכששאל אותו סבא שלו, מה הוא רוצה להיות כשיהיה גדול, ענה הילד, כריסטיאן דיור. כשגמר את לימודיו באוניברסיטה המקומית יצא לחפש את מזלו בפאריס.

כמו בסרטים, עשרה ימים אחרי שהגיע לעיר האורות, הלך הבחור מהפרובינציה למסיבה ופגש את פרנסואז רוזנסטיל. זו היתה אהבה ממבט ראשון. מאז עברו 14 שנים והם עדיין ביחד, לא רק בבית, גם בעבודה. לקרואה רצה להמשיך וללמוד אמנות כדי להיות אוצר במוזיאון, אבל לפרנסואז, שעבדה בחברת פרסום והכירה את כל המי ומי של עולם האופנה, לא לקח הרבה זמן לגלות, שכריסטיאן הוא מעצב טבעי. היא הציגה אותו בפני האנשים הנכונים והוא התחיל לעבוד אצל הרמס ולאחר מכן אצל פאטו.

הקסם, וזה הוא היחיד בביוגרפיה של לקרואה שקשה לצבוע אותו בצבעים ורודים. הוא הצליח לשפר את התדמית של בית פאטו ולהצעיר אותו, אבל הרגיש שהוא מתבזבז, שהוא מעצב בגדים למספר קטן של נשים עשירות ומקורקעות. כשהלך – לקח איתו את חצי הבית. עשרה מאנשי המפתח של בית פאטו הם עכשיו בצוות של לקרואה. בפאטו כמעט התמוטטו, אבל הצליחו להחזיק מעמד. תבעו אותו לדין וביקשו פיצויים בסכום של כמה מליוני דולרים. התביעה טרם התבררה, גם הבורסה הצרפתית שכבה לאט.

כשלקרואה הרגיש שהוא מוכן לשינויים, נכנס למעולה ג'אן ג'אק פיקאר, כלכלן וידיד טוב שלו, עכשיו שותפו בעסקים. הוא פנה לחברת השקעות בינלאומית, והציע לה עסקת חבילה, לפתוח בית־אופנה פאריסי חדש, אבל עם ראש אחר, צעיר ועכשווי. לגשת להקמתו כמו שניגשים לפרוייקט כלכלי, לבנות לא רק על מעצב אלא על צוות שלם. הם קנו את הרעיון והתחילו לחתום על הצ'קים. שנתיים הכינו את התשתית ועודדו סקרנות וציפיות, מבלי שמישהו ראה אפילו קצה של שמלה.

כשהציג את אוסף הבגדים הראשון שלו לפני שנה, יצאה פאריס מתכלים. האופנה הצרפתית, שבשנים האחרונות נקלעה למשבר של עונה אחרי עונה ללא שינויים, היתה זקוקה לאגיד כזה שיעיר אותה מתרדמתה.

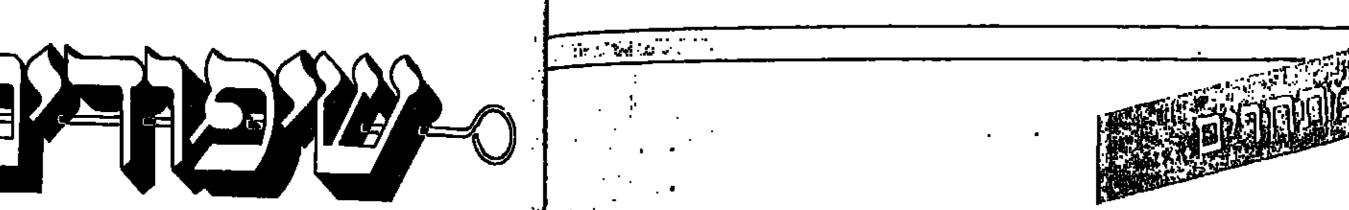
הנוסים קמו ממקומותיהם ושאגו "בראוו", היומון הצרפתי "פראנס סואר" קרא לו "המשיח", לא פחות ולא יותר. גם העיתונים האחרים עטפו אותו במחמאות. איב סן לוראן, שהיה עד אז מלך האופנה הפאריסית, נפגע כל כך מהצלחתו של לקרואה כשעורך היומון "וומן'ס וור דיילי", האמריקאי, שקרא לעורכו, ג'ון פרצ'ילד, שהיה במשך עשרים שנה ידידו הקרוב, בוגד, ואסר עליו להכנס לבית־האופנה שלו.

מה הוא סוד הקסם של לקרואה? הצבעוניות והתיאטרליות. יש משהו רענן ועליז בצבעים של לקרואה, שמערבב ארום עם כתום וסגול וורוד. אגב, בית האופנה שלו אינו דומה לבתי האופנה הפאריסיים האחרים, עם כסאות הזהב על רקע אלגנטי של בז' ולבן. שלו כולו כתום וארום. רק לשטיחים יש מסגרת שחורה. על הקיר תלויים ענפי פרחים שפורחים בוורוד. צוות העובדים שלו, רובו בני שלושים – נוער בהשוואה לבתי האופנה האחרים. לקורואה, חביב ונינוח, הוא ניגוד גמור למעצבים שמקבלים התמוטטות עצבים כשהם מכינים אוסף.

אחרי שהרהיב את העולם בבגדים שעיצב בהשראת בגדי תאכרות של מחוזות ילדותו בארל, בגדים שהוא מוכר לקבוצה של גרופי'ס עם הרבה כסף שאוהבות לעשות כניסה מרשימה, ורק מבקרים בודדים העיזו לומר שהם מאוד לא מעשיים לאשה העובדת של שנות השמונים, הוא מתכונן עכשיו לקטע הבא בקריירה שלו. בקרוב ייצא עם אוסף של בגדים מוכנים במחירים שגם לאמליונריות מוכנות לשלם. יש אצלו כבר תור ארוך של יזמים שמוכנים לשלם הרבה כסף שישים את שמו על המוצרים שהם מייצרים. לדורכני המרוקים יגיע בקרוב בושם כריסטיאן לקרואה שיאפשר להכניס אותו, אם לא לארון הבגדים אז לחדר האמבטיה של כל אשה, ולגלגל אליו את הכסף הגדול.

הבשורה כאופנה של כריסטיאן [illegible] צבעים עזים ושדים רחשיים [illegible] מרשימים על גבול התיאטרליות [illegible] למעלה מימין: לקרואה עם פאר [illegible] הדוגמנית המכבים עליו בת [illegible] שיער מאוחר, לקרואה [illegible] של פאריס הוא כל [illegible] שהתבגרו ואיתנו של [illegible] פיטם אנגלי [illegible] הראוה מדעתה.

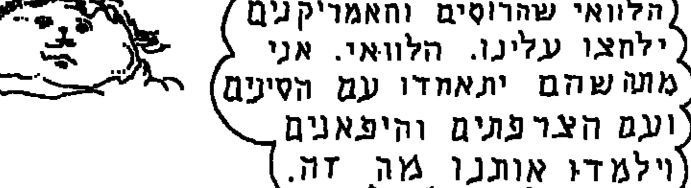

משהו:

הבחינות נגמרו, תמו גם עבודות הגמר כולן, חולקו הציונים, ויש עכשיו קיץ שלם כדי גם ללמוד משהו.

איך לדבר יפה ומחונך על האינתיפאדה

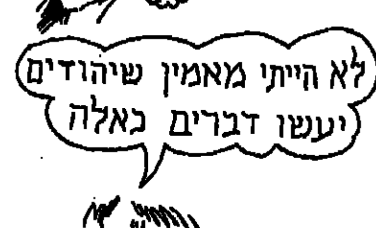

אופס סליחה...

לפעמים שואל כותב מדור זה את עצמו לשם מה כל הטורח (נו, די עם השטויות האלה, האז שתוק וכתוב).

זאת אומרת, היום יש לי באמת מה לכתוב במדור שהתחלתי לפני הרבה שנים, אולי רק כדי להגיע ליום הזה:

ג'יין פונדה מצטערת ומבקשת סליחה על מה שהיא עשתה בזמן מלחמת וייטנאם.

ג'יין פונדה מתביישת ומתחרטת.

ג'יין פונדה מודה שהיא עשתה הכל מתוך טפשות, וגרוע מזה, היא אמרה: "מפני שלא רציתי שיחשבו אותי לסתם כוכבנית".

אלוהים אדירים.

הידיעה התפרסמה בישראל בלי טאראם גדול. בין סיפור על גורילה זכר שקיבל נקבה, לבין מכירה פומבית של התחתונים של אלוויס. בשבילי זאת היתה הידיעה הראשית של השנה. ומי שמבין את הלך המחשבה המותנה של האינטלקטואל הישראלי, יודע עד כמה האירוע הזה חשוב, מהפכני וטראומטי ללא מעט אנשים. צריך להיות.

ג'יין פונדה ביקשה סליחה, בטלוויזיה, בראיון מתוכנן עם ברברה וולטרס. יופי. מי שרוצה – שיסלח. מי שלא יכול – שיצרח.

לפני שנה בערך הכרתי אמריקני נחמד אחד שהיה טייס בזמן מלחמת וייטנאם. אני נרבק לאנשים כאלה כדי לשמוע אמת שאין סיכוי שאקבל ב"פאלטון" או ב"פול מטאל ג'אקט". במהלך השיחה השחלתי כאילו במקרה את שמה של ג'יין פונדה. הייתם צריכים לראות את תגובת הפנים שלו. ההגדרה המדוייקת: התאמצות להסתיר תיעוב.

אחרי־כן גם הבנתי למה. הוא ישב כמה שנים בשבי הצפון־וייטנאמי.

ג'יין פונדה מבקשת סליחה. היא לא הימירה. אוריאנה פלאצ'י אמרה שהיא מתביישת במה שכתבה בזמן מלחמת וייטנאם, ואינטלקטואלים אחרים בעולם, שאימצו בחדווה את תרון האף השמאלני, מודים פה ושם שהיו פתיים, או שסילפו אמת כמעשה גרילה אידאולוגי בתוך התיקשורת.

ג'יין פונדה, בקפיצה אירובית תאיטרלית ורועשת, משפילה את עיניה ואומרת אנא, סילחו לי, בסך הכל לא רציתי להיות סתם כוכבנית.

כפינתי אני מחכה עכשיו לשמוע מי עוד מצטער, ומי עוד ירוצו להתוורות ולספר שהיו פתיים או מנוולים או לא רצו להיות סתם כוכבנית.

ולא על מה שנאמר ונכתב בעניין מלחמת וייטנאם דווקא. לא רק על המלחמה הזו ולא רק על רמגוגיית הצדק השקרית הזו אני יודע שאשמע – מאוחר מדי – וידויי "אוי סליחה איך יכולתי לטעות כליכך".

פינת השלולית

שני צפרדעים ישבו בשעת לילה מאוחרת על שפת השלולית ופיצחו ירוקת. כל הראשנים כבר הלכו לישון, אבל להם מותר להישאר מאוחר. הזנב שלהם כבר נעלם לגמרי.

"יש נסיכות לחורף ויש נסיכות לקיץ", אמר האחר, "אלה של החורף יכולות מצויי להיות שמנמנות יותר".

"כן, בחורף אני דווקא מעדיף שמנמנות", אמר הצפרדע השני.

"בקיץ נסיכה צריכה להיות טיפוס ספורטיבי, שווף אבל לא שרוף", אמר השני.

"כן, את השרופות אני לא אוהב", אמר הראשון, "עזוב אותי מהשרופות האלה, זה גם מביא סרטן עור".

"תגיד לי, לדעתך – באיזה גיל נסיכה מפסיקה להיות נסיכה?"

"זאת שאלה", אמר הראשון, "זאת שאלה, ומצד שני, לדעתך, באיזה גיל נסיכה מתחילה להיות נסיכה?"

"אתמול", אמר האחר, "ראיתי נסיכה ביציאה מהשלולית".

"נו?"

"חייכתי אליה, אבל היא לא ראתה".

"איזו השפלה, השפלה!"

"לא, היא היתה עם הגב אלי כשחייכתי".

"הנטאריש אחר".

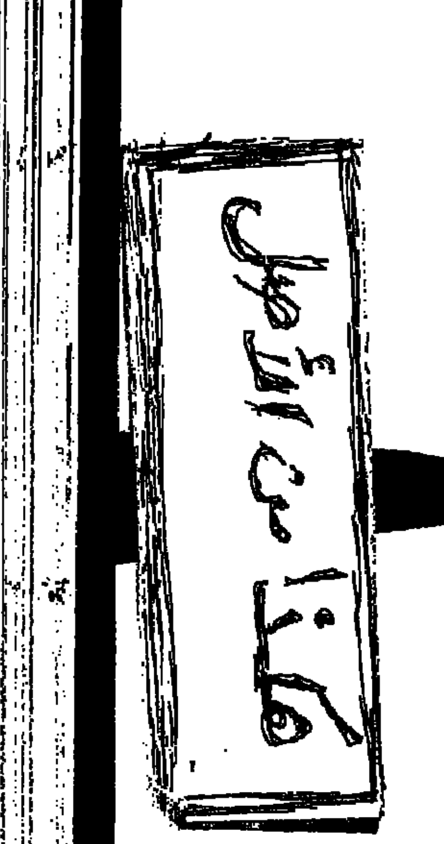
"אפשר לחשוב, גיבור גדול, אפשר לחשוב שאתה ניגשת פעם לנסיכה".

"בוא לא נריב".

"אתה צודק, בשביל מה לריב, היא, בכלל, היה לה טוסיק שפיצי מדי".

"טוסיק שפיצי זה לא סחורה".

הם דיברו ממש עד שהאיר היום, ורק אז הלכו לישון.

מתים לחיות

(המשך מעמוד 14)
רפואי או שירותי בריאות. שיטת הביטוח מאפשרת לכל אחד לקבל מלוא הטיפול. אבל גם כאן – כמו בהרבה מקומות בעולם – ההומוסקסואלים נתקלים ברחיה ובאפליה. קשה לנו לארגן עצמנו באיגוד או קבוצה כי יש רבים שעדיין 'מסתתרים בארון'".

האם מגיפת האיידס לא עשתה משהו לדור הצעיר בצרפת, לאנשים שבקבוצות הסיכון?

"אנשים צעירים בצרפת נזהרים היום יותר. הקהילה ההומוסקסואלית, עם זאת, צועדת צעד אחד ואולי יותר קדימה לפני כולם בנושא המניעה. אפשר ללמוד מאיתנו הרבה לטובת הכלל, בכל הקשור למניעה והסברה. מבחינתנו, האיידס גרם אצלנו להתבוננות מחודשת על החיים. אני חושב על המוות, אבל אני לא מפחד. אני רואה את החיים בעידן האיידס בצורה בהירה וצלולה מאוד וזה נותן לי בטחון.

"רבים מחברי לא רוצים לשנות את הרגליהם. כשאתה בן 35 או 40, קשה להשתנות. אבל אתה מוצא עצמך במצבים שמחייבים אותך לחשוב על שינוי. בינואר, עם תחילת שנה חדשה, אני נוהג להחליף את פנקס הטלפונים שלי בחדש ולהעביר מהאחד לשני את כל השמות והכתובות. השנה הייתי צריך למחוק משם עשרה שמות. עשרה חברים טובים שמתו מאיידס בשנה החולפת. זה מחייב אותך לחשוב".

להנרי מורל, בינוס האיידס בשוודיה היווה הזדמנות מצויינת להיפגש עם עמיתים מחו"ל, לשמוע על בעיותיהם ופעילותם וגם להחליף חוויות.

"יש הבדל תרבותי גדול בינינו לבין האמריקנים בכל הנוגע למיניות. אצלם הצד הטכני של המיניות מודגש מאוד. שם זה מכני יותר, עם הדגש על האורגזמה. אנחנו, באירופה בכלל ובצרפת בפרט, יותר רומנטיים ואירוטיים. זה מודגש בהרבה מובנים: בלבוש, בבגדים, בתרבות. לכן גם אין לנו כל אגרסיביות כלפי בעיות מיניות. אנחנו מנסים למצוא את האיזון בין המגיפה המפחידה של האיידס לבין התנהגות רומנטית ביחסים. לנו זה עוזר".

"אינני יודע ממי בדיוק קבלתי את הנגיף, ובעצם אין זה משנה כל־כך. מי שהדביק אותי במחלה לא עשה זאת מתוך כעס או זעם. קיבלתי את המחלה באקט של אהבה".

"ההומוסקסואלים בעולם, גם במדינות שונות בארה"ב, אינם מיקשה אחת. יש חילוקי דעות, יש תפיסות שונות", אומר קליב ג'ונס, בן 33, העומד בראש פרוייקט "שמות" (NAMES) בארה"ב. "יחד עם זאת חבל שכל הידע והנסיון שצברנו בשמונה השנים האחרונות ירד לטמיון. לא איכפת לי אם אתם – הלא הומוסקסואלים – אוהבים אותנו או לא. העובדה היא שלנו יש מידע שאתם יכולים להשתמש בו. אל תהיו טיפשים ואל תתנו לדעות המוקדמות למנוע מכם ללמוד מאיתנו".

לבוש במכנסי ג'ינס צמודים ובחולצת טריקו לבנה עליה מוטבע שם ארגונו, קליב ג'ונס אינו נראה שונה באמריקנים אחרים בני גילו. המשקפיים בעלי המסגרת הרחבה משווים לו מראה של "ילד טוב ירושלים". ברחובות סן־פרנציסקו הוא לא היה מושך תשומת לב מיוחדת בקרב מי שאינם מכירים אותו. אך קליב בכל זאת שונה: מזה שנתיים וחצי הוא ידוע כנשא של נגיף האיידס (HIV). "לא משנה כיצד נדבקתי", אומר ג'ונס, "אני מוגדר כא־סימפטומטי (ללא כל סימן קליני של מחלה), אבל אני חווה בדיוק אותן חוויות נפשיות של מי שהוא חולה ממש. המזל שלי הוא שעדיין אינני צריך לחוות את יסורי המחלה הקליניים".

ברב־המכר הבינלאומי של העיתונאי ראנדי שילס מה"סן פרנציסקו כרוניקל" המתאר את היסטורית האיידס בארה"ב, מתפרסמים סיפורים אישיים של חולי איידס, וביניהם – על פני עמודים רבים – סיפורו של קליב ג'ונס. עשרות שותפיו המתחלפים לחיי המין, המפגשים ביניהם וכל אורח החיים ההומוסקסואלי בסן־פרנציסקו מתוארים שם בפירוט רב.

"אני מעורב בקהילה ההומוסקסואלית האמריקנית, בעיקר בסן־פרנציסקו, כבר הרבה שנים" מספר קליב. "ב־1981 התחלתי לעזור לאנשים להתארגן. המחלה החלה אצלנו באיזור שלי. כשראיתי מה קורה התחלתי להקים את השרותים הראשונים למען נפגעי האיידס. היום, כשאני עצמי יודע שנפגעתי מהמחלה, יש לי עניין אישי. אני מקווה שעבודתי תגרום לכך שבני אדם יגיבו נכון יותר ובאופן נבון יותר למגיפת האיידס. אני מאמין שרוב האנשים בעולם טובים מנעוריהם, ויודעים שצריך לעזור לחולי האיידס, לתמוך בהם ובנוססים ולשמור על הנגועים קרוב לקהילה. איידס היא בעיית בריאות עולמית, ולכן כולם צריכים לעבוד יחדיו כדי להתמודד עימה".

מאז החל בפעילותו למען נפגעי המחלה שקטלה עד היום כ־30 אלף חולים בארה"ב, שינה קליב ג'ונס כיוון והוא עוסק עתה בהנצחת זכרם של הנפטרים. פרוייקט "שמות", שהוא עומד בראשו, שם לו למטרה להקים לוח־זכרון מקודי לכל נפטרי האיידס בעולם. "אינו אירגון פוליטי או כזה המזוהה עם תנועה הומוסקסואלית. אנו רוצים לבטא את נסיונם של כל אלה שנאלצו להתמודד עם שכול האיידס: לבנים ושחורים, גברים ונשים, הומואים ו'ישרים', ללא קשר למקום מגוריהם" – אומר ג'ונס.

העקרון פשוט: כל מי שאיבד קרוב משפחה, אהוב או חבר במגיפת האיידס מוזמן להשתתף בפרוייקט. אותו אדם, משפחה, או קבוצת חברים, לוקחים פיסת בד בגודל של כשני מטרים רבועים ועליה הם כותבים את שם הנפטר או הנפטרת. כשרונם האמנותי של בני המשפחה או החברים מתבטא בתוספות לריקמת השם. הם יכולים לעצב את פיסת הבד בכל העולה על רוחם. זהו לוח זכרון אישי מאוד, ולדברי קליב יש המשקיעים לילות וימים רבים בהכנת הטלאי הגדול.

"ההכנה המשותפת היא חלק מתהליך האבל על הקרוב שנפטר", אומר קליב, "תוך כדי העבודה על

הנרי מורל: "בבחירות האחרונות בצרפת נלחמנו מול ז'אן מרי לה פן... הוא רצה להפריד בין נושאי נגיף איידס לבין שאר החברה, ולהפעיל סנקציות נוספות שאנחנו כהומוסקסואלים לא נסכים להן לעולם".

הנרי מורל, בן 35, פוליטיקאי מפאריס.

הטלאי מועלים זכרונות, מוחלפות חוויות, מדברים על הבחור או הבחורה שנפטרו".

עם השלמתה נשלחת פיסת הבד הגדולה למרכז הפרוייקט בסן־פרנציסקו. כאן נתפרים כל הטלאים ל"שמיכת זכרון" ענקית עליה חקוקים לעד שמות נפטרים מארה"ב ודרום אמריקה, מאיטליה וצרפת וספרד ויתר ארצות אירופה, מאפריקה ומאוסטרליה ואפילו מישראל. "כן, גם מישראל כבר נשלחו אלינו טלאים מעוצבים של בני משפחות נפטרי איידס".

פיסות מ"שמיכת הזכרון" ניתלו בכמה מקומות, כולל אולם ההרצאות המרכזי, בכינוס האיידס בשוודיה, תזכורת חיה בבחינת: "את אלה כבר איבדנו. עתה חייבים להיאבק למען אלה שנשארו, במציאת טיפול, בהקלה על הסבל".

האם יש דבר אחד המשותף לחולי האיידס בארה"ב?

קליב ג'ונס: "שני דברים. האחד, השאיפה לטיפול אפקטיבי. שמענו הרבה בכינוס הזה על דאגה מפני התפשטות האיידס לאוכלוסייה הכללית. העדיפות העיקרית צריכה להינתן כיום, לדעתנו, למציאת הטיפול הטוב. שנית – הדאגה לזכויות האזרח. לפני שנתיים בערך הופעתי בטלוויזיה בתוכנית על פעילות אנשים נושאי איידס, כמוני. מספר שבועות אחר־כך ניסתה קבוצת אנשים להרוג אותי. הם התקיפו אותי ברחוב ודקרו אותי. אני יודע על מה אני מדבר כשאני מתריע על פגיעה בחולי איידס.

"מבחינה מוסרית, אפלייה כנגד אנשים עם איידס מעוררת שאט־נפש, אבל היא גם טיפשית מבחינה מעשית: הרי איננו רוצים לדחוף אנשים לחיי מחתרת, כך שיפחדו להיבדק. אני מוכן להצהיר בגלוי שאני נשא של הנגיף כי אני אקטיוויסט. אבל שלא תחשוב שזה לא עולה לי ביוקר: לבד מהאיומים, גם אין לי ביטוח בריאות, ביטוח חיים או טיפול רפואי הולם".

כמה מאות נושאי נגיף האיידס וחולים במחלה באו לכינוס העולמי הרביעי לעניין האיידס בשטוקהולם. הם הסתובבו במסדרונות, השתתפו באחדים מן הדיונים, אך בעיקר הקשיבו לעשרות הרצאות על שיטות הטיפול המנוסות בעולם ועל עתיד החיסון לאיידס. "לא נראה לנו שבשנים הקרובות ניתן יהיה להגיע לחיסון או תרופה לאיידס שיהיו משביעי רצון. אין עדיין פריצות דרך בנושא הזה", סיכמו מרבית המומחים.

וורן ג'נסן, קליב ג'ונס, הרי מורל וחבריהם מנסים להיאחז בחיים ולהישאר כאן עד שפריצות הדרך הללו יגיעו ממכוני המחקר והמעבדות. הם מתים לחיות.

ינון שנקר

פנטהאוז
יגאל לב

רשיון לאהוב

סבתא עמדה לאבד את רשיון הנהיגה שלה באותו שבוע ממש בו ניגשה רינה לבחינה. סבתא שומרת על הרשיון מכל משמר. חצתה את גיל 80, ורשיון הנהיגה לגביה איננו רק אחיזה בעולם המציאות, אלא אישור לכך שהיא עדיין מסוגלת להתמודד לבדה עם העולם המודרני המטורף, המהיר, נחפז וחולף על פניה. אישור לכך שהיא עדיין אדם עצמאי ואיננה זקוקה ש"יסיעו אותה" או "יובילו אותה" או "יקחו אותה", כאילו היתה חפץ שאין לו רצון משלו. בסוף המאה העשרים להיות עצמאי פירושו להחזיק ברשיון רכב ולנהוג במכונית. לא להיות תלוי בבני־אדם אחרים.

נכון, בשנים האחרונות ראיתה היטשטשה במקצת וכמובן הקורדינציה בין הידים הרגליים, אינם גמישים ומהירים כמו שהיו בשנים הקודמות. בגילה היא צריכה לעבור מידי שנה בחינות מיוחדות כדי לאשר לה להחזיק ברשיון הנהיגה הנכסף. אבל סבתא החליטה לגעת בסוף המאה העשרים כשהיא מצויידת לא רק ברשיון נהיגה, אלא גם באותו ידע שבלעדיו שוב אין אדם נחשב לאיש מן הישוב. המחשב הביתי. קנתה מחשב, ביקשה מגליה שתלמד אותה להפעיל אותו. משתעשעת בו כבצעצוע. בסופו של דבר רוכבת עליו למאה העשרים ואחת כמי שרכב על "פראדוס האלוהי", הסוס המעופף.

ואז קרתה התאונה. בדרך להיכל התרבות. יש לה מינוי קבוע מזה שלושים שנה. בתחילה היו אלה שני כרטיסים שלה ושל בעלה. במרוצת השנים הזמינה את גליה על המינוי של אביה המנוח. אחר־כך מכרה את המנוי. מאז היא שומרת בקפדנות על ההופעה בהיכל התרבות. טקס מיוחד במינו. שעות ארוכות היא בוחרת את השמלות, התכשיטים, הצבעים. מפליגה עם המכונית אל עולם צלילים קסום ואל ידידים שאפשר לשתות איתם כוס קפה, לאחר הקונצרט.

באותם ימים שבהם נאבקה סבתא לשמור על רשיון הנהיגה שלה מחמת התק שביקש לשלול אותו עקב תאונת הדרכים, שקדה רינה על שיעורי הנהיגה, מבקשת לזכות ברשיון. לגביה הרשיון הוא כרטיס כניסה לעולם המבוגרים. עצמאות. שוב איננה תלויה. יכולה להופיע עם המכונית של גליה למסיבת יום שישי ולא להיות תלויה בחסדיו של דוד או במונית מזדמנת. בכלל, רשיון נהיגה ווהי אופנה ואין צעיר או צעירה בגיל 17 שלא התגנדר ברשיון הנכסף. רינה שמה לב שבעת האחרונה השיחות שלה עם ידידותיה סובבות סביב התמרורים, חוקי הנהיגה, פעימות מנוע ו.. מחירי מכוניות.

אורי, ניסה פעם אחת להתערב ולהודיע שרינה לא תיגש לבחינת הנהיגה אלא אם כן, תביא ציון מגן גבוה בהיסטוריה, אבל חזר בו בעדינות לאחר שגליה טענה בתוקף כי "רשיון נהיגה היום חשוב בדיוק כמו מתמטיקה או היסטוריה ושימושי הרבה יותר".

מי שמשמש כ"מורה לנהיגה מתנדב" זהו דוד ידידה, תלמיד השמינית. כבר מזמן יש לו רשיון והוא נוהג בב.מ.וו של אביו, מציג את המכונית המפוארת כחלק מהסטאטוס שזכה בו. חונה מול הבית המשותף, מרעיש בצפירותיו את הרחוב כדי להזכיר לרינה שתרד. לא עזרו הטענות של אורי שג'נטלמן יכול לטרוח ולעלות למרומי הפנטהאוז ולא לצפור כמו פרחח.

דוד היה מפקיד בידיה את ההגה, בכביש הפנימי של תל־ברוך בדרך לקאנטרי קלאב. והוא זה שקבע כי היא כבר בשלה לעבור את המבחן.

כאשר חיפשה חניה, ברחוב הוברמן, זינק גבר אל מתחת לגלגלים. עצרה בחריקה. מבוהלת. הגבר שכב על הכביש, והמון אנשים התאספו סביבו. גבר כבן 70. לבוש חליפת ערב. בכיסו כרטיס לקונצרט. לקחה אותו לבית החולים. ישבה והמתינה עד שקבעו כי הוא נפתר בשריטות קלות. החזירה אותו לביתו. וכבר למחרת מצאה בדירתה זר ציפורנים גדול ואליו מוצמד פתק, אריק.

בעקבות הזר הופיע הקורבן. לבוש חליפה שלושה חלקים. מגבעת. גבר נאה. שערו כסוף, סנין קפדניות, פני אדם הדורש מעצמו. רופא על פי מקצועו. פרופסור. בשעתו ניהל בבית החולים, כיום יש לו פראקטיקה שבה הוא עובד עם בנו. מנומס. כמובן שהוא אשם. מיהר לחצות את הכביש. חוסר אחריות מצידו. מצטער שגם גרם סבל לגברת. והיא הרי גברת אצילית כל־כך, תרבותית. הוא אמר גם לחוקרי המשטרה כי האשמה תלויה בו, רק בו.

גליה היתה מוקסמת משני הרומנים שפרחו־צמחו במשפחה. אבל בעיקר מנעוריה המחודשים של אמה. הרופא הג'נטלמן, פקד יום־יום את בית ידידתו החדשה, מביא לה פרחים וממתקים. לוקח אותה לבתי קפה. נוהג בה כבנסיכה. על מה הם שחחו לא ידעה גליה. מדברים בגרמנית שוטפת, מורשת ארץ מולדתם, היה שהתאימו בבחירת הספרים שקראו, מוסיקה שאהבו לשמוע ולרכל על כמה מידידיהם, מחוג הייקים המחוקן והולך, השומר על מורשה מגוכשת בתל־אביב. חוג שקידם את ידידותם ברכילות זועמת, אם כי עטף את המחאה במסווה של אדיבות צוננת.

הנכרת בת ה־80 לבשה אזות של נערה צעירה ונרגשת, הינה לבשה ארשת של אשה בוגרת ומנוסה, פורחת בשמש חיוריו של וורד. בכלל, הבית זהר משתי הנשים שמצאו את אהבתן עד שגליה מיהרה לעמד

מול הראי ולשאול את עצמה מה החמצתי, לכל הרוחות, שאני מרגישה צביטת קנאה קטנה באושרן של הנשים הקרובות אלי ביותר.

סוד אחד שמרה הסבתא מכל משמר. סוד גילה. הג'נטלמן, היה בן 70. כלומר צעיר מאהובת לבו בעשר שנים. אבל, הגברת הישישה הטיבה לשמור על הופעה זקופה ונאה. על הליכות בטוחות של אשה יפה השומרת עדיין על תווי פניה הנאים, על קולה החם, על עיניה הגדולות והיפות שהזמן לא הצליח לחמוס אותן ממנה. על רגליה החטובות שגם עכשיו בגיל 80 היא יכולה לחשוף אותן בהנאה. וכאשר הג'נטלמן ניסה פעם לתמוה בת כמה ידידתו, שמעה גליה, וכשסידרה את הפרחים שהביא הרופא באגרטל, בעל כורחה, כי אמה, שכחה חמש־ עשרה שנים...

ביום בו זכתה רינה ברשיון הנהיגה שלה, איבדה סבתא את הרשיון.

שופט התעבורה החליט כי למרות הופעתו המשכנעת של המנתח, שטען כי הוא זה שאחראי לתאונה, הגברת הקשישה תאלץ מעכשיו להזדקק לשרותי מוניות. הרופא בסוף השיעור הודיע לידידתו כי מהיום והלאה הוא יהיה "הנהג הפרטי שלך. אני אשם שאיבדת את הרשיון, ואני לא אתן לך להרגיש באובדנו" אמר בגרמנית, וגליה ששמעה זאת תירגמה לעצמה את חיוכה המאושר של אמה למלים עבריות פשוטות: "לעזאזל הרשיון, איזה ערך יש לו, אם באובדנו רכשתי ידיד טוב כל־כך".

רינה זכתה ברשיון שלה. כבר למחרת, שמעה גליה התנצחות קולנית בינה ובין דוד סביב השאלה מי ינהג למסיבת ערב שבת. רינה התכוונה לקחת את המכונית של גליה, ואילו דוד הודיע נחרצות "אני לא מתכוון להיהרג, רק כדי שתגלי שאת אפילו לא יודעת איך לוחצים על הברקס".

ביום שבו איבדה סבתא את רשיון הנהיגה רכשה ידיד. ביום שבו זכתה נכדתה ברשיון הנהיגה איבדה אהוב.

מבחינה משפחתית כוללת, סיכמה גליה, זהו תיקו.

קומונה

(המשך מעמוד 38)

בין צבי ורבקה, כמו דווקא הקירבה החדשה לאחרים הסירה מחיצות גם ביניהם.

הקומונה האינטימית היא נושא שלא נחקר דיו, ולא נבדקו הקשרים בין נסיון חיים זה לשורשים הרוסיים של אלה שהתנסו בו. בארץ צמחו אז קומונות שונות של אנשי מעשה שקליפת קשיחות פרגמאטית אטמה היטב את רגישותם. אנשי סג'רה ודגניה נאבקו על תקציב, נזקי טבע, אינוונטר, עיונות הערכים – וריקודי ההורה המשוגעים שלהם חיפו על לבטים וקשיים שאסור היה לגלות ברבים.

צבי שץ היה אמנם איש עבודה שהתגבר על קשיי הגוף ומכשולים פיזיים של חיי היומיום, אך לא הרחיק את רגישותו ולא חיפה עליה. יומניו, חלקם ברוסית וחלקם בעברית, הפנקסים שמילא בשעות ההתלבטות – שימרו בו הן את רגישותו הרבה והן את האידיאלים שלו – אידאלים שניכוו במבחן התלאות אך לא נשרפו. בדפים אלה אצורים יסורי האהבה כנטיפי ברזל ענוגים.

בתום המלחמה של צבי והתוורה שהקשר עם רבקה התחזק: "רבקה, אני רואה אותך בכל חינך ויופייך המיוחד, אני רואה ונהנה ואוהב... מפני שנחמה מילאה את סיפוקי בזה שאת לא מילאת, ובזה שלא מילאת לא נתת לי לראותך. כן, נחמה עזרה לי להיות טוב עם ברון... כשאת תהיי עם ברון, אני אהיה עם נחמה, כשתחפצי להיות איתי, אני אהיה שלך, שלך רבקה, יותר מתמיד... ברון הבין או הרגיש אינסטנקטיבית שאם הוא רוצה להיות קרוב מאוד אתך הוא צריך להיות קרוב איתי, אחרת ביחסים כאלה יש באמת אי יופי".

בעין חרוד שאלתי את רנה, הבת, אם היא זוכרת פרטים כלשהם על היחסים המיוחדים ששררו בין הוריה. כשנרצח האב, היא היתה בת חמש בלבד.

רנה: "רבקה אהבה אותו מאוד, והוא אותה (אני קוראת לאמי רבקה משום שתמיד ביקשה שנהיה חברות. מאז שאבא נרצח והיינו רק שתינו, התייחסה אלי כאל אדם מבוגר, ואף פעם לא קראתי לה אמא. כך היא רצתה). התיאורים בספר 'אביב מוקדם' הם ספרותיים מרי. תמיד כשהיה אבא בא הביתה לחופשה מהגדוד, היה הבית שלם. לא היתה הרגשה שיש קרע ביניהם, הם אהבו מאוד אחד את השני".

כיצד, אם כן, ניתן להסביר את קשריו עם נחמה?

"זה קרה במלחמה. הוא התפעל מאוד מהעברית שלה. העובדה שלא כתב עד אז עברית הציקה לו, והוא מוכרח היה לכתוב. הוא הכיר את נחמה כששירת בצבא. מה שמשך אותו היו כנראה השיחות ששוחחו, בעברית. נחמה היתה בחורה מאוד דינמית, תוססת ומלאת חיים, רגישה מאוד. אבל מה שכתוב בספר, זו לא כל התמונה. אחר כך היא ואמא היו חברות טובות מאוד, ממש קרובות".

מי היה אליעזר ברון?

"אליעזר היה איש ישר מאוד, ומאוד סנטימנטלי. תמיד כשבא היו שרים שירים. גם אמא וגם הוא שרו נפלא. בזכותו אני שרה עד היום. הוא היה ממייסדי בהלל, אדם שתמיד חי רק מיגיע כפיו. אבל הוא היה רגשן מדי, ואמא לא אהבה את זה. היא עצמה היתה קשה וגאה. לטורח היו עליה כל התפרצויות הרגש. היא דרשה הרבה מאחרים, גם ממני".

בסיפורים "בתיה" ו"בלא ניבי" ניכרת דואליות בין התקשרות ואהבה, בין אשה אחת האוהבת מאוד ושנייה שאוהבת שיאהבו אותה. מה הקשר בין הסיפורים לאירועים שהיו?

"יש קשר. אבא כתב אותם יותר מאוחר, אך יש קשר, מהתקופה שאבא התגייס לגדודים ואליעזר היה בכנרת. לקראת פרסום המהדורה החדשה של הספר 'על גבול הדממה' ביקשתי את מוקי צור שיתקן כמה קטעים בנושא הקומונה האינטימית. זה לא היה נסיון ברור ומספיק, זה היה הדיון יפה של בעל נפש רגישה מאוד, אבל לא הרעיון לא האריך ימים, לא התגבש, לא עמד במבחן המציאות. זה היה אידיאל שנקטע".

רות בקי

אַלִימֶלְ'א שלי

ד"ר שרה בן־דוד: "אלימות נשים על רקע רגשי"

(המשך מעמוד 10)

ומעמד נשי, שעובדת בשתי משרות, היא אולי עצבנית, צועקת ולא סבלנית, אבל היא לא תרים סכין, תלבן אותו ותעשה לילדיה כוויות. כדי לעשות את זה צריך עוד משהו. והמשהו הזה הוא לא לחצים סוציולוגיים, אלא נטיות אישיותיות".

התיאוריה שמעלה ד"ר בן־דוד במחקר שעשתה, מדברת על השוני שבין ערכי המוסר של הנשים לבין אלו של הגברים. "מושג המוסר אצל הנשים", אומרת בן־דוד, "קשור לפעילויות של טיפול. התפתחות המוסר אצלן מרוכזת סביב פיתוח החשיבות של האינטימיות, הקשר, תשומת הלב. היחסים הבין־אישיים. הבעיות המוסריות נובעות אצלן מקונפליקט בהתחייבויות, ולא מתחרות לגבי זכויות. אפשר לראות את זה כבר בילדות. כשילדות משחקות, מה שחשוב להן זה לא המשחק, אלא הקשרים. מערכת היחסים שנוצרת בינן לבין חברות אחרות. כשיש ריב וויכוח, הן פשוט מפסיקות לשחק. בנים, לעומתן, כשיש ויכוח, מנסים למצוא כללים שיאפשרו את המשך המשחק. כי אצלם המשחק הוא החשוב. התחרות, ההתמודדות".

לדברי ד"ר בן־דוד, בעיית המוסר אצל נשים הועלתה בשנת 1982 בידי חוקרת פמיניסטית בשם גיליגן, שטענה שאצל נשים השאלה המוסרית היא לא מה צודק ומה נכון, אלא מהו הצודק והנכון עבורן, בעוד שאצל הגברים השאלות המוסריות הן יותר דברים אבסטרקטיים, שנשפטים על־פי קריטריונים של צדק אבסלוטי, חוק, ערכים עליונים.

ד"ר בן־דוד מוכנה לנדב דוגמא להבדלים בין ערכי המוסר הנשיים והגבריים. "אשה תחשוב שזה לא מוסרי שהיא הולכת לעבודה כשהילד שלה חולה. זה נוגד את הערכים המוסריים שלה כאדם. גבר, לעומת זאת, לא יראה בזה בעיה מוסרית. הוא יחשוב, שזה לא צודק ולא מוסרי לא ללכת לעבודה בגלל שהילד חולה".

רונית לב־ארי אומרת שהיא מופתעת מאוד מהעובדה שנשים לא נזעקו למשמע התאוריה הזו. היא טוענת שמסוכן ביותר לפתח תאוריות מסוג זה, ולשים סטיגמה על ציבור ענק של נשים. "כל־כך הרבה דברים לא נבדקו עדיין בצורה יסודית, ואת רוב הדיווחים צריך לקחת בזהירות רבה. אני מופתעת מאוד מהתיאוריה הזו על המוסר הנשי".

אבל ד"ר בן־דוד טוענת שתיאוריה זו, בנוסף למימצאיה האחרים, כמו הפחד של נשים מבדידות ובידוד חברתי, הסכנה המאיימת תמיד על שלמות המשפחה, הפחד מפגיעה במעמד חברתי ובדימוי העצמי במקרה שתפגע המשפחה, התסכול המלווה את תפקידה החדש של האשה בחברה, גם כאשת קריירה וגם כאם וכאשה, כל אלה גורמים ללחצים. "וכשאשה מתפרצת, כתוצאה מכל הלחצים האלה, היא מתפרצת באלימות".

ד"ר בן־דוד מספרת על דברים איומים שעושות אמהות לילדיהן. "הן מכות בשרשראות, צובטות, מכבות עליהם סיגריות, קושרות אותם. אשה לא רכשה בילדותה מנגנונים וכללים לריסון ושימוש באלימות. לכן האלימות אצלן היא הרבה יותר אכזרית. הן גם לא משתמשות בכלים שגברים משתמשים, כמו אגרופים, אלא בשיניים וציפורניים. אלכסיס וקריסטל מ'שושלת', כשהן נאבקו ביניהן, הן שרטו ונשכו, משכו בשערות ובעטו. זה היה אולי מוקצן, אבל זה בהחלט מצביע על המציאות. גבר מכה באגרופים, במקל או בבקבוק. לעתים רחוקות גבר שורט, נושך או תולש שערות. נשים פשוט לא למדו אף־פעם להרביץ, והמכות שלהן קרובות יותר לאינסטינקט ופחות 'מתורבתות'. אם אנחנו רוצים שתהיינה פחות אכזריות ופחות קיצוניות באלימות שלהן", אומרת ד"ר בן־דוד, "אנחנו צריכים ללמד אותן להשתמש באלימות עם כללים. אלימות תחת שליטה, בצורה מתוכננת".

"אלימות מתוכננת"? שואלת רונית לב־ארי "בנים מכים במידה? אני יכולה לספר לך סיפורי זוועות על אלימות של גברים. אלימות ברוטאלית פרופר. לתלוש לילדה חלק משערות ראשה זה מבוקר? מתוכנן? בכלל, את האלימות תמיד מחלקים לאלימות מחושבת ולאלימות רגשית. זה מתאים לגברים ולנשים כאחד. אלימות מחושבת היא – אני ארביץ לילד אם יגע בחשמל, או – אם תעשה משהו שאני לא סובלת, אתה תשלם. באלימות רגשית מדובר על 'היא הביאה לי את הסעיף. היא השפילה אותי, אז הכיתי אותה'".

אבל לד"ר בן־דוד, שהיא גם קרימינולוגית קלינית ליד שרות בתי הסוהר, יש הכרות יומיומית עם אלימות נשים. היא נמנעת מלדבר על מה שקורה בבית הסוהר "נוה תרצה", אבל מספרת על מחקר שהתפרסם באוסטרליה על מוסדות לנערות עברייניות. "מתברר כי שיעור האלימות ביניהן במוסדות אלה גבוה לאין ערוך בהשוואה לאלימות של הנערים. לנערים יש מנהיג, והוא השופט. האלימות ממוסדת. רק מי ש'מגיע' לו או מי שפגע בנורמות ההתנהגות המקובלת שם, חוטף מכות. אצל הנערות, לעומת זאת, המכות, הקללות והצווחות הן תמונה יומיומית".

הבעיה של אלימות נשים, אומרת בן־דוד, היא בעיה שצריך להתייחס אליה לפחות כמו אל בעיות חברתיות אחרות. "הנזק", היא אומרת, "של אלימות אשה, במיוחד כשמדובר באשה אלימה כלפי ילדיה, זהו משהו שלפחות מכפיל את עצמו. כי ילדים אלה יהיו גם הם הורים מכים. זו תופעה שצריך להתייחס אליה, ולא לטאטא אותה מתחת לשטיח". הפתרון האידיאלי, היא אומרת, הוא לשנות את החברה. את הסדרים החברתיים, את הסטריאוטיפים. שגבר ואשה יהיו רומים בכל, גם בטפול בילד, בחשגחה, בהענקת הרגש. ולטווח הקצר היא מציעה ללמד את הנשים להשתמש באלימות. כי אלימות ממוסדת, נורמטיבית היא יותר מרוסנת ויש בה כללים. "צריך ללמד דרכי בטוי שונות למתח ודרכי תגובה שישחררו מלחץ ומתסכול, ולהשמיד, פשוט להשמיד את כל הסרטים והספרים שמעודדים לאלימות ברוטאלית".

באגודה להגנת הילד מלמדים את האמהות התנהגויות אלטרנטיביות. האמהות המכות עוברות טפול פסיכוטרפי של שנה. "כשאשה", אומרת ד"ר צימרין, "שהיא מרצה באוניברסיטה, מכה את הבת שלה מכות רצח ואומרת 'אבל היא התחילה', זה אומר שצריך ללמד אותה את ההבדל בין מבוגר לילד. שילדים הם לא האחראים; המבוגרים הם האחראים. אז אנחנו נתמוך באשה ונספק לה את צרכי־התלות שלה. נלמד אותה התנהגויות אחרות. ננסה לעזור לה לפתור בעיות יומיומיות עם הילדים".

אבל באגודה להגנת הילד מטופלים 24 אלף ילדים מוכים. רק 24 אלף. "והמספר האמיתי", אומרת ד"ר צימרין "הוא הרבה יותר גדול. הרבה יותר".

סימה קדמון

חיים ואוהבים

אין כמו הבית

בדרכי לניו־זילנד התכוונתי לכתוב קטעים למדור זה, והנה – אין ניו־זילנד. כי מנגד תראה את הארץ וכו'. לא הגעתי לשם. חבל, והרי כבר היתה לי התחלה של "מדוע דווקא ניו־זילנד", אבל משום שלא פניתי לפני נסיעתי לאסטרולוגית של נאנסי רייגן או לאיזו מחליפה ישראלית שלה – הדברים התפקששו, ואני נחתתי חולה בנמל־התעופה של לוס־אנג'לס ומשם – הישר לבית חולים.

שום דבר רציני. רק אבן כליות – זכר לאינתיפאדה שהותרתי מאחורי – איבדה את סבלנותה והתחילה להזכיר לי את השעות שבליתי פעם בחדר צירי לידה. ואני אומרת לעצמי: לא לאבד פרופורציה. נחייך. זה לא סוף העולם. אלה הם רק כאבי תופת, אבל לא תמותי מזה. נישמי נכון, כמו בשעת לידה (מי זוכר?). בקשי מן הדיילת שתתייחס אליך ברצינות למרות שאינך מתעלפת. אימרי לה שלא תעשה לך פרצופים אם את מבקשת ממנה כוס תה פעם שניה. צפי לכך שהיא תגלה תושיה ותיגש לקברניט של מטוס פאן אמריקן העושה דרכו מעל האוקיאנוס ותספר לו שיש להם בעייה עם נוסעת.

שום דבר. ואני את המסקנה שלי כבר הסקתי שם, במטוס, בעודי מתהפכת במקומי: את תטוסי רק "אל על". צריך לב יהודי גם באוויר, וזה מה שהיה חסר כרוך מפאריס ללוס־אנג'לס.

וכשהשאירו אותי, בפקודת הרופא, על הקרקע עוותר על הפרטים הרפואיים ונתרכז רק במסקנה: אל תעזבו את ישראל ללא תעודת ביטוח רפואי, ושתהיו בריאים) – פתאום הרגשתי שאני בתוך עמי יושבת: רופא ישראלי מצויין שפעל ביעילות קרבית (כן, הוא היה הרופא האוגדתי בחטיבה 14 של אמנון רשף במלחמת יום הכיפורים), אחות ישראלית שופעת רוך ורחמים, רנטגנולוג ישראלי שיצא מגידרו להיות נחמד.

והעיקר, הה, העיקר – כל עשרות הישראלים מלוס־אנג'לס, יורדים ותיקים ופחות ותיקים, כאלה הנמצאים פה בתפקיד (בקונסוליה ובשליחות אחרת של המימסד), ומאות מכרים הפזורים בארה"ב ושהידיעה על מחלתי (לא נורא, לא נורא) הגיעה אליהם כנראה בשיטת ה"טאם טאם" האפריקנית – כולם עטפו אותי בצמר־גפן של חום ואיכפתיות וחברות ורצון טוב לסייע (תודה, באמת שאיני צריכה דבר, רק שהאחות תגיע כבר ותיתן לי זריקה נגד כאב).

היה כמעט כיף להיות חולה בגולת הוליווד, וזו הפעם הראשונה שתופעת הירידה מן הארץ הביאה "נחת" לאחת כמוני המתייחסת אליה בדרך־כלל כאל התאכזרות לדעת של המדינה... וכך, כאשר לא עסקתי בזמזמים עצמיים – יכולתי לצפות בטלוויזיה לאורך היממה וליהנות מהפינוק וההנוחות של בית־חולים אמריקני, "סיידרס־סיני" בסדר גודל של 500 דולר ליום (מלבד הרופאים, התרופות והטיפולים). לחיצה בפעמון ומיד נשמע קולה של האחות מעמדת הפיקוד שלה: במה אני יכולה לעזור לך? ואחר רגע נוסף היא ליד מיטתך עם מבוקשך.

הרופא שלי (ישראלי שעלה לארץ מארגנטינה דרך מתוך 12 שנות שהותו בישראל שירת בצה"ל) – הוא רופא המנסה ליהנות משני העולמות. גם תפס אמריקה – וגם מתרפק בגעגועים לישראל ומתפרק בפעילות למען הארץ. הוא נוהג ברולס־רויס (רומני), עובד כמו חמור וחי כמו מלך. הוא, לדבריו, מת לחזור אבל הוא לא יחזור. וזה מה שאני אומרת. יש לו את ישראל במגע יד, ואם מיפלס הגעגועים שלו עולה על גדותיו – הוא נוסע ארצה ומקבלים אותו עם כל הלב. כל החברים שלו שבינתיים עלו ביתה וכדי לזכות בטיפול שלהם את צריכה להיות מקרה רציני באמת – אומרים שהם מכינים ללבו. אולי גם מתקנאים בו.

הגעתי לשלב בו איני שואלת את הרופא מה יהיה איתי, אלא מה יהיה אתך, ומה יהיה עם שלושת הילדים שלך? עדיין ישנה אצלו ואצל עמיתיו התנצלות מתמרת – בהבעה בשיחה. ומה אני אעשה היום בארץ, והרי כל המקומות תפושים. ומה יעשה זהו, החבר שלי. תביטי עליו: זה המנתח הכי טוב בעיר. את יודעת איך הוא עובד כאן? כן. 18 שעות ביום. אבל במה שהוא משתכר הוא חי כמו מהרג'ה. מטוס פרטי, רולס־רויס. וכשאני פוגשת אותו בביתו של הרופא "שלי" הוא מגיע לבוש בג'ינס ועיניו מפיקות רעב לכל מה שאני מספרת.

מבית־החולים אני יוצאת הישר לביקור בביתו של הרופא שטיפל בי. הוא רוצה להפגיש אותי עם אשתו ולהראות לי את אחת הסיבות המחזיקות אותו ב־אל.איי. זהו בית חרש ספון שיש שחור־לבן. משהו מהוליווד. הה, החיים הטובים... איפה הימים בהם הצטופף עם אשתו ושלושה ילדים בדירת שיכון רופאים בתל־השומר? איפה הימים כשהוא היה נושם חול בסיני ואשתו נאבקה לבדה עם גידול הילדים?

אז הוא נסע לכאן להשתלם למשך שנה־שנתיים. והסיפור ידוע ושחוק: אולי שבע שנים ישכנו על המזוודות, קנינו חשמל רק ב־220 וולט. אבל ברגע שהוברר לנו סופית שאנו נשארים כאן – הוקל לנו. או מהו אנחנו ישראלים. לא יכולים לקחת מאתנו את ההרגשה הזו.

וכדי שתחושה זו תהיה מעוגנת יותר – מרבה הדוקטור שלנו והזמיו בפעילות ב"לשכת שלום" של "בני ברית" בה חברים ישראלים בלבד.

הקונסול הכללי איתן בנצור, בשיחה כוללת על בעית היורדים בלוס־אנג'לס, אמר: "הרופאים – זו לא דוגמה. כמה כאלה יש בין היורדים שמספרם כבר עבר מזמן את ה־100 אלף? ואני יכול להבטיח לך שהמעברים של הרופא הנ"ל – כולם ישראלים. חלק מהיורדים הם אנשים מצויינים שמרגישים שלא בנוח ונערכים לקראת החזרה ארצה".

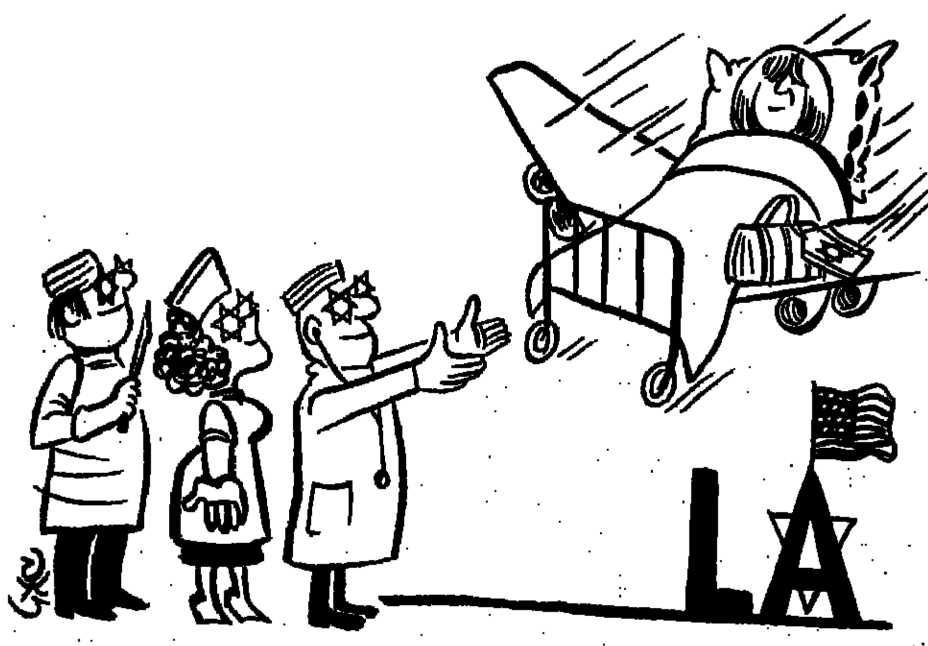
ועוד הוא אומר: "בכלל, כל מי שעדיין מודע לכך שהוא 'לא בסדר', יש לו תקווה. והדברים אמורים לגבי רופאים כמו ויקטור גורה שלך ויזהר חרוזי, שהם בחורים מלאי נכונות ומאמץ לסייע. או בחור כמו אפי ספרמן, שהוא פה – וליבו שם. אבל ישנם אילוצים. יש פה קבוצה כזו של ישראלים שאני נזהר מלעשות עמם הכללה. יש ששלחו את ילדיהם לשרת בצה"ל. אבל כאשר האיש הוא גם יורד וגם נעדר כל זיקה ומעורבות בישראל או בארגונים המסייעים למוסדות הישראלים, או לגביהם תופשת הגדרתו של שר הבטחון 'נפולת של נמושות'".

גורה, הרופא שלי, משיב על שאלתי: "אלמלא ירדו מן הארץ כל הרופאים שירדו וכולם היו נשארים בישראל – היתה בארץ התפוצצות. פשוט, לא היו משרות לכל־כך הרבה רופאים. חבל שאת הכסף המושקע בהכשרת רופאים המועמדים לירידה – אין משקיעים בתקציב הבריאות, בהגדלת תקנים, או במקומות תעסוקה שהיו מחזירים יורדים ממיגורים אחרים".

זה מה שמקל עליו ועל חבריו את החיים כאימיגרנטים בארץ החדשה שאינה קולטת אותם מבחינה חברתית.

הקונסול הכללי בנצור: "עדיין לא נתקלתי כאן בישראלי שיש לו חבר אמריקני. הישראלים חיים כאן בגיטו מבחינה חברתית. הם חסרי בטחון. מחזיקים אחד בגנב של השני. אימיגרנטים חסרי מולדת. נכון שיש פה מיעוט, קבוצה של ותיקים שיוסית עשתה חיל, ויש ביניהם כאלה שהצליחו גם בקנה מידה אמריקני. אלא שגם ביניהם יש מי שאילו הקדישו בארץ את התמורה והחריצות שהם מקדישים פה – אולי היו מגיעים ליותר".

כאמור, בלי הכללות. אבל ההכללה שלי, שאיני מוכנה לסגת ממנה, אינה קשורה בנושא היורדים, שעוד אחזור אליו. היא כרוכה בטיסתי הביתה, לאחר ההחלמה וכלי נירוולנה: אין כמו הבית. כך גם אמר הנשיא רייגן כאשר ירד בכבש המטוס שהחזירו לארה"ב ממסעו המייגע למוסקווה. הוי, וכמה שאני הבנתי אותו אז. עד לנסיעה הבאה.

תמר אבידר

הירחון לאשה ולמשפחה

ש': שמן כותנה **לטיגו[illegible]** של יצהר

חינם: חוברת תשבצים

את

יולי '88

גליון 257, תמוז תשמ"ח, יולי 1988
המחיר: 8 ש"ח כולל מע"מ (באילת: 6.96 ש"ח)

חברה: אבות בעל כורחם

אנשים: הראש האינדיאני של נסים מזרחי

מין: המטרה להגיע

חשיפה: [illegible]

אירוח: [illegible]

מנהגים: [illegible]

סמים: [illegible]

עושר: [illegible]

בישול: [illegible]

אופנה: [illegible]

מילאנו: [illegible]

הופיע! הופיע! הופיע! הופיע!

אסטרולוגיה

מזל סרטן כבן/בת זוג

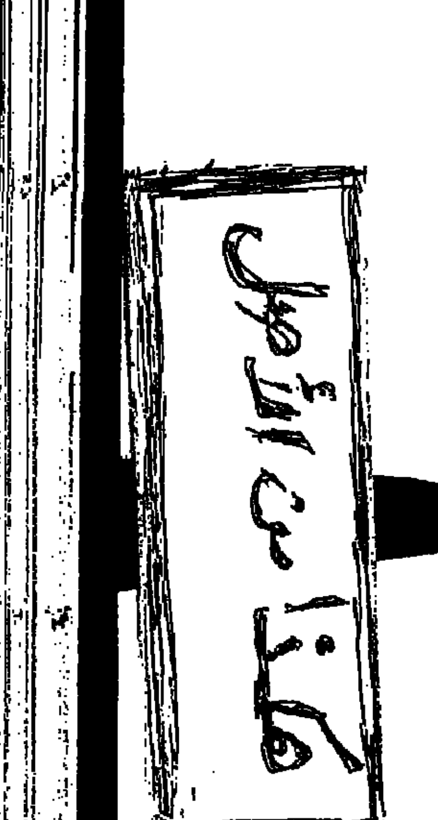
הסרטן הוא טיפוס רגיש, מרגיש, אינטואיטיבי ופגיע. גם הסרטן האינטליגנטי והמשכיל ביותר מופעל, ביסודו, על־ידי תגובות ומניעים רגשיים טהורים. אווירה חברתית, תגובה פושרת כלפיו וגווני גוונים של התנהגות הזולת פורטים על מיתרים פנימיים בנשמתו ומעוררים אותו לתגובה רגשית מיידית. מכאן שהוא נתון למצבי רוח עולים ויורדים ללא סיבה נראית לעין אנשים אחרים.

הסרטן הטיפוסי מתקשר לבני אדם (ולחפצים) בעבותות רגשיים: הוא אוהב את אמא שלו, את ילדיו, את ביתו ואת חפציו. קשה לו להרפות מהקיים – גם אם הקיים אינו ראוי שיחזיקו בו. עצם המחשבה על ניתוק ופרידה מעוררת בו פאניקה. הוא נוטה להגביל את הקרובים אליו, לקשור אותם אליו ולנהל את חייהם. הוא חושש להעניק להם עצמאות־יתר, שמא יסתדרו גם בלעדיו – ויעזבו אותו.

משום שהוא מופעל על־ידי מניעים רגשיים (בין אם הוא מודה בכך ובין אם לאו) – נמשך הסרטן, לעתים, דווקא לטיפוסים הפוכים ממנו: אנשים חופשיים וקלילים, או כאלה המונחים על־ידי ההגיון בלבד ושאינם מצטיינים בעומק רגשי רב. יש כאן רצון בלתי מודע להשלים, באמצעות בת הזוג, את התכונות החסרות בו. לרוב נישואים אלה אינם עולים יפה, אלא אם כן הסרטן עצמו פתות רגשי ושתלטן, או בחירת לבו יותר רגישה ו"מכוייתת" בזכות צרופים מיוחדים במפות הלידה שלהם, דבר שעשוי לצמצם את הקוטביות ביניהם.

מכל מקום, נשואיו של סרטן טיפוסי לאשה עצמאית מדי, או חסרת טקט ורגישות או חסרת סבלנות לבעיותיו ומצבי רוחו – הם תופעה שכיחה למדי. במקרים אלה, המשיכה ההתחלתית לאותה תכונה "שונה" וקוסמת של האשה נהפכת עם הזמן לדחייה, וההתלהבות נהפכת למרירות. הסרטן מנסה לשנות את אשתו, לחנכה, להתאימה לתפיסה שלו של נשיות אידאלית. הוא מנסה לסחוט ממנה את מה שהיא, מלכתחילה, לא הייתה מסוגלת להעניק לו: יחס של "כבוד" למצבי רוחו וגישות למצביו הנפשיים. נסיונותיו אלה מועדים, כמובן, לכשלון. אדם יכול, במאמץ גדול ועם הרבה רצון טוב, לשנות דפוסי התנהגות שהם פרי חינוך והרגל; אך אופי בסיסי הוא מולד ואינו משתנה, בוודאי לא בתנאי לחץ וכפייה.

כשייתיאש הסרטן מנסיונותיו ל"חנך" את בת זוגו – יגיע טור הענישה והנקמה. הוא יפעיל נגדה את נשק ה"ברוגז" (הנשק הסודי של רוב הסרטנים), יתנכר לה, יעליב אותה, יפגע בנקודות התורפה שלה. הוא יעשה הכל כדי להפוך את חייה לבלתי־נסבלים. במקרים נדירים אפילו יעזוב אותה... אם כי בדרך־כלל, הוא יעדיף סבל על ניתוק. כפי שכבר הזכרנו, פירוק משפחה הוא, לסרטן המצוי, אירוע טראומטי. רוב הגרושים מבין בני מזל זה ננטשו על־ידי בנות/בני זוגם, ולא להפך.

מובן שלא כל הסרטנים נושאים בנות זוג המגלמות בתוכן תכונות הפוכות משלהם. רבים מחפשים אצל הפארטנרית דווקא את הרוך, הרגישות והמסירות ללא תנאי. יש המחפשים אשה־אם, שתטפח, תפנק ותאהב אותם, למרות מצבי הרוח והתובענות האגוצנטרית המאפיינים רבים מהם; ויש המחפשים אשה־ילדה, מפונקת ותלותית שיוכלו לפנקה ולטפחה ולהרעיף עליה את שפע אהבתם. לנשואים אלה יש, כר"כ, יותר סיכויי הצלחה.

למעשה, הסרטן נוטה לחפש מידה מסויימת של מורכבות כבת זוגו, שכן גם הוא טיפוס מורכב, המאחד הפכים רבים.

למרות רגישותו ופגיעותו הרבה – הוא טיפוס חזק ודומיננטי. ביחסיו האינטימיים, הגבר נוטה למידה מסויימת של שוביניזם – לאו־דווקא כתוצאה מהשקפת עולם התופסת את האשה כנחותה – אלא משום שהוא אינו מרגיש בטוח אלא אם כן הוא מחזיק בידיו את השליטה המלאה בנסיבות ובבני האדם שהוא קשור אליהם. הוא בר"כ מאהב טוב ורגיש, עובדה המחזקת את הגישה השוביניסטית שלו כלפי נשים.

האשה הסרטנית מוכנה, בר"כ, לקבל את עליונות הגבר – אך רק מן השפה אל החוץ. למעשה היא דומיננטית לא פחות מבן המזל שלה, אלא שהשליטה שלה נעשית בתחכום, תוך שימוש במניפולציות רגשיות. גם היא יכולה להיות מאהבת טובה – בתנאי שתהיה מסוגלת להתגבר על הפחד שלה מפני איבוד שליטה.

הבה ננסה, על סמך נתונים אלה, לשרטט בת/בן זוג אידאלים למזל מורכב זה:

הגבר זקוק לאשה מבריקה ונחמדה, שתוכל להעלות את קרנו בעיני החברה מבלי שתעמיד אותו בצל. עליה להיות נאמנה ותומכת. אסור לה להיות רכושנית לגביו – אך עליה לקבל את הרכושנות שלו כלפיה. עליה להיות עקרת בית למופת ומארחת טובה, עצמאית בכל מעשיה, אבל מצד שני – גם תלויה בו. ממש אשה־פלא.

האשה הסרטנית זקוקה לגבר רגיש וסבלן, אחראי ומפרנס טוב, שאינו נכנע לשתלטנות שלה – אך גם לא מנסה להשתלט עליה; שמכבד אותה ואת רצונותיה – אך חזק ומוצלח בזכות עצמו, כך שיהיה מקור גאווה בעבורה. עליו להיות ספק ילד – ספק אב מפנק – אך גם להפגין שריר בשעת הצורך.

לאלה מכם הנשואים /ות לבני /בנות מזל סרטן, מוקדשות ההמלצות הבאות:

1. כבדו את מצבי הרוח של הסרטן שלכם – אך אל תכנעו לו בעטיים.

2. היו רגישים לצרכיו הרגשיים – אך אל תבטלו את הצרכים היחודיים שלכם בגלל אלה שלו.

3. דאגו לנוחותו ולקיבתו – אך שריינו זמן גם להתפתחות האישית שלכם.

4. העניקו לו אהבה – אך אל תגזלו ממנו את החופש.

5. אל תהיו מוטרדים מה "ברוגזים" שלו: קבלו אותם כ"מכת טבע" בלתי נמנעת וכמירת האפשר – התעלמו מהם.

6. בשעת כעס, יטיח בפניכם סרטנכם את רשימת כל המקרים בהם חטאתם נגדו בחמישים השנים האחרונות... אל תגיבו, אל תתנצלו ואל תגאו בהאשמות שכנגד. הוא מצפה לתגובתכם, כדי שיוכל להרחיב את הדיבור על חסרונותיכם הרבים... וזה עושה שמות במוראל שלכם.

7. היו נאמנים בכל מחיר – או, לפחות, אל תתפסו!

רות אלי

תחזית לשבוע שבין 8 ל־14 ביולי

סרטן
21 ביוני עד 22 ביולי)
מהבחינה החברתית, בימים אלה נפתח לפניכם עולם חדש. תוכלו להפיק תועלת מטיולים ומקשרים עם חברים. ביחסים עם שותפים שוררת הרמוניה, וכדאי לעשות פעילויות בצוותא. יש להיזהר חשבוע ממכוניות.

אריה
(23 ביולי עד 22 באוגוסט)
אם כי מוקד ההתעניינות יהיה השבוע בתחום הקריירה, גם עניין הקשור בבית ובמשפחה מצריך עתה תשומת לב. החתלהבותכם מרשימה את הממונים עליכם, ומובטחים לכם עתה רווחים בתחום העסקי.

בתולה
(23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
התפתחויות חדשות בתחום השותפות ישמחו אתכם השבוע. זה זמן טוב לצאת לטיולים עם חברים ולהרבות בפעילויות של שעות הפנאי. יתכנו עכשיו חילוקי דעות עם המחותנים. אבזר ביתי יצריך תיקון.

מאזניים
(23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
אתם מאוד נרגשים עתה בשל משהו שקשור בעבודה שלכם. יש עכשיו הזדמנויות רבות לשיפור המצב הפיננסי. בענייני שותפויות, כדאי לפעול בצוותא. בתחום הרומנטי צפויים השבוע רגעים נעימים.

עקרב
(23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
כדאי לצאת השבוע לבילוי מיוחד בחברת מישהו אהוב. דכנו את נטייתכם לשלוט בעניינים ונסו להתפשר. בתחום הכספי עלולות להתגלע עכשיו מחלוקות. אם אתם מתכננים קניות, הישמרו מפני ביזבוז יתר.

קשת
(22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
אתם עדיין חושדים במניעיו של חבר לעבודה, אך תגלו שמצבכם בתחום הקריירה דווקא משתפר בימים אלה. ייתכן עכשיו עיסוק במלאכת יד או בפרוייקט כלשהו בתחום הבית – אך היזהרו מפני תאונות.

גדי
(22 בדצמבר עד 19 בינואר)
ביחסים עם חבר עלולים להיווצר מתחים ומאבקי כוחות, אך בתחום הרומנטי הקיצב יואץ ויסב לכם התרגשות נעימה. חשבוע כדאי לשים לב במיוחד לתמרורים ולחוקי התנועה ולהקפיד על התזונה ועל הבריאות.

דלי
(20 בינואר עד 18 בפברואר)
זה זמן מומלץ לביצוע קניות לבית, או לעיסוק בנדל"ן. ביחסים עם חברים עלולים להיות מתחים בלתי־נעימים. אורחים עשויים לבקר אצלכם בלי הודעת מוקדמת. מצב ההכנסות הולך ומשתפר.

דגים
(19 בפברואר עד 20 במארס)
אתם מאוד בטוחים בעצמכם ומלאים התלהבות לגבי תוכנית חדשה. הסובבים אתכם מתרשמים מדעותיכם. טיולים ופעילויות של שעות הפנאי יסבו לכם עונג. השבוע כדאי להשלים התכתבויות ושיחות טלפון שדחיתם.

טלה
(21 במארס עד 19 באפריל)
אתם מרגישים שהעניינים אינם מתקדמים, תואיל וכוח־הרצון שלכם חלש בימים אלה, אך צפויות בקרוב הדשות [illegible] בות שישפיעו גם על מצבכם הכספי. בענייני שותפויות עלולים לפרוץ ויכוחים לגבי רכוש.

שור
(20 באפריל עד 20 במאי)
אם כי אתם מאוד אופטימיים, מוקשה לנייס עתה התעניינות בהצעת [illegible] כלשהי. השבוע לא מומלץ ללוות [illegible] בתחום החברתי תוכלו ליצור עכשיו [illegible] מניות לעצמכם; מומלץ להיענות [illegible] הזמנה.

תאומים
(21 במאי עד 20 ביוני)
התמונה הכספית מתבהרת כתוצאה [illegible] התפתחויות חדשות. הזדמנות בתחום [illegible] יורה נראית מבטיחה, וקשרים [illegible] יתגלו כמועילים. בתחום העסקים [illegible] לשמור השבוע על [illegible]

עריכה בת חוה עריכה גראפית חוה עילם

8 ביולי 1988 כ"ג בתמוז תשמ"ח גליון 343

בֹּהֶן בִּמְקוֹם אֶצְבַּע

בְּנִתּוּחַ שֶׁנִּמְשַׁךְ 7 שָׁעוֹת בְּבֵית־הַחוֹלִים בֵּילִינְסוֹן בְּפֶתַח תִּקְוָה הֶעֶבְרָה הַמְּצִיאוּת בֹּהֶן מֵרֶגֶל שְׂמֹאל שֶׁל פּוֹעֵל שֶׁנִּפְגַּע בִּתְאוּנַת עֲבוֹדָה, לְאֶצְבָּעוֹ בְּיַד יָמִין.

הַשְׁתָּלָה הַמְּיֻחֶדֶת בֻּצְּעָה בְּסִיּוּעַ מִיקְרוֹסְקוֹפּ עַל יְדֵי צֶוֶת רוֹפְאִים בְּחוֹלֶה בֶּן 31 תּוֹשַׁב אוֹר יְהוּדָה שֶׁיָּדוֹ הַיְּמָנִית נִפְגְּעָה עַל יְדֵי מַכְבֵּשׁ בִּתְאוּנַת עֲבוֹדָה. עֵקֶב הַנֵּזֶק לָאֶצְבָּעוֹת הַקְּטוּעוֹת לֹא נִתַּן הָיָה לְהַשְׁתִּילוֹ. לָכֵן הֶחְלִיטוּ הָרוֹפְאִים לְהַשְׁתִּיל בֹּהֶן. לְאַחַר שֶׁחֻבְּרוּ כְּלֵי־הַדָּם וְהָעֲצַבִּים הֵם נִקְלְטוּ בְּהַצְלָחָה, הַתִּפְקוּד הֻחְזַר לַיָּד שֶׁנִּפְגְּעָה בִּתְאוּנָה וְשָׁלֹשׁ אֶצְבְּעוֹתֶיהָ הָאֲחֵרוֹת נִקְטְעוּ.

הַחוֹלֶה כְּבָר שֻׁחְרַר מִבֵּית־הַחוֹלִים. זֶהוּ הַנִּתּוּחַ הַשֵּׁנִי מִסּוּג זֶה הַמְּבֻצָּע בְּבֵילִינְסוֹן.

מה הולך

מַקּוֹר פְּלַסְטִי

גַּם בַּעֲלֵי חַיִּים נֶהֱנִים מִפְּלְאֵי הָרְפוּאָה.

מַקּוֹרוֹ שֶׁל תּוּכִּי, הַחַי כְּבָר 14 שָׁנִים בְּגַן חַיּוֹת בְּדָרוֹם בְּרָזִיל, נִשְׁבַּר. הַיּוֹם הוּא אוֹכֵל שׁוּב בְּתֵאָבוֹן, לְאַחַר שֶׁרוֹפֵא שִׁנַּיִם צִיֵּד אוֹתוֹ בְּמַקּוֹר פְּלַסְטִי אֲשֶׁר הֻשְׁתַּל כְּתַחֲלִיף לַמַּקּוֹר שֶׁנִּשְׁבַּר.

הַנִּתּוּחַ הֻכְתַּר בְּהַצְלָחָה רַבָּה וְהַתּוּכִּי אוֹכֵל שׁוּב אֶת הַתִּירָס הַקָּשֶׁה בְּיוֹתֵר.

רָחֵל שַׁי

חוכי

גַּם אֲנִי הָיִיתִי יֶלֶד

שַׂר הַמִּשְׁטָרָה חַיִּים בָּרְלֵב

תְּקוּפַת הַיַּלְדוּת שֶׁעָבְרָה עָלַי בְּזָאגְרֶב, יוּגוֹסְלַבְיָה, זְכוּרָה לִי כִּתְקוּפָה יָפָה. יַלְדוּת יָפָה.

אֶצְלֵנוּ בַּבַּיִת דִּבְּרוּ תָּמִיד עַל עֲלִיָּה לְפָלֶשְׂתִּינָה – כָּךְ קָרְאוּ הַיְּהוּדִים בְּיוּגוֹסְלַבְיָה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אֲבָל אַף פַּעַם לֹא חָשַׁבְנוּ שֶׁהַמִּשְׁפָּחָה תִּצְטָרֵךְ לְהִתְפַּצֵּל לְשֵׁם כָּךְ. בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר אָכֵן נֶחֱלַקְנוּ – הַהוֹרִים נִשְׁאֲרוּ בְּיוּגוֹסְלַבְיָה, וַאֲחוֹתִי בַּת הַ־18 יָצְאָה לְבַדָּהּ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. אַחֲרֶיהָ יָצָאתִי אֲנִי – נַעַר בֶּן 14 בִּלְבַד – בְּמַסָּע הָאָרֹךְ לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. לְבַד בָּעוֹלָם הַגָּדוֹל.

בְּיוּגוֹסְלַבְיָה נִשְׁאֲרוּ הַהוֹרִים, דְּבוֹרָה וּמְנַחֵם בְּרוֹצְלַבְסְקִי, וְגַם אָחִי הַגָּדוֹל. אֲנִי הִגַּעְתִּי לָאָרֶץ, לְבַדִּי, בְּ־1939, יָשָׁר לְמִקְוֵה יִשְׂרָאֵל. אֲחוֹתִי, שֶׁעָשְׂתָה מַסְלוּל דּוֹמֶה שָׁנָה אַחַת לְפָנַי, הִגִּיעָה לְעֵינוֹת בְּ־1938. כַּיּוֹם קָשֶׁה לְהַאֲמִין שֶׁיֶּלֶד בְּגִיל כָּזֶה יִסְתּוֹבֵב חָפְשִׁי בָּעוֹלָם וְיַגִּיעַ בָּרִיא וְשָׁלֵם לִמְחוֹז חֶפְצוֹ.

אֲבָל אֲסַפֵּר תְּחִלָּה עַל הַיָּמִים שֶׁקָּדְמוּ לַעֲלִיָּה הַפְּרָטִית שֶׁלִּי אַרְצָה. לָמַדְתִּי בַּגִּימְנַסְיָה הָרֵאָלִית הָרִאשׁוֹנָה לְבָנִים – מִתּוֹךְ אַרְבָּעָה – וְהָיִיתִי יֶלֶד יְהוּדִי יָחִיד בַּכִּתָּה. בְּשָׁעוֹת הַפְּנַאי בִּלִּיתִי בִּתְנוּעַת "הַשּׁוֹמֵר הַצָּעִיר". כְּשֶׁלֹּא הָיְתָה פְּעִילוּת בַּקֵּן הָיִיתִי אוֹהֵב לְהִתְבּוֹנֵן בַּהִתְרַחֲשֻׁיּוֹת שֶׁבְּמַחֲנוֹת מִשְׁטֶרֶת הָרוֹכְבִים, שֶׁהָיְתָה מוּל הַבַּיִת שֶׁלָּנוּ. אָז נוֹצַר הַמַּגָּע הָרִאשׁוֹן שֶׁלִּי עִם הַמִּשְׁטָרָה, מִבְּלִי שֶׁכַּמּוּבָן חָלַמְתִּי שֶׁאֶהְיֶה פַּעַם שַׂר מִשְׁטָרָה בְּיִשְׂרָאֵל. לְכָל הַיּוֹתֵר יָכֹלְתִּי לַחֲלוֹם לִהְיוֹת אֵי פַּעַם שׁוֹטֵר־פָּרָשׁ. שָׁעוֹת נָהַגְתִּי לְהִסְתַּכֵּל כֵּיצַד הַשּׁוֹטְרִים לוֹמְדִים לִרְכֹּב – וְנוֹפְלִים מִדֵּי פַּעַם מֵהַסּוּס. לִפְעָמִים גַּם גָּמְלוּ אִתִּי חֶסֶד וְהִתִּירוּ לִי לִרְכֹּב דַּקּוֹת אֲחָדוֹת עַל סוּסֵי הַמִּשְׁטָרָה.

הַסִּיִּים אָז, לִפְנֵי הַמִּלְחָמָה, הִתְנַהֲלוּ בְּסִגְנוֹן אֵירוֹפִּי קְלָאסִי. שָׂפָה זָרָה רִאשׁוֹנָה הָיְתָה אָז גֶּרְמָנִית, וְשָׂפָה שְׁנִיָּה – צָרְפָתִית. בַּבַּיִת לָמַדְתִּי מִפִּי מוֹרֶה פְּרָטִי עִבְרִית וְאַנְגְּלִית. אֲנִי זוֹכֵר שֶׁעִבְרִית לָמַדְתִּי בְּאֶמְצָעוּת סֵפֶר בְּרֵאשִׁית. הַמּוֹרֶה הַפְּרָטִי פָּתַח בִּבְרֵאשִׁית פֶּרֶק א', קָרָא "בְּרֵאשִׁית בָּרָא ה'", וְתִרְגֵּם מִלָּה בְּמִלָּה. זוֹ הָיְתָה הַשִּׁיטָה.

שִׂיא הַפְּעִילוּת בְּמִסְגֶּרֶת הַקֵּן שֶׁל "הַשּׁוֹמֵר הַצָּעִיר" הָיָה בַּקַּיִץ. הָיִינוּ חֲמִשִּׁים מִלְּמוּדִים וְיָצָאנוּ לְמַחֲנֶה שֶׁל שְׁלֹשָׁה שְׁבוּעוֹת בִּסְלוֹבֶנְיָה. אַחַר כָּךְ נָסַגְנוּ לָצֵאת מִדֵּי קַיִץ לִשְׁבוּעַיִם נוֹסָפִים, רַק עִם הַמִּשְׁפָּחָה, לְאֵזוֹר בְּלֵב הֶהָרִים הָאַלְפִּיִּים הַסְּלוֹבֶנִיִּים.

שָׁם, אֲנִי זוֹכֵר, הָיָה אֲגַם שֶׁבְּמֶרְכָּזוֹ אִי קָטָן וְעַל הָאִי כְּנֵסִיָּה. הַיּוּגוֹסְלָבִים הֶאֱמִינוּ שֶׁמִּי שֶׁמַּגִּיעַ לַכְּנֵסִיָּה בִּשְׂחִיָּה וּמְצַלְצֵל בַּפַּעֲמוֹן שֶׁלָּהּ, זוֹכֶה שֶׁמִּשְׁאֶלֶת־לִבּוֹ תִּתְגַּשֵּׁם.

יוֹם אֶחָד שָׂחִיתִי לָאִי וּמִן הַצַּד הַשֵּׁנִי עוֹלָה אֵלַי יוֹרֵשׁ הָעֶצֶר פֶּטֶר בִּכְבוֹדוֹ וּבְעַצְמוֹ, בֶּן גִּילִי, שֶׁאַחַר כָּךְ נַעֲשָׂה מֶלֶךְ יוּגוֹסְלַבְיָה. חָשַׁבְתִּי עַצְמִי לְבֶן מַזָּל, שֶׁזָּכִיתִי לִרְאוֹתוֹ מִקָּרוֹב.

הַהוֹרִים דִּבְּרוּ עִבְרִית יוּגוֹסְלָבִית, וּכְשֶׁרָצוּ שֶׁלֹּא נָבִין אֶת שִׂיחָתָם דִּבְּרוּ אִידִישׁ. הֵם נִשְּׂאוּ בְּפּוֹלִין עוֹד לִפְנֵי מִלְחֶמֶת הָעוֹלָם הָרִאשׁוֹנָה, הִגִּיעוּ לְוִינָה וְהִשְׁתַּקְּעוּ בְּזָאגְרֶב. יָדַעְנוּ תָּמִיד שֶׁזוֹ רַק תַּחֲנָה בַּדֶּרֶךְ לְפָלֶשְׂתִּינָה, וּכְשֶׁהִיטְלֶר יִמַּח־שְׁמוֹ עָלָה לַשִּׁלְטוֹן בְּגֶרְמַנְיָה בְּ־1938, וַאֲחוֹתִי הַגְּדוֹלָה תִּרְצָה (ז"ל) כְּבָר גָּמְרָה גִּימְנַסְיָה, שָׁלְחוּ אוֹתָהּ מִיָּד אַרְצָה. הַמַּסְלוּל בְּ"שׁוֹמֵר הַצָּעִיר" – הָיָה שֶׁאַחֲרֵי תִּיכוֹן הוֹלְכִים לְהַכְשָׁרָה שֶׁל שְׁנָתַיִם וְעוֹלִים אַרְצָה. מֵהַמַּסְלוּלִים הָאֵלֶּה אִיְּשׁוּ אֶת שַׁעַר הָעֲמָקִים, גַּת, עֵין שֶׁמֶר וְעוֹד. אֲבָל הַמִּשְׁפָּחָה הֶחְלִיטָה שֶׁחֲבָל שֶׁתִּתְבַּזְבְּזוּ שְׁנָתַיִם וְעָדִיף שֶׁתִּרְצָה תַּעֲלֶה לְלֹא הַכְשָׁרָה.

חיים בר לב

שָׁלְחוּ אֶת תִּרְצָה לְקִבּוּץ עֵינוֹת, כִּי יָדְעוּ שֶׁהֶעָתִיד בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הוּא בְּחַקְלָאוּת. הָיוּ אָז בָּאָרֶץ מְאֹרָעוֹת. אֲבָל זֶה לֹא הִרְתִּיעַ אֶת הַהוֹרִים. תִּרְצָה הָיְתָה אָז יְפֵהפִיָּה בַּת 18, שֶׁנָּסְעָה לְבַד בְּרַכֶּבֶת עַד טְרִיאֶסְט, וּמִשָּׁם בָּאֳנִיָּה לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל. לְאַבָּא הָיְתָה נַחֲלָה שֶׁל 30 דּוּנָם בְּבַלְפוּרִיָּה, וְהָרַעְיוֹן הָיָה שֶׁשְּׁלוֹשְׁתָּם וְהָיָה חַקְלָאִים בְּאוֹתָהּ אֲחֻזָּה.

כַּעֲבוֹר שָׁנָה שָׁלְחוּ אוֹתִי לְאֶרֶץ־יִשְׂרָאֵל, תְּחִלָּה בָּרַכֶּבֶת עַד טְרִיאֶסְט וּמִשָּׁם בָּאֳנִיָּה. לְתַחֲנַת הָרַכֶּבֶת הִגִּיעוּ 40 חַבְרֵי מַגְדּוּד הַשּׁוֹמֵ"צ וְהֵבִיאוּ לְמַזְכֶּרֶת אַלְבּוֹם נִפְלָא. הָיוּ בּוֹ כָּל תַּצְלוּמֵיהֶם, עִם הֶעָרָה אִישִׁית שֶׁל כָּל אֶחָד וּקְוֻצַּת שֵׂעָר מֵרֹאשׁוֹ. בָּרַכֶּבֶת הִשְׁתַּעֲשַׁעְתִּי עִם הָאַלְבּוֹם, אֲבָל לְפֶתַע נֶחֱרַדְתִּי: מָה יִהְיֶה אִם הַבְּרִיטִים יִגְלוּ אֶת הָאַלְבּוֹם הַמְּיֻחָד הַזֶּה? הֶחְלַטְתִּי שֶׁעָלַי לְהִפָּטֵר מִמֶּנּוּ. הֵסַבְתִּי אוֹתוֹ תַּחַת הָרִפּוּד בַּסַּפְסָל, וּמֵאָז אֲנִי מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיָה לִי הָאֹמֶץ לִשְׁמֹר אֶת הַמַּזְכֶּרֶת הַנִּפְלָאָה הַזֹּאת.

בְּסוֹפוֹ שֶׁל דָּבָר הִגִּיעוּ אַרְצָה גַּם הַהוֹרִים וְאָחִי הַגָּדוֹל. אַבָּא קִבֵּל סֶרְטִיפִיקָט (רִשְׁיוֹן עֲלִיָּה) וְיָצָא עִם אִמָּא וְאָחִי בַּמַּסָּע הָאַחֲרוֹן שֶׁל רַכֶּבֶת הָאוֹרְיֶנְט אֶקְסְפְּרֶס – דֶּרֶךְ אִיסְטַנְבּוּל, סוּרְיָה וּלְבָנוֹן אַרְצָה. עַד גִּיל 65 עָבַד כְּפוֹעֵל בְּמִפְעַל "פֶּלֶד", לְיִצּוּר שְׁמִיכוֹת בִּבְנֵי בְּרַק וְאַחַר כָּךְ הִשְׁתַּקַּע בְּמַצְפֵּה רָמוֹן וְהִקְדִּישׁ שְׁאֵרִית חַיָּיו לִכְתִיבַת סְפָרִים.

אֲנִי, כַּיָּדוּעַ, פָּנִיתִי בָּאָרֶץ לְמַסְלוּל אַחֵר לְגַמְרֵי. עָסַקְתִּי בָּאָרֶץ בְּעִנְיְנֵי בִּטָּחוֹן וְהִקְדַּשְׁתִּי לָהֶם שָׁנִים אֲרֻכּוֹת מְאֹד מֵחַיַּי, אֲבָל זֶה כַּמּוּבָן כְּבָר סִפּוּר אַחֵר.

מנחם רהט

משתעשעים

מַה לֹּא יִתָּכֵן?

לִפְנֵיכֶם קֶטַע מִסִּפּוּר שֶׁשָּׁלְחָה לִי אַיֶּלֶת הַמְּבֻלְבֶּלֶת. כָּרָגִיל נָפְלוּ לְתוֹכוֹ שְׁגִיאוֹת רַבּוֹת. הַתּוּכְלוּ לְגַלּוֹתָן?

זֶה הָיָה בַּקַּיִץ. הָעֶרֶב הָיָה חַם וָעָיֵף. הַשֶּׁמֶשׁ זָרְחָה בְּמֶרְכַּז הַשָּׁמַיִם וְהֵפִיצָה חֹם רַב. הֶחְלַטְתִּי לָלֶכֶת לַבְּרֵכָה. לָבַשְׁתִּי מִגְפַּיִם וּמְעִיל וְיָצָאתִי לַדֶּרֶךְ עַל הַסִּירָה הַחֲדָשָׁה שֶׁלִּי. כְּשֶׁהִגַּעְתִּי קָפַצְתִּי מֵעַל הַגָּדֵר וְנִכְנַסְתִּי פְּנִימָה לְתוֹךְ הַמַּיִם הַצּוֹנְנִים. לְפֶתַע קָרַב אֵלַי דָּג גָּדוֹל. הַמַּצִּיל מִהֵר לְהוֹצִיאוֹ וְשָׂם אוֹתוֹ בִּכְלוּב וְאַף הֶאֱכִיל אוֹתוֹ בְּגַרְעִינִים. אֲנָשִׁים רַבִּים שָׂחוּ מִסְּבִיבִי וְהַגַּלִּים הַגְּדוֹלִים נָשְׂאוּ אוֹתִי מַעְלָה וָמַטָּה. אָכֵן זֶה הָיָה כֵּיף אֲמִתִּי. בַּמַּקְסִין הָרַדְיוֹ, זֶה שֶׁבּוֹ הוֹדִיעוּ עַל 19 מַעֲלוֹת בַּצֵּל. כְּשֶׁעָיַפְתִּי, לָבַשְׁתִּי גּוּפִיָּה קְצָרָה, מִכְנָסַיִם אֲרֻכִּים לְבָנִים וַחֲצָאִית מְשֻׁבֶּצֶת. מִהַרְתִּי הַבַּיְתָה כְּדֵי לֹא לְאַחֵר לְבֵית־הַסֵּפֶר.

בין הפותרים יוגרל עט כלורף

תַּשְׁבֵּץ הַכּוֹבַע

מְאֻנָּךְ: 1. כּוֹבַע. 5. מִדָּה שֶׁל דָּבָר (כְּתִיב חָסֵר). 7. קָשְׁרָה אֶת הַסּוּס, לְמָשָׁל לָעֲגָלָה. 9. לְאֵיזֶה מָקוֹם? 10. כּוֹבַע חַד׳. 13. פְּרִי קֵיצִי בַּעַל גַּלְעִינִים. 15. מִלַּת זֵרוּז. 16. עָמַד עַל רַגְלָיו. 18. עָלֶיהָ שָׂמִים כְּפָפָה. 20. הֹלֵךְ הַחוּצָה. 22. טָרִי. 24. מָקוֹם מִסְתּוֹר מָאוֹר. 25. שֶׁמָּרְחוּ עָלָיו מִשְׁחָה. 27. הִכְנִיס לְחֶדֶר רָהִיטִים (כְּתִיב מָלֵא). 29. וּמָצָא. 31. עֶצֶם בַּיָּד. 33. דְּמוּת מִסִּפּוּרֵי מַאֲגָדָה שֶׁהִתְאָרְחָה בִּמְסִבַּת תֵּה אֵצֶל כּוֹבְעָן. 35. תֵּן! 36. נַחַל גָּדוֹל. 37. אַדְמַת הַנֶּגֶב. 39. מִמֶּנּוּ עוֹשִׂים כּוֹבָעִים לִימֵי הַקַּיִץ. 42. סִימוֹ. 45. כִּנּוּי לְכוֹבַע יִשְׂרְאֵלִי. 47. חוּט שֶׁל שֵׂעָר. 50. כּוֹבַע סַקְסִיקָנִי רְחַב שׁוּלַיִם. 51. הַשְׁלֵם: עַל רֹאשׁ הַגַּנָּב.

מְאֻזָּן: 1. לָבוּשׁ עַל רַגְלַיִם. 2. סוּג שֶׁל כּוֹבַע חֲסַר שׁוּלַיִם. 3. כְּתַב־עֵת, גִּלָּיוֹן הַמֵּכִיל יְדִיעוֹת הַיּוֹצֵא לְעִתִּים קְבוּעוֹת. 4. סִימָן בִּכְבִישִׁים לַנֶּהָגִים. 5. אֵלָיו מִתְפַּלְּלִים. 6. עָלָיו מֻנַּח הַכּוֹבַע. 8. "קוֹלִי" הַכֶּלֶב. 11. מַאֲכָל עָגֹל עָשׂוּי מִבָּשָׂר. 12. עוֹנָה בַּשָּׁנָה בָּהּ רָצוּי לַחְבֹּשׁ כּוֹבַע לְעִתִּים מְזֻמָּנוֹת. 14. לֹא אָרֹךְ. 17. חֵלֶק מֵאֲרוּחָה. 19. קְצָצָה לְשִׁמְשׁוֹן אֶת שַׂעֲרוֹתָיו. 21. מִלַּת בְּרֵרָה. 23. מֵאֲחוֹרֵי הַצַּוָּאר (כְּתִיב חָסֵר). 26. שֶׁמֶשׁ. 28. רְסִיסֵי לַיְלָה. 30. רֹן. 32. מְתֻקְטָט. 33. שֶׁיֵּשׁ לוֹ עֲנִיבָה. 34. חִכָּה. 38. הֹלֵךְ מִסָּבִיב. 39. חִבֵּר שְׁנֵי דְּבָרִים בְּיַחַד. 40. שִׁשִּׁים דַּקּוֹת. 41. שֶׁצִּבְעָם נֶחֱלַשׁ. 42. עָבָה, שֶׁאֵינָהּ עֲדִינָה. 43. קוֹל הַפָּרָה. 44. גָּבוֹהַּ. 45. תַּאֲרִיךְ מְיֻחָד בִּשְׁבָט. 46. מִלַּת בְּרֵרָה. 48. לֹא קָשֶׁה. 49. זָז.

בין הפותרים יוגרל מחשב כיס

פתרונות נא לשלוח ל"מעריב לילדים" ת.ד 20044 ת"א

מימי

פֶּרַח הַשֶּׁמֶשׁ

הַנַּעֲרָה קְלִיטִי הִתְאַהֲבָה בָּאֵל הַשֶּׁמֶשׁ. הִיא הָלְכָה וְקָמְלָה מִגַּעְגּוּעִים אֵלָיו, אַךְ הוּא לֹא שָׂם לִבּוֹ אֵלֶיהָ.

כָּל הַיּוֹם הָיְתָה יוֹשֶׁבֶת עַל הָאֲדָמָה וּשְׂעָרָהּ הַפָּרוּעַ פָּזוּר עַל כְּתֵפֶיהָ. יָמִים רַבִּים לֹא בָּא דְּבַר־מַאֲכָל אֶל פִּיהָ, וְרַק דִּמְעוֹתֶיהָ וְטַל הַלַּיְלָה הֶחֱיוּ אֶת גּוּפָהּ.

הִיא הָיְתָה גּוֹהֶרֶת בְּגַלְגַּל הַשֶּׁמֶשׁ כְּשֶׁזָּרַח עַד עֶרֶב. הִיא לֹא רָאֲתָה דָּבָר מִלְּבַדּוֹ – פָּנֶיהָ פָּנוּ כָּל הָעֵת לַמָּקוֹם שֶׁבּוֹ נִמְצָא.

לְבַסּוֹף הָפְכוּ רַגְלֶיהָ לְשָׁרָשִׁים תְּקוּעִים בָּאֲדָמָה, וּפָנֶיהָ הָפְכוּ לְפֶרַח עָגֹל וְצָהֹב, שֶׁפָּנָיו נוֹטִים תָּמִיד אֶל הַשֶּׁמֶשׁ.

הִיא מְסַבָּה לְפֶרַח הַשֶּׁמֶשׁ – הֲלֹא הִיא הַחַמָּנִית.

סִפְרָת עַל פִּי הַמִּיתוֹלוֹגְיָה הַיְּוָנִית!

רוּתִי אַהֲרוֹנִי

זוכים בהגרלת מעריב לילדים מיום 22.4.88
תשבץ ליום העצמאות: משה אביגרי, רח' הרב קוק 3 ת"א 68011 – זכה במחשב כיס

זוכים בהגרלת מעריב לילדים מיום 29.4.88
צמד ריבועי קסם: בסיל חילה ועידו, רח' נגבה 21 יד־אליהו ת"א 67422 – זכו בעט בלורף

תפזורת ארצות: יצחק מיליובסקי, רח' הרב קוק 5 בת־ים – זכה במחשב כיס

הזוכים בהגרלת מעריב לילדים מיום 6.5.88
תשבץ המדורה: יוני בוצר, קיבוץ יגור 3065 זכה במחשב כיס

חידת הפסוק: אברהם ישי, ת.ד. 858 ירושלים – זכה במחשב כיס

היחידה המשלימה: מעין־בלומר רוז, הר־צל 77 פתח־תקווה 49435 – זכה בעט בלורף

זוכים בהגרלת מעריב לילדים מיום 13.5.88
מלה+מלה = דגו אסתר כהן, (שניורא), רח' מודיליאני 6 תל־אביב 64687 – זכה בעט "בלורף"

חוסיפו ראש: טובה חגית, אברהם אבינו 2/16 באר־שבע 84543 – זכתה בספר של אבשלום קור

גם זו עברית: עמית גלעד, רח' הנשיא הראשון 22, רחובות 76302 – זכתה בספר של אבשלום קור

זוכים בהגרלת מעריב לילדים מיום 20.5.88
שמות לחג: רחל לקס, נתן 19, רמת־גן 52435 – זכה בספר של אבשלום קור

מה בטנא: ארון דייק, רח' סוקולוב 5 חולון 58255 – סט מלסטליות צבעוניות

היכן אפשר למצוא: רינת סלימאן, דב גרי־נר 1, בני־ברק 51289 – זכתה בספר של אבשלום קור

תשבץ הטנא: משה אביגרי, רחוב הרב קוק 3 תל־אביב 68011 – זכה במחשב כיס.

כוכב שביט פרק 38 כתב וצייר אורי פינק

